

ÖN SÖZ

5 (56)

Yaz' 25

100 TL

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.

DOSYA
"DİRENMENİN
ESTETİĞİ"

ayrılıkların ceylanı

bugün hüznü esittim
balat'ı gezdim

açıldı yaprak yaprak gençliim
yaşlı konakların
tekgöz odalarında

anneannem fatma'nın iğneci
annem çerkes, ud çalar,
badem içi

sonra buruk gözleriyle
yanköy'lü yahya
çalınmış emeği ve sevgisi
konya'lı helvacının
hem çırağı, hem iç güveysi

bir odada kevorik amca
ve yeğeni, yetim
mor sümbüllü ilyadin

taşlık sohbetini uzatıp kızlarla
pencerede beklerdim seni

iş çıkışı gelip kaşlarımı öperdin
yıllar överdi saçlarımı

mutluydum, aşıktım, çoğuldum
narman kazasında
ülperi'yi arayan sünmani
everest'in tepesinde
bir kum tanesi...

sonra eylül yağdı bulutlar;
cunta adacıkları, karakollar
ihzar müzekkereleri, pentagon damgalı

Çınqı

Sevgili Okur,

Geçtiğimiz altı mayısta tam yirmi yaşımızı doldurduk. Bu yıla girerken tüm yazı kurulu üyelerimiz ve okurlarımız yirmi yılın heyecanı içindeydi. Bu heyecanımıza yirminci yıl kutlama planlarımız ve hem yüz yüze hem çevrimiçi düzenlediğimiz etkinliklerimiz eşlik etti.

İlk yirminci yıl etkinliğimizi Ocak ayında İzmir göğüsledi. Ardından ustamız Nâzım Hikmet'in doğum gününde çevrimiçi buluştuk. Ocak sonuna doğru da dergimizin satış noktalarından biri olan İstanbul Beyoğlu Mephisto Kitabevi'nde bir etkinlikte bir araya geldik.

Ocağın yoğunluğunu şubat aktardık. Şubat'ta Önsöz ekibinin öncülüğünde İstanbul'da Direnmenin Estetiği atölyesi başladı. Dersin ilk günü yirmi yedi Şubat'tı. O gün, ilk dersimizden yalnızca iki saat önce, Kürt halkı için dönüm noktası 'an'lardan birine canlı yayında şahit olduk. Bu kitabın "tarihsel momentlere" bir tuhaf denk gelişinin altını ilk günde çizmiştik ki, birkaç ders sonra daha da büyük bir toplumsal kırılmayla karşılaştık; on dokuz martta ilk barikatın yıkılmasıyla dirilen bir ayaklanmacı ruh...

Direnmenin Estetiği dersleri bu tarihi anların içinde yapıldı. Martin isyanını arkasına alan mayıs henüz kapıdayken, ayaklanmada sloganlaşan Taksim, mayısın biri için kitleleri sabırsızlıkla bekliyorken, bir büyük saldırı dalgası başladı. Yüzlerce insan gözaltına alındı. Bunlardan biri de Genel Yayın Yönetmenimiz Songül Yücel oldu. Gözaltında geçen dört günün ardından çıkarıldığı mahkemede tutuklanan Songül'ün tek "suçu" meydanların halklara yasaklanamayacağını haykırmasıydı.

İşte sevgili okur... Bizim için özel bir yıldönümü olan yirmi yaşımız, böyle ayaklanmalar, saldırılar ve tutuklamalarla geldi. Mücadeleyle geçen bir yıl hepimizin kabulüdür. Seninle daha çok buluşmaya devam edeceğiz.

Keyifli okumalar...

Önsöz Yayın Kurulu

3 Aylık

Önsöz Kültür Sanat Dergisi

Sayı: 5 / 56 / Haziran-Temmuz-Ağustos 2025

Ekin / Sanat / Edebiyat

ISSN: 3023-5308

Sahibi

Gamze Nihal İyidoğan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ezgi Yergin

Genel Yayın Yönetmeni

Songül Yücel

Yazı Kurulu

Songül Yücel / Ülkü Şeyda / Fatma Yıldırım

Sena Şat / Esra Yeşilova / Ergül Çiçekler /

Veysi Çetin

ve Onur Kopran, daima...

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler

İstanbul: Ayışığı Ekin Sanat Derneği
Merkez Mah. Abide-i Hürriyet Cad. Hasat
Sok. Sebil Apt. No: 9 K: 4 Şişli-İstanbul

Taksim: Mephisto

Kadıköy: Mephisto, Yolda Sahaf

İzmir: Yakın Kitabevi

Diyarbakır: Aram Kitabevi, Lilav Pirtuk Kitabevi

Mardin: Mithra Sahaf

Genel Dağıtım: Emek Dağıtım

Kapak Tasarım: Sena Şat

Sayfa Düzeni: Sena Şat

Baskı-Cilt: Alesta Ajans Basım Medya ve
Bilgi Teknolojileri San.Tic.Ltd.Şti
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No:83
D Blok D.349 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 5012120 Sertifika No:45526

onsozdergisi@gmail.com

Facebook: Önsöz Dergisi

Instagram: @onsoz.dergi

Twitter: @onsoz_dergi

Yeni Dönem Yayıncılık Basım Dağıtım Eğitim
Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.

Adres: Mecidiyeköy Mah. Kervan Geçmez

Sok. No: 14- 4 Şişli

Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

www.yenidonem yayincilik.com

İçindekiler

4 >> Paradigma
Helin Su

5 >> Bir Ayaklanma
Bir Yazar
Bir Kitap
Sıla Erciyes

7 >> Önsöz 20 Yaşında
Demet Demeter

9 >> Estetik, Sanat,
Toplumsal Bilinç -4
Özgür Güven

21 >> Sessiz Sinema Komedi
Toprak Güney

26 >> Değişim Rüzgârı
Ziya Serdar

32 >> Doyumsuz İnsan
Atıla Oğuz

>>>>> Dosya

34 >> Neredesin Herakles -1
Sena Şat

56 >> Onur Bize Göz Kırptı
Temade Çınar

**62 >> "Direnme" Zamanının
"Estetik" Ruhu**
Kolektif

**66 >> Gezi Ruhunu
Canlandıran Gençlik**
Barikattan Bir Genç

68 >> Dönüşümün Dönüşü
E.Ruda

>>>>>>

72 >> "İnsan Toprağın Tuzudur"

77 >> Kibrit Suyu
Ergül Çiçekler

80 >> "Göğsümüz Ahlar Siperi"
Renas Toprak

82 >> "Turna Öyküleri" Kitaplaştı
Röportaj

86 >> Senin Dilin Ne Söylüyor
Özgün Denizci

92 >> Küçük Kurbağa
Okur

**94 >> Bilgi İzdihamı ve
Işık Görmüş Tavşan**
Nidal Anadolu

96 >> Aysun'a
Nazım Akarsu

paradigma

helin su

*Çok da yormadan gelsin güzel günler
Yata yata gelsin mümkünse
Çayla kahveyle gelsin
Öldürürken zamanı masa başında
Okul sıralarında / iş yerinde
Mümkünse çok sıkıntı çıkarmasın başımıza.
Şimdi onca kavga dövüş reva mı
Benim bu nazik ruhuma.
Burjuvazi de inat etmesin fazla
Kabul etsin haksızlığını,
Çekilsin bir kenara.
Bireyin tarihteki rolü olmasın bu sefer
ne çıkar?
Bir kıyağı olsun tarihsel yasaların
Tatlı tatlı uyuyan uyuşuk ruhuma
Yata yata gelsin sosyalizm
Gelsin,
Ben uykudayken mümkünse!*

sıla erciyes

Bir Ayaklanma Bir Yazar Bir Kitap

Hesaplaşma, yüzleşme, affetme, affetmeme üzerine...

Güney Kore’de Gwangju Ayaklanmasının 44. yılı için düzenlenen etkinliklere katılmak üzere Yeni Dönem Yayıncılık adına bir davet almıştık. Henüz bu ayaklanmayı duymamış, yaşanan katliamdan haberi olmayan ben, utanarak, bir bilgiye ulaşmanın en kolay yoluna başvurdum. Arama motoruna “Gwangju Ayaklanması nedir?” diye yazdım. 1980’li yılların Güney Kore’si, faşist bir darbe, darbeye karşı isyan, ardından yaşanan katliam ve ayaklanma...

1980’li yıllar dünya halklarına, onların devrim mücadelesine ve özgürlüğe çok yaklaştıkları zamana yapılan darbe yıllarıdır. Biz de 12 Eylül askeri faşist darbesi, G.Kore’de Chun Doo-hwan’ın faşist darbesi... Gwangju kentinin darbe yönetimine karşı 18 Mayıs günü eyleme geçişi, güçlenen protesto gösterilerinin Jeonnam Üniversitesinde yoğunlaşması ve askerler tarafından öğrencilerin emsali görülmemiş bir şekilde saldırıya uğraması, dövülmesi, öldürülmesi üzerine Gwangju halkının karakolları, silah depolarını basarak silahlanıp bir ayaklanma başlatmaları. 165 ölüm, 76 kayıp ve 3.515 yaralı... Kim bilir kaç bin gözaltı, tutuklama, uzun hapislikler... 12 Eylül sonrası yaşadıklarımız...

Ne çok benziyor katliamlar birbirine. Çünkü katliamların mimarları aynı zihniyet. Ne çok benziyor ayaklanmalar birbirine. Çünkü ayaklanmacıları birbirine bağlayan ortak bir geçmiş ve ortak bir gelecek var.

Faşist bir darbenin kim tarafından, kime karşı ve nasıl yapıldığını birkaç makale okuyarak anlamak kolay, ona karşı girişilen yüce gönüllü ayaklanmacıların kendi eylemleriyle yarattıkları gerçekliği anlamak ise o kadar kolay değildir. Olayların ve rakamların soğuk bilgisi dışında bir şey bulmak pek mümkün olmaz.

Linklere tıklamaya devam ettim.

Beni o tarihe, o anlara götürecektim, yaşananların duygusal atmosferine taşıyacak anlatılara ihtiyacım vardı. Katliam ve ayaklanma ile ilgili olaya dair bir roman yazılmış ve bizde de yayınlanmış mıdır diye merak ettim ve yine arama motoruna "Gwangju Ayaklanması ile ilgili yazılan romanlar" diye yazdım. Evet, gerçekten de varmış, adı da "Çocuk Geliyor". İlginç bir kitap adı. Yazarı Han Kang. Evet, yanlış duymadınız, 2024 Nobel Edebiyat Ödülünü alan Güney Koreli kadın yazar. Bu arada Nobel Edebiyat Ödülünü almadan tanışmış olmaktan da ayrıca çok mutluyum.

Kitabın basım tarihi 2019 ve ben ancak 2024'te bir olay ile kitabın varlığından haberdar oldum. Bir kez daha henüz okumadığım, varlığından haberim dahi olmayan sonsuz kitap evreninde ne güzelliklerin saklı olduğuna hem şaşıtmış, hem de sevindim. Keşfedecek ne çok kitap, ne çok kadın, ne çok yazar var. Han Kang'ın aldığı ödüllerden, "Vejetaryen" adlı romanı ile popüler olduğundan da bu yolla haberim oldu. "Çocuk Geliyor" bu romanın ardından gelmiş. "Veda Etmiyorum" ve "Beyaz Kitap" adında iki roman daha yazmış.

"Gwangju Ayaklanması ile ilgili çekilen filmler" diye yazmayı da ihmal etmedim. Netflix dizisi olarak karşıma Youth of May (Mayıs Gençliği) diye bir dizi çıktı. Şaşırdım mı, dersiniz, şaşırmadım, çünkü dijital platformlar bir market reyonu, ne ararsan var. İşin kolayına kaçarak önce diziyi izledim. Konumuz dizi olmadığı için onun üzerinde durmayacağım, ama kitabı okuyunca anladım ki Youth of May senaryosu için "Çocuk Geliyor" romanından epey yararlanmış.

Kore'nin 80'li yıllarına yolculuğum işte böyle başladı. Güney Kore'ye gitmek, olayların geçtiği sokakları görmek, olayların

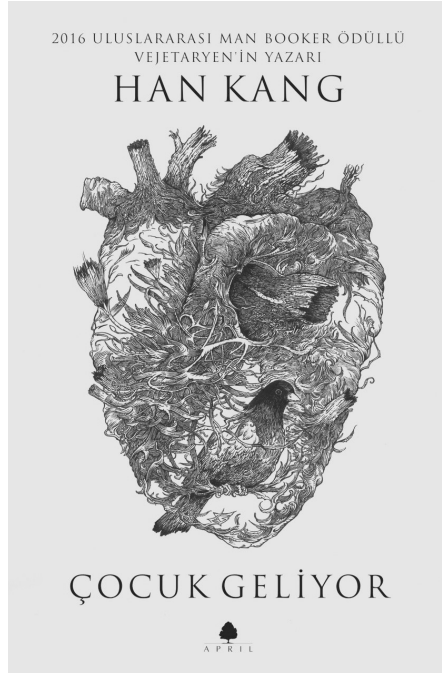
tanığı insanlarla, onların gurur ve acılarıyla tanışmak, elbette daha büyük bir deneyim olacaktı benim için. Fakat ne yazık ki bizim ülkemizde faşizm iş başındaydı ve birçok insan gibi benim de seyahat özgürlüğüm elimden alınmıştı. Ben de sanatın ve edebiyatın tanıklığına bıraktım kendimi. Onların yeniden yarattığı Kore sokaklarında dolaştım, Gingo ağaçlarının altında oturdum, gülhatmi çiçeklerine dokundum. Kahramanlıklarına, acılarına tanıklık ettim.

"Çocuk Geliyor"

altı bölümden oluşan bir

kitap. 2013 yılında yazılan roman 33 yıl önce yaşanan bir katliam ve ayaklanmanın içindeki insanlardan kendine bir evren kuruyor. Onların bize söyledikleri var. Ölümler ve geride kalan yaşayan ölümlerin birbirine söyledikleri var. 33 yıldır bu olayın takipçisi olanların, onların "öldükleriyle kalmadıklarını" bilenlerin mücadelesi var. Hesaplaşma, yüzleşme affetme, affetmeme üzerine çok ağır konular var.

Nobel aldığı için değil ama, tarihi bir olaya tanıklık ettiğinden okunması bir yazar Han Kang, okunması bir kitap "Çocuk Geliyor".

demet demeter

Önsöz 20 Yaşında

2005 yılının 6 Mayıs günü Harbiye Açık Hava Tiyatrosunun merdivenlerinde bir grup insan, bütün telaşelerin içinde, tatlı bir heyecanla Önsöz balyalarını taşıyorlar. Fırından yeni çıkmış sıcak, kokusunu içine çektiğiniz, çıtır çıtır, yanında peynirle yediğiniz o muhteşem lezzetiyle tazecik ekmek gibi... Daha mürekkebi kurumadan ellere alınan o ilk sayı, o coşku, o heyecan, atılan ilk somut adımın ilk somut ürünü; Önsöz bugün 20 yıllık bir heyecan.

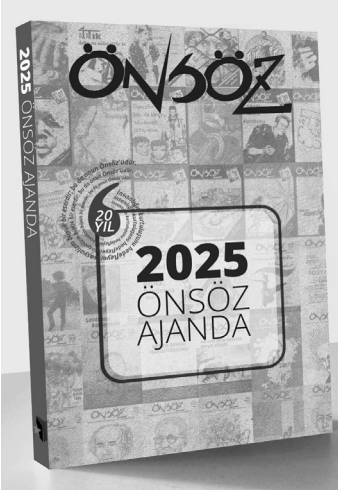
Önsöz'ün 20.yıl çalışmalarına 2024'ün sonlarından itibaren başladık. İçinde üretimlerimizden küçük kesitlerin yer aldığı 20 yıllık süreci kısacık da olsa özetleyen 2025 Önsöz ajandası çıkardık. Önsöz dergisinin çeşitli sayılarının yanında Önsöz ajandasını 41. TÜ-YAP İstanbul Kitap Fuarında okurlarımızla, dostlarımızla buluşturduk.

20.yıl kapsamında ilk etkinlik; '20.Yılında Önsöz, Yazarlarını ve Okurlarını Buluşturuyor' başlığıyla 12 Ocak tarihinde İzmir Fuar Gençlik Tiyatrosu salonunda yapıldı. Etkinlik salonunun fuaye alanında, kurulan masalar-

da, okurların incelemesi için tüm eski sayılar ve Önsöz yazarlarının üretimi kitaplar sergilendi. Önsöz yayın kurulundan Ülkü Şeyda ve Veysi Çetin ile Önsöz yazarlarından Cenker Ekemen ve Cumhuri Özen'in yürütücülüğünü yaptığı etkinlikte izleyicilerin katkıları ile coşku yükseldi.

Diğer bir okur buluşmasını da İstanbul'da 25 Ocak'ta dergimizin satış yerlerinden biri olan Beyoğlu Mephisto kitabevinde düzenledik. Geçmişten bugüne Önsöz'ün çıkış serüveni, okurlarıyla birlikte büyüyen bir dergi olması ve aynı zamanda Önsöz'ün yazı yazmak konusunda yazarları nasıl disipline ettiği, yaptığı atölye ve etkinliklerle bir okul işlevi görmesi, kendi yazarını yetiştirmesi konuları konuşuldu. Bugüne kadar Önsöz sayfalarında yazı yazmış, Önsöz'ün üretim sürecine katkı sunmuş, hayatta olan-olmayan pek çok Önsöz dostu anıldı. Ve etkinliklere katılan okur ve yazarlar kendi Önsöz serüvenlerini paylaştılar, hikayelerini anlattılar.

Her hikaye bir Önsöz yolculuğu, her hikaye bir serüven...

Bir dergi çıkarmaya karar verdikten sonra isim olarak seçilen Evrenin Türküsü ile başlayan, sonra “seçim sandıkları”ndan çıkan “ortak” irade ile Önsöz adıyla devam etme kararı alınan günden bugüne süregiden bir serüven...

Hangi hikayemizi anlatsak tamamlanmayı bekleyen bir öyküye dönüşüyor. Ya da bitmemiş bir senfoninin notaları gibi, meraklısını etkileyen bir esere...

İlk şiirini, ilk öyküsünü, ilk denemesini, ilk makalesini Önsöz sayfalarında paylaşanlar da var, bu yolculukta... Yazdıklarını tekellerin dünyasında yayınlamamış olanlar da... Kimi çizgileriyle yer aldı, kimi fotoğraflarıyla, kimi öyküleriyle... Hepsisi de, acemi de olsalar, üretmekte ısrar etti. Herkesin yüreğini koyduğu bir dergi oldu Önsöz.

“Bir Ayışığı’nın doğumuna Önsöz” diyerek başladı sevgili avukat dostumuz Hakan Karadağ ilk sayımızda. *“Bu Önsöz Ayışığı’ndan, Ayışığı’da ekin ve sanattan doğdu. Soylu bir kalıtım...”*

Hakan gibi bugün aramızda olmayan, değerli dostlarımız, yoldaşlarımızın katkılarının unutulması mümkün mü? Orhan İyiler, Güngör Gençay, Vedat Türkali, Vefa Serdar nam-ı diğer Nazım Akarsu, Onur Koprana... İlk elden aklımıza düşenler, gönlümüzden hiç düşmeyenler... Tüm bunlar yeniden paylaşıldı etkinliklerde, dost sohbetlerinde. Yeniden hatırlatıldı, uzun soluklu bir mücadeleye göre kısa ama neredeyse çeyrek asrı bulan Önsöz serüveninde.

20. yıl kapsamında çevrimiçi etkinlikler de planladık, ancak ülke gündemi yalnız-

ca bir tanesini gerçekleştirmemize mücadele etti. Nâzım Hikmet’in doğum günü olan 15 Ocak’ta “Sevdaınız Komünisttir” başlığında bir Nâzım buluşması yaptık. Bu etkinlikte komünist Nâzım’ın politik hayatını, şair Nâzım’ın şiirlerini ve edebiyat dünyasında onun durduğu yeri konuştuk. Komünist kimliğinin şiirlerine nasıl nüfuz ettiğini, *“yarin yanağın-dan gayri her şeyde hep birlikte”* bir yaşamı nasıl anlattığını tartıştık.

Nâzım tüm dünya tarihini şiirlerinde komünist literatürle buluşturmuştu. Tüm bu hikayelerin ortasında bir “emek ağacı” vardı ve Nâzım bundan beslendi. Onun da bir parçası olduğu, dünyadaki tüm devrimcilerin birlikte büyüdüğü, dalı, yaprağı, kökü olduğu bu ağacın bir parçası da biziz. 20 yıldır yeşerttiğimiz her bir dal bu ağacın büyümesine naçizane bir katkıdan başka ne olabilir ki?

*“Rüzgar akar gider,
aynı kiraz dalı bir kere bile sallanmaz aynı
rüzgarla,*

Ağaçta kuşlar cıvıldaşır:

kanatlar uçmak ister.

Kapı kapalı:

zorlayıp açmak ister.

Ben seni isterim:

senin gibi güzel,

dost

ve sevgili olsun hayat...

Biliyorum henüz bitmedi

sefaletin ziyaleti...

Bitecek fakat...

Nâzım Hikmet

özgür güven

Estetik Sanat ve Toplumsal Bilinç -IV

TRAJİK OLAN-KOMİK OLAN

Gerçek hayatta trajik olan ile komik olan, güzel olandan daha sınırlı bir alana sahiptir. Bunun nedeni, trajik olan ile komik olanın güzel olandan farklı olarak, toplumsal yaşamla doğrudan ilişkili olmasıdır. Her iki kategori de doğayla bağlantılı değildir. Yani doğa herhangi bir olay karşısında, herhangi bir durumda ne ağlar ne de güler. **Trajik** olan ile **komik** olanı yaratan da birbirinden ayıran da taşıdıkları toplumsal içeriktir. Kuşkusuz bu içerik etik-ahlaki olarak değerlendirilir. Bu nedenle, daha önce de gördüğümüz gibi etik ile estetik arasında güçlü, sıkı bağlar vardır. Ancak **trajik** olan ile **komik** olan gerçek yaşamla, toplumsal olanla sıkı bağ içinde var olsalar da kendilerini en açık, en olgun halleriyle **sanatta, sanat alanında** belirginleştirip gösterirler. Her iki kategori de etik-ahlaki ilkeler açısından değerlendirilmekle birlikte kendilerini bu alanda değil, gerçek olayların gelişimi içinde, tek tek insanların yazgılarında, sanat eserlerindeki karakterlerin somut gösterimlerinde, gerçek yaşamdaki olayların yeniden yaratımında açığa vurur, gösterirler.

Belirtmeden geçmeyelim; trajik olan ile komik olan her ne kadar tiyatrodan, drama

içinde somut olarak görülseler de, Antik Çağ Yunan tiyatrosuna özgü **tragedya** ve **komedya** ile sınırlandırmak doğru olmaz. Çünkü trajik çatışmalar da komik olaylar da tıpkı gerçek yaşamdaki dramatik olaylar, çeşit çeşit karakterler, tipler gibi bütün sanat dallarında yer alır, kendilerini gösterirler. Mesela edebiyat, özel olarak roman, esas olarak tragedya'dan ayrı bir türdür. Ama Tolstoy'un **Anna Karanina'sı**, Victor Hugo'nun **Sefiller'i**, Mihail Şolohov'un **Durgun Don'u** ve daha pek çok romanda olduğu gibi toplumda var olan çelişkiler üzerinden yükselen trajik yaşamla- rıyla Anna Karanina'yı, Jan Valjan'ı, Gregor Milhov'u ve daha nicelerini çok güçlü olarak çizerler.

Trajedi ile **komedya** sanki birbirlerine karşıt iki duygu, iki ayrı şey gibi görülebilir. Zaten günlük yaşamda da trajedi ya da trajik dendiğinde, insanın aklına hemen üzüntü ve acı verici duygular uyandıran olaylar gelir. Günlük yaşamda komedi de farklı değildir. Zira komik ya da komedi dendiğinde, genellikle gülünç olan, gülünecek olan olaylar, durumlar gelir aklımıza. Estetik olmayan sıradan bir bakış bunu böyle görebilir. Oysa bu iki durum arasında karşıtlık değil, iç içe geçme vardır; üzüntüyle gülme, yüce olanla

bayağı, sıradan olan hayatta da sanatta da çoğunlukla birlikte var olurlar. Hatta bazen öyle iç içe geçer birbirine karışırlar ki, hangisinin daha ağır bastığını ayırt etmekte zorlanırsınız. Yani her ne kadar birbirlerine karşıtmış gibi algılayıp değerlendirilse de aslında birbirlerine sınımsız bağlı olan estetik kategorilerdir.

Eserlerinde bu iç içeliği en iyi anlatanların başında **Charlie Chaplin** yer alır. Sanatçının sinemada yaratıp can verdiği **Şarlo** karakteri kapitalizm koşulları altında yaşayan “küçük adam”ların trajedisini çok güzel anlatır. Beyaz perdeye yansıyan, aslında “küçük adam”ın trajedisi olduğu halde, izleyici gülmekten kırıılır. Trajik olan nerede biter komik olan nerede başlar ayırt etmek mümkün değildir. **Shakespeare**’nin tragedyalarında da benzeri bir durum vardır. Trajik olanı belirginleştirmek amacıyla sanatçı zaman zaman komediye, komik olana da başvurur. Bunu bizim sinemamızda da görebiliriz. Örneğin Atıf Yılmaz’ın **Kibar Feyzo**’sunda da **Züğürt Ağa**’sında da hem komedi hem trajedi iç içedir.

Uzun lafın kisası, **trajik olan** ile **komik olan** karşıt kutuplarda yer alıyor gibi görünseler de aynı kökten çıkan iki daldırlar; aynı sürecin, aynı olgunun iki farklı tarzda anla-

tımındırlar. Bu nedenle karşıt oldukları kadar birbirleriyle ortak yanlara sahiptirler; her iki kategori de insanların özlemleriyle, istekleriyle içinde bulundukları tarihsel toplumsal koşulların sınırlılığı, darlığı arasındaki çelişki ve çatışmadan doğup beslenir. Bu çelişki ve çatışma hem trajik olanı hem komik olanı kapsamına alır. Trajik olan dışsal gelişmelere, dışsal olana bağlı olarak ortaya çıkarken komik olan ise insanların kendi şapşallıklarından kaynaklanan, kendi beceriksizliklerinden doğan durumlarda ortaya çıkar.

Trajik olanla **komik** olanın böyle birbirine karışmasında tarihsel toplumsal koşullar başat role sahiptir. Toplumsal ilişkiler ve gerçeklik ne denli karmaşık hale gelmiş, giriftleşmişse, sınıflar mücadelesi ne denli gelişmişse, gerçeği anlatırken tragedyaya ya da komedyaya gibi her şeyi net çizgilerle birbirinden ayırmak da zorlaşır. Bugün çağdaş sanatın trajik olanla komik olanı birbirine karıştırmasının, ikisini bir arada ve birlikte kullanmasının nedeni burada aranmalıdır. Gerçek yaşamda görülen trajik olayların daha net ve kolay anlatılabilmesi için **Züğürt Ağa** ve **Kibar Feyzo** filmlerinde olduğu gibi sık sık komik olandan yararlanılmakta, onun yöntemlerine başvurulmaktadır. Bunun tersi de doğrudur;

yani komik olan, içinde derinden derine trajik olanı barındırmaktadır.

Gerçek yaşamdan bir örnek vermek istersek; bu, 1983 yılı Metris Askeri

Hapishanesinde yaşananlar olabilir. O dönem gece ya da

gündüz, sık sık "baskın arama" yapıldı. As-

kerler bir anda koğuşa dalar, bütün tutsakları

ite kaka koridora çıkar-

dıktan sonra her şeyi altüst eder, birbirine

karıştırırlardı. Koridor-

da ise herkes askerler tarafından cırlıçplak

soyulur, kış falakasından geçirilirdi; bu işlem kalçalar

iyice morarana kadar sürerdi. "Araması yapılan" her tutsak,

anadan doğma, ama direnmenin, teslim olmamanın vakarıyla, elini kolunu sallaya

sallaya koğuşa girerdi. Koğuşa ilk girenden başlayarak her giren o karışık yığından bir

şey bulup ayağına geçirir ve giriş kapısının karşısına yere otururdu (Yere, çünkü sandal-

yeleri toplamışlardı). Daha sonra kapıdan içeri giren her tutsak, içeri adım atıp karşısın-

da kendisine sırtan arkadaşını görür görmez, refleks olarak elleriyle edep yerini örter, giye-

cek bir şeyler bulmak için karmakarışık giysi yığına koşardı. Arama bitip koğuş kapısı

kapanınca herkes birbirine kendi yaşadıkları- nı değil, gördüklerini biraz da abartarak an-

latırdı ve koğuşlar, istisnasız her "arama"dan sonra kahkahadan kırılırdı. Evet, yaşanan bir

trajedydi ama çok da komikti. Zaten bazı du- rumlar için trajikomik denmesi, bu trajedinin

komik olana başvurmada anlatılamaması da bu nedenledir.

Bütün estetik kategorilerde olduğu gibi **trajik** olan ile **komik** olanda da **nesnel** ile **öznelin** etkisini, rolünü belirtmek, birbi-

rinden ayırmak gerekiyor. Her iki kategori de gerçek yaşamda nesnel olarak vardır.

Toplumdaki çelişki ve çatışmaların belirli nitelikleri üzerinde yükselirler. Ama bazen

toplumda ortaya çıkan aynı durum ya da olay, kimilerinde acıya, hüzne neden olurken,

yani trajik bir olay olarak algılanırken, kimile- ri için de komik bulunmakta, gülmeye neden olabilmektedir. Bunun nedenlerini, insanların

yaşamı algılamalarında aramak gerekir. Zira her insan, olayları kendi toplumsal konumuy-

la, dünyaya bakış açısıyla, dünya görüşüyle, düşünme biçimiyle belirlenen ve

somut bir tarihsel-toplumsal zemin üzerinde ortaya çıkan

idealleriyle bağlantılı olarak algılar. İşte top-

lumda ortaya çıkan aynı olayın komik ya da trajik olarak algılanma-

sının nedeni, insanların olaylara bakışındaki ve algılayışındaki bu

farklılıklardır.

Buraya kadar **trajik** olan ile **komik** olanı

birlikte ele alıp kesişim noktalarını, ortak yanlarını be-

lirtmeye, açıklamaya çalıştık; ama estetik olarak her biri ayrı bir kategori-

dir ve ayrı ayrı olarak da ele alınması gerekir.

TRAJİK OLAN - TRAGEDYA

Trajik kavramı, genel olarak insanların başına gelen acı verici olayları, felaketleri

anlatmak için kullanılır. Deprem, seller, yangınlar gibi bir kenti, bir bölgeyi kapsayan

büyük felaketler için kullanıldığı gibi, kişisel felaketleri, kan davasından cinayetlere, trafik

kazalarından ağır hastalıklara kadar insanları acıya ve yasa boğan, derin üzüntülere neden

olan olayları anlatırken de trajik ya da traje- dik kavramını kullanırız. Ancak sanatta trajik

olanı bu tür felaketlerle sınırlamak doğru olmaz. Üstelik böylesine büyük felaketleri

bir de sanat yoluyla tekrar tekrar canlandı- rıp acıları çoğaltmak, yaraları kanatmak da

yanlış ve gereksiz. Oysa trajik olanın esasının felakete indirgenmesi sık sık yaşanır. Sanatta

trajik olan toplumdaki köklü çatışmaları ve bu çatışmalara neden olan önemli olayları

gösterir. Zaten sanatta trajik olan özellikle eski toplumun yol açtığı büyük yıkımlar ve

devrimci kabarış dönemlerinde daha çok öne çıkar. Eski toplumun çöküşüne neden olan

çelişkilerin daha önceki olağan dönemlerden daha net ve açık olarak ortaya çıktığı, herkes

tarafından görülebilir olduğu bu süreçlerde trajik olanın öne çıkması normaldir.

Aristoteles Antik Yunan tiyatrosundan

söz ederken “**tragedya taklittir, öykünmedir**” diyor. Ama bu taklit ve öykünme insanların taklit edilmesi değil, olayların, yaşamın, mutluluğun, mutsuzluğun ve bunlara neden olan eylemlerin taklit edilmesi, onlara öykünülmesidir. Ama bu taklit bireylerin, sıradan insanların taklidi değildir. Genel olarak toplumsal çelişki ve çatışmaların mutluluk-mutsuzluk gibi karşıtlıklar üzerinden sergilenmesi, gösterilmesi için taklit edilmesidir; toplumsal yaşamı etkileyen büyük olayların yeniden kurgulanıp sanat yoluyla aktarılmasıdır.

Bu öykünme ve taklit; **Nazım Hikmet**’in ölümsüz eserlerinden biri olan **Şeyh Bedred-**

din Destanı’nda da görebiliriz. Şeyh Bedreddin’in insanı, insani olanı başa alan hümanizmi ile yeni yeni kurulmaya başlayan, egemen olma sevdasındaki imparatorluk arasındaki çelişki ve çatışma üzerinde kurulan bu destanın sonunda Şeyh Bedreddin’in öldürülmesi, o tarihsel kesite özgü olay örgüsü içinde kaçınılmaz bir sonuçtur. Nazım Hikmet eserinin finalinde bu ölümün-öldürümün kaçınılmazlığını vurgulamak için o dönemin tarihsel-toplumsal dokusunu, “Serez’in esnaf çarşısı”nı olduğu kadar doğayı da işin içine katarak çizer.

*“Yağmur çiseliyor,
korkarak
yavaş sesle
bir ihanet konuşması gibi*

*Yağmur çiseliyor,
beyaz ve çıplak mürted ayaklarının
ıslak ve karanlık toprağın üstünde koşması gibi*

*Yağmur çiseliyor,
Serez’in esnaf çarşısında,
bir bakırcı dükkanının karşısında
Bedreddinin bir ağaca asılı*

*Yağmur çiseliyor,
Gecenin geç ve yıldızsız bir saatidir.
Ve yağmurda ıslanan
yapraksız bir dalda sallanan şeyhimin
çırılçıplak etidir*

*Yağmur çiseliyor,
Serez çarşısı dilsiz,
Serez çarşısı kör.
Havada konuşmamanın, görmemenin kahrolası hüznü
Ve Serez çarşısı kapatmış elleriyle yüzünü*

Yağmur çiseliyor”

Nâzım Hikmet

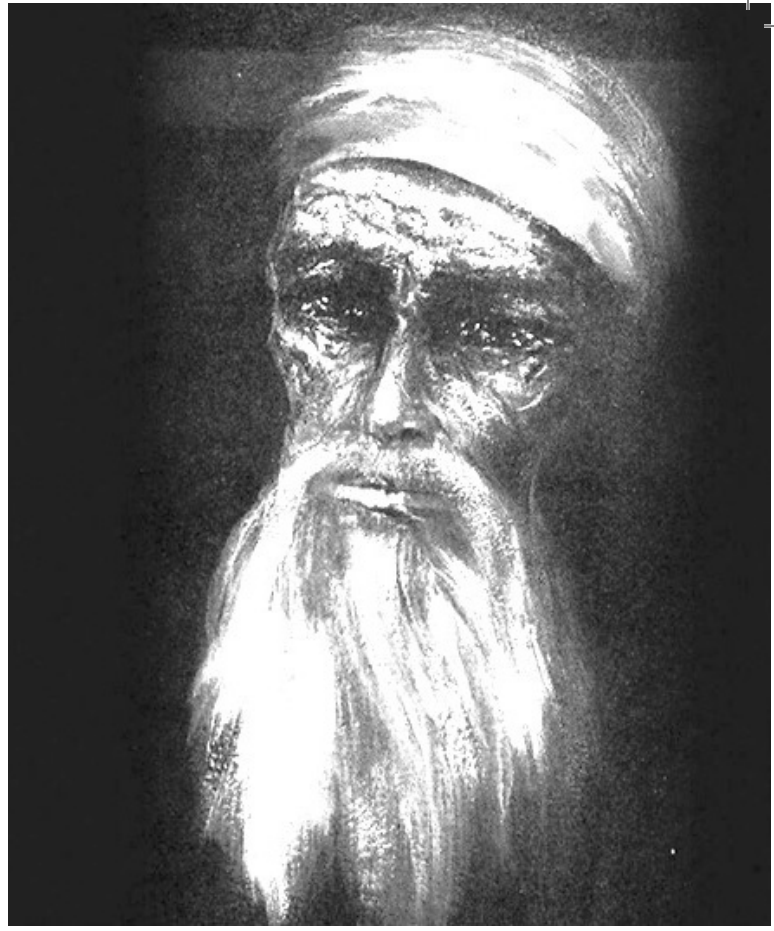
Dar'a çekilen Şeyh Bedreddin'in ölümü karşısında kör ve sağır ve dilsiz kalan insanların yerine utanan sanki Serez'in esnaf çarşısıdır ve bu öldürüme gözyaşı döken doğanın kendisidir... Bir gözyaşı gibi sessizce, utanç içinde ağır ağır çiseleyen yağmur, eserin kurgusunun sonundaki trajik gösterimi daha da güçlendirir.

Orhan Kemal de Eski ve Oğulları'nda feodalizmin çözüldüğü, kapitalist gelişmenin hızlandığı bir dönemde bir zanaatçı ailenin trajedisini anlatır. Eski toplumun değerlerine sıkı sıkı sarılan baba ne yaparsa yapsın ailesini koruyamaz. Ayakkabı imalatçılığından ayakkabı tamirciliğine düşer, ama durum giderek kötüleşir; sonunda büyük bir sefalet ve yoksulluk içinde hayata gözlerini yumar. Buradaki trajedi, eski ile yeni arasındaki çatışmadan doğar. Ama aynı çatışma daha sonra komedi olarak sinemaya da uyarlanır: Atıf Yılmaz'ın **Kibar Feyzo** ve **Züğürt Ağa'sı**.

Trajedi tek tek kişilerin yaşamından hareketle gösterilse de aslında tüm halkın acılarını, kaderini sergilemektedir. Çünkü tüm bir tarihsel döneme özgü temel özellikleri, büyük toplumsal kesimlerin bu tarihsel dönemdeki karakteristik yanlarını çok net ve çok özlü biçimde genelleştirerek tarihsel-toplumsal çatışmayı gözler önüne serer.

Tragedya felsefi olarak da etkili bir kategoridir. Çünkü yaşamın anlamına dair, insana dair düşünceleri derleyip toparlayarak varoluşun asıl amacını, anlamını göstermeye çalışır.

Estetik tragedya, yani trajik olan, doğal olarak **tarihsel bir kategori** biçiminde ortaya çıktı. Nasıl ki Antik Çağ Yunan tragedyasının temelinde Antik Çağ köleci toplumundaki yaşamın yer aldığı tartışmasız bir olguysa, bugünün modern toplumunda da burjuva toplum yaşamının, kapitalizm altındaki yaşamın yer aldığı tartışmasız bir olgudur. Tragedyanın maddi temeli, nesnel içeriği, sanatsal olarak yaratılıp ortaya konmasındaki yöntemler, çatışmanın doğuşu, gelişimi ve çözümlü, tragedyanın yapısal karakterine ilişkin değerlendirmeler her tarihsel kesitte kendi dönemlerinin değerleriyle, değer yargılarıyla damgalanmıştır. Ama bütün bunların yanı sıra, trajik olanın, **tragedyanın kendine özgü genel yasaları** vardır. Bu yasalar her tarihsel dönemde o döneme özgü nesnel koşullara bağlı olarak kendilerini gösterirler.

Antik Çağın büyük ozanlarının tragedyalari bugün de değerlerinden hiçbir şey yitirmemiştir. Daha sonraki dönem Shakespeare'in eserleri, özellikle **Romeo ve Jüliet** de öyle. Aynı şekilde **Aiskylos'un** ölümsüz eseri **Zincire Vurulmuş Prometheus** da bugün bile gücünden bir şey yitirmemiştir. Eser, baştan sona, başta Zeus olmak üzere Olimpos tanrılarına karşı verilen mücadelenin heyecanını yaşatır. Bu ölümsüz eser, dünyanın efendilerine, insanlığın yazgısını belirleyenlere cüret dolu bir karşı çıkışın, meydan okuyuşun hikayesidir. İnsanlığın mutluluğu için mücadeleye atılan yarı tanrı yarı insan Prometheus, tanrılardan ateşi çalıp insanlara verdiği için kayalara çivilenir ve ciğerleri kartallar tarafından parçalanır. Ölümsüz olduğu için her gün yenilenen ciğerleri kartallar her gün yeniden parçalar. Marx, Aiskylos'un bu eseriyle Olimpos'ta oturan ölümsüz Yunan tanrılarının tragedya yoluyla iflah olmaz, ölümcül bir yara aldıklarını söyler.

Yine Antik Çağ Mezopotamya'sına ait **Gılgamış** destanı, anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişin çelişki ve çatışmaları üzerine kuruludur. Hakeza Antik Çağ Yunanistan'ının bir diğer ölümsüz tragedyası **Orestes**'te de anaerkil dönemden ataerkil döneme geçişin çelişki ve çatışmalarını görürüz. Orestes'in trajedisi, babasının intikamını almak için

annesini öldürmesiyle başlar, peşine düşen Erinyelerle mücadelesiyle sürer. Engels, burada, anaerkillikten ataerkilliğe geçiş sürecinde toplumda yaşanan derin karmaşa ve altüst oluşların yansımasına dikkat çeker. Aynı şeyi **Gılgamış**'ta görürüz. Büyük tanrıça Lilith şeytanlaştırılmış, tanrıça İanna gücünden çok şey kaybetmiştir. Gılgamış, otoritesi giderek zayıflayan, güçten düşen İanna ile güç ve otoritesi artan tanrı Enlil arasındaki çelişki ve çatışma üzerine kurulmuştur. Aslında bu çatışma tanrılar ile tanrıçalar arasında değil, bizatihi toplumun içinde yaşanmaktadır.

Bu eserlerdeki trajik olayların altında yatan gerçek çatışmalar bugün bizlere ne kadar açık ve yalın görünseler de kendi çağlarının toplumları için hiç de böyle değildir. Tıpkı günümüz dünya insanının büyük bir bölümü için kapitalizmin yarattığı felaketlerin neden olduğu trajik olayların altında yatan asıl nedenlerin görülememesi gibi. Doğal bir olay olan depremin, kapitalizmin kar dürtüsü nedeniyle büyük bir felakete dönüşmesi olsun, tarımda yaşanan çöküşün asıl nedeni olsun, daha birçokları gibi her ikisinin de nedeni kapitalizmin işleyiş yasalarıdır. Kapitalizmin yarattığı daha pek çok felaketin asıl nedeni yeterince açık kavranamadığı, görülememesi için toplumda nice trajedi yaşandı, yaşanıyor. Ve bu durum toplumdaki ortalama bilinç tarafından yeterince açık ve net olarak kavranamadığı, anlaşılamadığı için bu felaketlerin faturası kapitalizme, kapitalist topluma değil, kadere kesiliyor; insanlar kaderlerine boyun eğmeye, sessizce yas tutup oturmaya eğilim gösteriyorlar. Bu yüzden Marx'ın *"Bilgisizlik kötü bir cindir, kim bilir daha nice tragedyalara yol açacaktır"* sözü daha bir önem kazanıyor. Oysa gerçek neden toplumdaki ortalama bilinç tarafından açıkça görülüp anlaşılıysaydı, kapitalizme ve burjuva topluma karşı verilen mücadele çoktan zafere erişmiş olurdu.

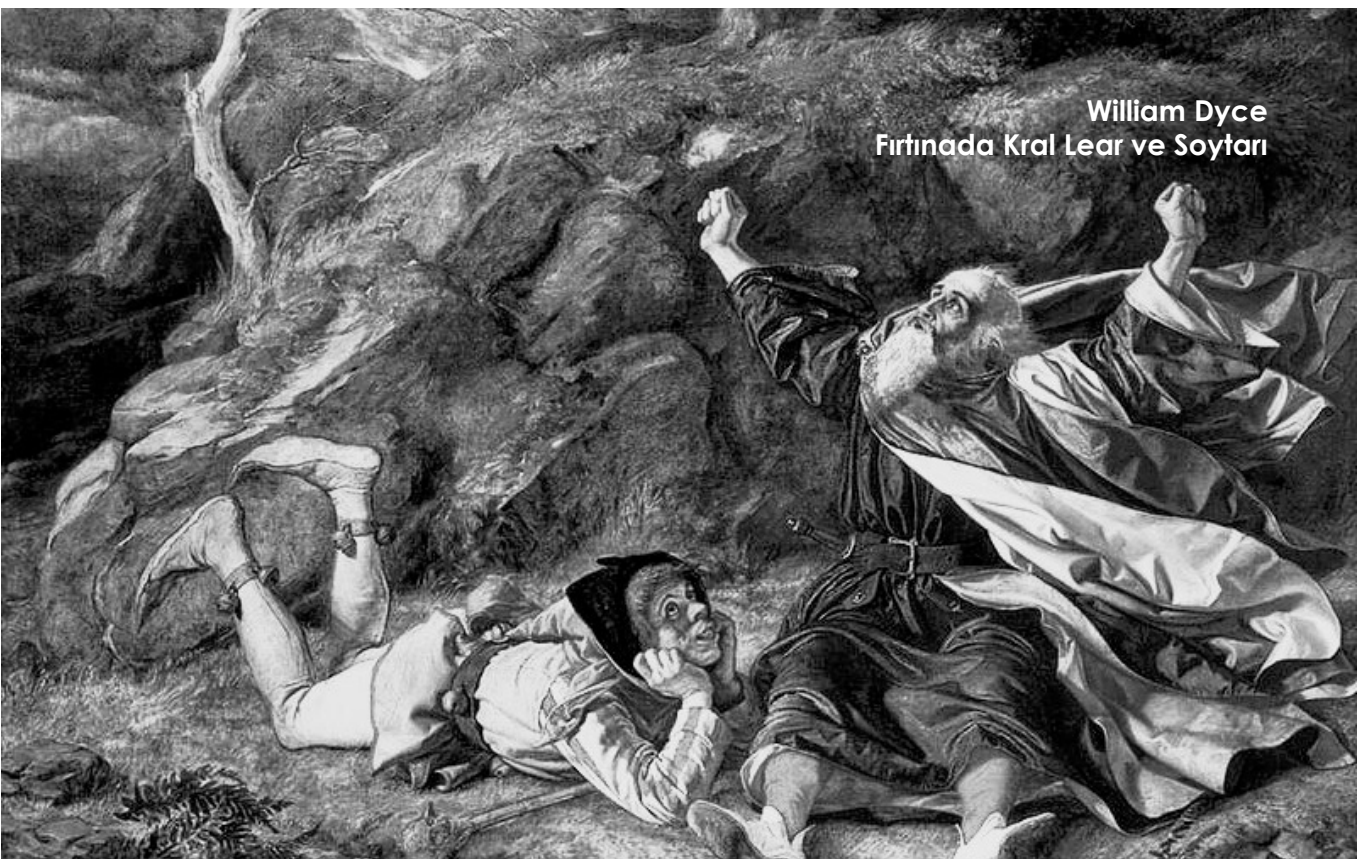
Şunu da eklemek gerekiyor; Antik Çağlardan bu yana **trajik** olanın, tragedyanın

kendine özü temel çizgileri öyle çok fazla da değişmedi. Kral Oedipus'da Sophokles daha doğuşundan itibaren kaderinin kurbanıdır. Kaderi, onu adım adım babasını öldürmeye, annesiyle evlenmeye sürükler. Aynı şeyi yakın dönem tragedyalarında da görürüz. Reşat Nuri Güntekin'in **Yaprak Dökümü**'nde kader daha hikayenin ilk başlangıcından itibaren ağlarını örmeye başlar; aile adım adım yıkıma sürüklenir. Ne yaparlarsa yapsınlar, kaderin önüne geçip bu yıkımı önleyemezler.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Antik Çağ tiyatrosu **insan** ile her şeyi belirleyen **kader** arasındaki çatışma üzerine kuruludur. Reşat Nuri de hikayesini aynı çatışma üzerine kurar. Ama aslında çatışma insan ile kader arasında değil, eski ile yeni arasındadır. Kapitalizm egemen hale gelmiş, eski toplumdan kalan her şey gibi feodal değerleri de geniş aileyi de tasfiye etmeye başlamıştır. Burada feodal değerlerin, kalıntıların çözülmesi, ortadan kalkması kaçınılmazdır. Bu yüzden aile önlenemez biçimde adım adım dağılmakta, yıkıma sürüklenmektedir. Aynı şey, bir başka biçimiyle bugün için de geçerli. Günümüzde devam eden bağımlı ülke ekonomilerinin tam ilhak süreci, kentlerde de kırlarda da küçük

mülkiyeti adım adım ortadan kaldırıyor; küçük üreticiler ellerindeki üretim ve geçim araçlarını kaybediyorlar. Kapitalizmin işleyiş yasaları bir kader gibi adım adım onları iflasa sürüklüyor. Ne yapsalar da bunu önleyemez, yıkımın önüne geçemezler. Çünkü ekonominin yasaları kaderden daha acımasız. Burada trajedi, rekabetin tekel karşısında, küçük üretimin makineli büyük sanayi karşısındaki boşuna direnişinden doğuyor.

Antik Çağ tragedyasının belirleyeni, insanla insanın kaderi arasındaki çatışmadır. Reşat Nuri'nin Yaprak Dökümü'ne dair söylediğimiz gibi, bugün de yüzeysel olarak ele alındığında trajediyi belirleyen insanla insanın kaderi arasındaki çatışma gibi görülse de asıl belirleyen eski ile yeni arasındaki çatışmadır. Yani trajik olanın

William Dyce
Fırtınada Kral Lear ve Soytarı

belirleyeni kader değil tarihsel olandır, tarihsel gelişmedir.

Marx, Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin Eleştirisine Giriş'te "Özgürlük kişisel bir fikir olduğu halde, bu dünyanın daha önceki yerleşik iktidarı olduğu, kısaca varoluş nedenine kendisi inandığı ve inanmak zorunda kaldığı sürece, onun (eski rejimin) tarihi de **trajik** olmuştur. Dünyanın o anda var olan düzeni olarak **ancien rejime**, henüz oluşum halinde bulunan dünyaya karşı bayrak açtıkça kendi başına evrensel bir yanlışlığıydı o; asla kişisel bir yanlışlık değildi. Bu yüzden düşürülüşü de trajik oldu." (Marx-Engels, Din Üstüne, Sol yay.) diyor. Marx'ın söylediklerinde tarihsel süreçle bağlantılı olan özellikler öne çıkarılmaktadır. Çünkü her olgu, her olay kendi gelişimi ve varoluşu içinde, tarihsel-toplumsal somut koşullarla bağlantılı olarak ele alınmalı, değerlendirilmelidir. Bu anlamıyla **trajik olanı, trajediyi** ortaya çıkaran, tarihsel-toplumsal süreçlerde gelişmeye ayak uyduramayan toplumsal bilinçteki sapmalardır. Yani trajik olanın **özü** sınıflar açısından belirlendiği kadar, nesnel tarihsel-toplumsal koşullar tarafından da belirlenir.

Marx'ın tragediyayı tarihsel süreçle bağlantılı olarak ele alması, tarih boyunca tragedyanın anlayışındaki değişimin daha iyi anlaşılmasında belirleyici önemdedir. Bu olmasaydı, yani olayların, olguların tarihle bağları koparılsaydı, Kral Lear, Şeyh Bedreddin, Hamlet vb. karakterlerde somutlanan trajik

niteliğin açıklanması da oldukça güç olurdu. Çünkü trajik kahramanların, karakterlerin tarihsel-toplumsal koşulları içinde ele alınıp çözümlenmesi, farklı farklı tragedyaya tiplerini açıklamanın, görmenin anahtarını da verir.

Kral Lear'de trajedi, tarihsel olarak zorunlu hale gelen kralın görevden çekilmesi ile bu çekilmenin pratik sonuçları, pratik olanaksızlığı, uygulanamazlığı arasındaki çatışmadan doğar. **Hamlet'**te ise trajedi, oyundaki karakterlerin tarihi yanlışlığına dayanır. Burada trajediyi doğuran, insanla, insani olmayan acımasız bir dünya arasındaki zorlu çatışmadır. Burada insan, yani olay örgüsünün merkezinde yer alan Hamlet'in gözü binlerce kişinin fedakarlıkları, acıları ve kanı pahasına açılır, gerçekleri görmeye başlar. Burada, hayata dair en temel sorunlar üzerine derin, kapsamlı, köklü felsefi fikirlere dayanan trajik bir durum vardır. Bu yüzden çatışma insanla acımasız dış dünya arasında kurulmuştur.

Her tarihsel aşamada **tragedya** değişiklik gösterir. Antik Çağ'daki tragedyaya ile Rönesans çağının tragedyası arasında nitel olarak fark vardır. Daha sonraki döneme özgü Klasizmin tragedyası ile Romantizmin tragedyası da birbirinden farklıdır. Antik Çağ'da tragedyanın insanın yazgısı, kaderi üzerine kurulur; belirleyici olan yazgıdır. Klasik dönem tragedyası, insanın duyguları ile görevleri arasındaki çatışmayı öne çıkarır. Burada tragedyanın, Hamlet'te olduğu gibi kişisel olanla toplumsal olan

arasındaki çatışma üzerine kurulur. Roman-
tik dönem tragedyası ideal olan ile bayağı
gerçeklik üzerine kuruludur. Kral Lear'de ol-
duğu gibi insanın duyguları, yüksek idealleri
ile dünyanın acımasızlığı karşısında insanın
içine sürüklendiği perişanlıktır, ideal olanın
erişilmezliğidir trajediyi doğuran.

Ancak **tragedya** bu örneklerde oldu-
ğu gibi insanın acımasız dış dünyaya, katı
gerçekliğe itirazıyla, karşı çıkışıyla sınırlı
değildir. Daima mertliği, yiğitliği yüceltir,
ama aynı zamanda tinsel olanın, manevi-mis-
tik olanın insan üzerindeki etkisini abartır.
Tragedya, tarihsel-toplumsal döneme özgü
bütün temel sorunları bireyin yoluna dike-
rek, onu bütün bunları aşabilecek kadar
güçlü olmaya zorlar, her sorun-
la yüzleşmeye hazırlar. Dış
dünyanın acımasızlığını,
insani olmayan koşul-
larını gösterirken bile
ölümü değil, yaşamı
savunur. Tragedya-
da kahraman, tıpkı
Cyrano de Bergerac'da
olduğu gibi pasif bir
karakter değildir. Dış
dünyanın acımasız
koşullarına karşı etkin
bir tavır içinde, onunla
çatışma halindedir; ısrarla
onu değiştirmeye insanileş-
tirmeye çalışır.

Tragedya tarih boyunca, adeta
insan ruhunu tamir etme çabası içinde ol-
muştur. İyi bir trajik eser her şeyden önce
izleyicisinde bir duygu ortaklığı, duygudaşlık
yaratır; insanın içindeki kötücül tutkuları sö-
küp atar, onu yüce duygularla donatır, moral
olarak güçlendirir. Trajedide gözyaşlarıyla
düşünce kol kola yürür; kötücül duygulardan
arınma ve düşünce tragedyanın eğitsel etki-
sini ve rolünü gösterir. Trajedi, kahramanıyla
izleyici arasında bir duygu yakınlığı kurarak
izleyicinin ruh halinde bir değişim yaratır.
Gerçek yaşamdaki trajik olaylar insanları acı
içinde bırakır. Sel, depresyon, savaş gibi toplum-
da daha geniş kesimleri etkileyen felaketler
gibi, kişisel felaketler de yas ve acı getirir.
Ama sanattaki trajedi asla insanların acılarını
estetize etmeyi amaçlamaz, tam tersine o

acıları aşmaları, ruhsal ve moral olarak onları
güçlendirmeyi amaçlar.

Toplumcu gerçekçi sanat, tragedyanın
çok yönlü ve zengin anlatım özelliklerini
kendine katarken, onları yeni bir nitelikle do-
natır. Buradaki amaç insani duygu ve düşün-
celeri yücelterek toplumdaki aydınlık, ilerici
güçlerin önünü açmak, daha ileri gitmelerine,
eski toplum karşısında zaferi kazanmalarına
yardımcı olmaktır. Bu, kendisini özellikle
devrim sürecinde, büyük altüst oluş dönem-
lerinde yaşanan trajik çatışmaların yeniden
yaratımında gösterir. Mesela **Nazım Hik-
met'in Memleketimden İnsan Manzarala-
rı'nda** Volokolamsk Şosesi'ndeki çatışmaları

anlattığı bölümde, bu çatışmalarda kahra-
man Kızılordu askerlerinin hepsi
ölür; ama 29'ların buradaki
savaşı, söyledikleri, yaratık-
ları duygular okuyucuyu
öylesine etkiler ki, okur,
adeta Nazi tanklarına
karşı siperlerde onlarla
birlikte savaşmaktadır.
Ya da yine aynı eserde
anlattığı bir partizanın
öldürülmesi; 17 yaşın-
daki partizan Zoe, adını
bile söylemeyip işken-
celerden Tanya olarak
dimdik ayakta çıkar; idam
edilirken, okurun kendisi de
ayaklarının ucunda yükselerek
Zoe ile birlikte haykırır: "**Yoldaşlar /**

**Kavga sonuna kadar / Duyuyorum nal sesle-
rini / geliyor bizimkiler!...**"

Bu örneklerde de görüldüğü gibi tra-
gedya kahramanları anlatının, uyumun,
hikayenin sonunda genellikle ölür. Ama bu
ölüm hiçbir zaman son değildir; kahramanın
uğruna hayatını verdiği idealleri, bu ölümle
birlikte daha da güçlenir, zafer yürüyüşünü
sürdürür. Yani toplumcu gerçekçi tragedya,
tarihsel-toplumsal gelişmeyi yaratan temel çe-
lişki ve çatışmaları belirginleştirip göstererek
insanlığın kurtuluşu hedefini netleştirir. Bu
anlamıyla yaşamın anlamını açıkça gösterip,
okuru, izleyiciyi yüce duygularla donatarak
geleceğe yürüyüşü hızlandırmaya yardımcı
olur.

"Çeşitli yazarlara göre" diyor Avner Ziss "Estetik"te "gülmece yapıtları şu ortak özelliği taşır: *Eğlendirici, gülünç, saçma, uslu, zırva vb. (Schopenhaver'e göre) komiğin ciddi ile, (Latza-rus'a göre) yüce ile, (Karl Solger'e göre) trajik ile, (Stern'e göre) patetik ile, (daha başkalarına göre) görkemli ile, ussal ile birleşmesidir. Bunun sonucu olarak gülmece yapıtlarının algılanması çelişkili duygularla birlikte gider. Schiller bu özelliklerin tümünü özel bir duygu olarak niteler ve bunun içinde alay, saygı ve hüüzün birleşir.*" (A. Ziss, Estetik, Sy.168)

Gülmece, olumlu ve olumsuz duyguların diyaletik birliğidir. Karşıt duygular taşıması-na rağmen iyi bir gülmece eseri, ister karika-tür, ister öykü, ister skeç olsun, insana doyum hissi verir, bu hem gerçek yaşamda hem sanatta yaşanır; ama bu doyum hissi sanat söz konusu olduğunda estetik bir karakter taşır.

Komik-komedya da en az trajedi kadar ciddi bir iştir. Toplumdaki önemli gelişmeleri, köklü değişimleri, tarihin dönemeçlerini, sıç-rama momentlerini komik olan da en az trajik olan kadar başarıyla gösterebilir. Bu ilk bakış-ta doğru gibi görünmese de böyledir. Üstelik egemenler, tiyatrodan sinemaya, karikatüre kadar komik olanla yapılan eleştiriyi hiç sevmezler. Herhalde bu yüzdendir eski Roma'da "gülmek ciddi bir iş" olarak görülmüştür. Bizde de "Güleriz ağlanacak halimize" gibi benzer kavramlar, cümleler vardır.

Engels de egemen sınıfın eleştirisinde komik olanın altını çizerek: "*Düşmanın kötü niyetliliğini ve insanlığa karşı tutumunu ortaya koymak yetmez, gülünç yanlarını da göstermek ve onu maskaraya çevirmek gerekir.*" (age) der.

İdealist estetikçiler komik olanın, ko-medyanın genel olarak diğer estetik kate-gorilerden daha az önemli olduğunu savu-nurlar. Böyle bir sıralama doğru değildir, ama onlar yine de yaparlar. İdealist estetiğe göre gülünecek şeyler genel olarak ilkel ve bayağı duygulardan, özelemlerden doğar. Bu yüzden onların komedi diye ortaya koyduğu eserlerde ya ırkçılık, milliyetçilik, şovenizme dayanarak diğerlerini aşağılama yada belden aşağı, ucuz, banal espriler vardır. Marksist estetik komik olanın diğer kategorilerle karşı karşıya getirilmesini, böyle bir sıralamayı, birinin diğerinden üstün olduğunu asla kabul

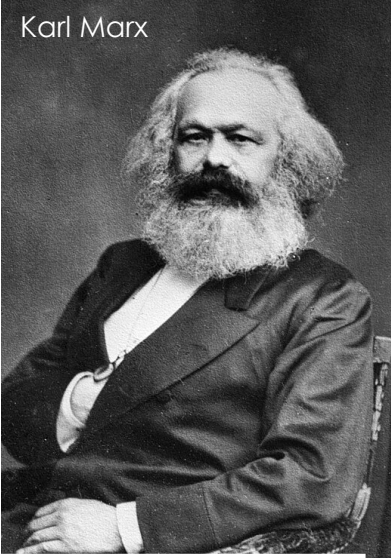
etmez, onaylamaz. Çünkü gerçeği gerçekçi biçimde gösterebilmek için estetik kategorile-rin hepsinin de kullanılmasını, yetkinleştirilip geliştirilmesini ve güçlendirilmesini savunur. Yaşamı bütün karmaşıklığı ve çok yönlülüğü içinde yeniden yaratıp gösterirken komik olan da en az diğer kategoriler kadar etkilidir.

İtalyan estetikçi Saccethi "*Komik mi? Cıva gibi bir şeydir, bir an bile tutamazsınız belli sınırlar için de, ne yapar eder bir küçücük çatlak bulur, kendisini tutmak isteyen ellerden kurtulur.*"

(age) diyor. Çünkü gülme, güldürü çok güçlü bir silahtır, hedefine aldığını ölümden beter eder. Zaten bu nedenle toplumda ilerlemeyi, değişim ve dönüşümü savunan güçler her zaman komik olana başvurdular, başvurmaya devam ediyorlar. Gülmede, güldürüde hem kınama vardır hem eleştiri; öyle ki yerden yere vurup rezil rüsva edebilir. Bu yüzden en güçlü, en otoriter olanlar bile ondan çekinir. Gülme, gülmece, güldürü, komik, komedi; bu konuda geçmişten beri birikmiş oldukça zengin çözümlemeler var. Toplumsal gerçek-çi sanat bu zengin birikimin deneyimlerine dayanarak, özellikle komik olanda yansıyan gerçek yaşamdaki olayların nesnel yanlarını ele alıp çözümler. Bu çözümlemenin göster-diği sonuçlardan biri, komik olanın en başta gelen konusunun geçmişte kalan, yok olmaya başlamış olgular olduğudur. Bir başka söy-lemle eski toplumdan kalanlardır; yeninin içinde halen varlığını koruyan, korumaya çalışan olgulardır. Geçmişten kalan, yeni ya-şamın boy verip fışkırdığı ortamlarda yaşama tutunmaya çalışan, ama olumlu sayılabilecek ne varsa hepsini çoktan tüketmiş olan ve bu gerçeği kabul etmeyecek kendi özünü gizle-meye çalışanı ele alır komedi, gülmece. Onu kınar, hicveder, rezil eder, çelişkiyi sipsivri ve çırılçıplak sergileyerek aşılmasını kolaylaştırır.

Edebiyatta bunu en iyi yapanlardan biri **Don Quijote** ile **Cervantes** olmuştur. Feodalizmin değerleriyle, "soylu" şövalye-leriyle eski toplumdan kalan ne varsa, yaşlı bir bunak olan ve kendini Mançalı Don Kişot zanneden kahraman üzerinden hepsiyle dalga geçer, rezil eder. Bizde de aynı şey **Atıf Yılmaz** tarafından **Kibar Feyzo**, **Züğürt Ağa** filmleriyle sinemada yapıldı. Don Kişot'ta olsun, Kibar Feyzo ya da Züğürt Ağa'da olsun **komik olan**, çağın gerisinde kalmış, anlamını

Karl Marx

yitirip boş bir kabuk haline gelmiş olan **içerikle** eski toplumun değerlerine, kurumlarına dayanarak direnen, ayakta kalmaya çalışan **biçim** arasındaki çelişkiden doğar. Zavallı, hasta bir ihtiyarın hezeyanları, mantıklı düşünen hiç kimse için komik ya da alay edilecek bir şey değildir elbette. Ama kafasında bir berber taşıyla sıksa bir beygirin sırtında, aklının kendisine oynadığı oyunları gerçek sanıp hayali düşmanlarına saldırmaya kalktığı anda kendi kendini komik duruma düşürür.

Kibar Feyzo'daki Maho Ağa'nın köyden kovmasıyla büyük kenti, kapitalizmi ve kapitalizmin değerlerini görüp köye geri dönen Kibar Feyzo ile mücadelesinde seyirciyi kahkaha-dan kırıp geçiren yine eski toplumla, eski toplumun kalıntılarıyla dalga geçilmesi, rezil edilmesidir. Burada komik olan bayağılık değil, yüce olduğunu sanan, yüce olmaya çalışan bayağılıktır, eski toplumdan kalan içi boş gösterişin varlığı saçmalıklıdır.

Aristoteles'ten bu yana estetik ve sanat üzerine görüş geliştiren, söz söyleyen teorisyenler, bazı çelişkilerin komik olanla gösterilmesi, sergilenmesi gerektiğini savundular. Ancak bu çelişkilerin ne olduğu, nereden kaynaklandığı sorunu, aralarında görüş ayrılıklarına neden oldu. Mesela **Hegel**'de komik olan, esas olarak olay ile estetik ideal arasındaki çelişkiye dayanır. Ancak Hegel, gerçek yaşamdaki komik olandan daha ziyade sanatta komik olanla ilgilenir. Bu yüzden **Hegel**'de **komik**, **tin** ile **imge** arasındaki çelişkiden doğar. Hegel'den önce gelen ve Hegel'e esin veren **Kant**'a göre **komik**, **bayağı** ile **yüce** arasındaki çelişkiden doğar. Bu görüşler kimi zaman gözleme dayanarak geliştirilmiş, hatta içerik olarak bazı olumlu sonuçlara varılmış olsa bile idealizm sınırları içinde kalırlar; bu nedenle metafizik dar çerçeveyi aşamazlar, bilimsel bir değere sahip değildirler. Çünkü komik olanın toplumda, toplum bilminde yeri vardır; dolayısıyla olarak işçi sınıfının kurtuluşu davasına bağlanmış olmasa da toplumsal mücadelede belirli bir yere ve işleve sahiptir.

Marx, bütün tarih boyunca süren ve tarihin motoru olan sınıflar mücadelesine dayanarak, gerçek toplumsal yaşamda trajik olanın komik olana dönüşümünden ve bunun nedenlerinden söz eder, komik olanı anlamının anahtarını verir: *"Tarih her şeyi kökünden çözer; eskimiş bir sosyal kuruluşun defterini dürecektir eğer, birçok evrelerden geçirir onu, dünya tarihinde vaktini doldurmuş bir sosyal kuruluşun son evresi de komedya'dır. Aiskylos'un Zincire Vurulmuş Prometheus'unda trajik bir biçimde ölümcül yara almış olan Yunan Tanrıları Lucian'ın Diyaloglar'ında bir kez daha ölürlər, ama komik bir bölümdür bu artık. Niçin böyledir tarihin akışı? Niçin olacak, insanlar geçmişlerinden güle oynaya kopup ayrılışınlar diye."* (Marx-Engels, Din Üzerine Sol Yay.) Daha sonra bu yaklaşımı genelleştiren Marx, 18 Brumaire'de *"Olaylar tarihinde iki kez meydana gelir; ilkinde tragedi, ikincisinde komedi olarak"* diyerek geçmişte kalanın, kadük olanın işinin bitirilmesinde komedinin, komik olanın rolünü de vurgulamış olur.

Yani **komik** olan eskimiş, ömrünü doldurmuş toplumsal kuruluşların ve toplumsal güçlerin kendilerini hala eskisi gibi

Friedrich Hegel

Immanuel Kant

güçlü zannedip kasım kasım kasılmalarından alır **esinini, özünü**. Eskinin, geçmişte kalanın sanat yoluyla gülünç duruma düşürülmesi, toplumsal yaşamdan kuyruğuna tenekeler bağlanıp dilli düdükler, kaynana zırlıtları, borazanlarla kovalanmasıyla; eskinin, yeni kuşakların yaşama sevinciyle dolu ruhlarını karartmalarına, yeni yaşamı gölgelemelerine bir daha asla izin verilmemesiyle yeni yaşamın kurucularına yardımcı olur. Komedi sanatı, müthiş bir zekayla dolu, parlak duygusal imgelerle bezenerek ortaya çıkan çok güçlü bir silahtır, eleştiridir. Bu yüzden de hep etkindir, hep nokta atışı yapmaya hazır bir keskin nişancı gibidir, eli tetiktir.

Ama şu da var ki, komedi, komik olan illa yalnız başına icra edilen bir sanat olmak zorunda değildir. Gerçek yaşamda olduğu gibi sanatta da komik olan, diğer estetik kategorilerle birlikte yer alabilir. Bu nedenle, gerçek yaşamda olduğu gibi sanatta da komik tipler ve olaylar, yalnız başlarına olduğu kadar, hatta daha çok diğer estetik kategorilerle birlikte var olurlar.

Komik olan da diğer bütün estetik kategoriler gibi öznel ve nesnel yanlara sahiptir. Mizah duygusu insana moral zenginlik katar. Her kim mizah duygusundan yoksunsa, manevi olarak zayıflık, hadi zayıflık demeyelim, yoksulluk içindedir. Bu yüzden komik olan, zekayı ve mizah duygusunu gerektirir. Ama kişinin mizah duygusuna sahip olması ya da her fırsatta gülmesi de yetmez, çünkü komik olan aslolarak olayların nesnel, somut yapısına dayanır. Nesnellik olmadan komik de komedya da olmaz. Büyük Alman şairi **Goethe** "Bir insanın karakteri, en çok eğlenceli bulunduğu şeyde ortaya çıkar." diyor. İşte estetik ideal, **komik** olanın algılamasında, tasarımında ve açığa çıkarılmasında kendisini gösterir. Tasarımından yaratımına kadar her adımda komik olan toplumsal olanla, sanatçının ve izleyicinin dünya görüşüyle ilişkiye girer, onu etkiler. Bütün bu süreçte komik olan gerçek

yaşamın nesnel çelişkilerine dayanmalıdır, yoksa yaşamdaki kimi acayipliklerin estetize edilmesine değil. Komik olanın asıl görevi nesnel toplumsal çelişkilere ve bu çelişkiler üzerinde yükselen tuhaflıklara karşı mücadele etmek, izleyicisini gerçek durumu, gerçek toplumsal içeriğiyle kavramasına yardımcı olmaktır. Bu yüzden sanatta komik olan hem alaycı, hem korkutucu, hem yergici hem de onaylayıcı olabilir.

Charlie Chaplin'in "Küçük Adam" Şarlo tipinin dışına çıkarak çektiği en önemli filmlerinden biri olan **Büyük Diktatör** filmi, sanatta komik olanı neredeyse bütün yönleriyle sergileyen iyi bir örnektir. Sanatçı bu filmde Tomania diktatörü Hinkel ile Yahudi berber

arasındaki benzerlik üzerine kurar hikayeyi. Filmin daha ilk sahneleriyle birlikte, tuhaflıklar başlar. Filmde izleyici Hinkel'i görür görmez onun Hitler olduğunu anında anlar. Sanatçı bu filmine, diktatörlerin sadece korkunç olmadıklarını, aynı zamanda çok da gülünç olduklarını gösterirken, izleyicinin onunla

alay etmesini sağlayarak diktatörü iyice rezil kepaze eder. Chaplin, film boyunca komik olanın bütün olanaklarını kullanır, izleyicinin kahkahalarından sinema salonu adeta yıkılır. Sanatçı diktatör Hinkel'de Hitler'i ve adamlarını tam bir soytarıya, palyaçoya çevirip rezil ederken, trajik olanın olanaklarından da yararlanır. Çünkü film boyunca izleyici, bütün dünyayı pençesine alan savaş tehdidini ve bunun yarattığı gerilimi de yansıtır. Film baştan sona tam bir komedya, ama trajik olanla birlikte ve iç içe olan bir komedya. Sanatçı filmin finalinde hem diktatör hem de berber rollerinden soyunarak adeta filmin dışına çıkar, sıradan bir insan olarak bütün dünyaya, bütün insanlara seslenir: "Sözlerim beni işiten herkese" diye başlar ve devam eder, "Kendinizi asla umutsuzluğa kaptırmayın. Ey halk, ey insanlar, güzel ve mutlu bir yaşam kurmak sizin ellerinizde. Gençliğe gelecek sağlayacak, yaşlıları sürünmekten, insanları

sefaletten kurtaracak aydınlık, yeni bir dünya için hep beraber didinip savaşacağız."

Sanatçı filmin finalinde yeniden "küçük adam" Şarlo olarak seslenmektedir. Bu sesleniş, bu çağrı barbarlığa ve faşizme karşı, insanı insanlıktan çıkaran, insanlık dışı bir yaşama mahkum eden kapitalizme, burjuva topluma karşı dişiyle tırnağıyla savaşarak yeni bir yaşam kurma çağrısıdır. Film boyunca ısıldayan sanatçının dehası ve gücü, bu çağrıda zirveye çıkar. Zirveye çıkar, çünkü sanatçı, sanatta komik olanın, komedyanın yasalarıyla çizilen çerçevenin içine sığmaz. Gerçek yaşam filme, sanatın yasalarına karşı çıkar ve filme damgasını vurarak sanatsal yaratıda sanatçının etkisinin önemini bir kez daha ortaya koyar. Zaten daha sonra film üzerine yaptığı bir konuşmada bunun tuhaf olduğunu, ama tuhaf olduğu kadar asıl mesajı vermek için kaçınılmaz olduğunu kabul eder: *"Film tuhaftı. Buna gülüyor insanlar. Ama insanlığın ivedi gerçeğini haykırabilmek için filmin sonunda şakayı bırakmak da kaçınılmazdı."* (akt. A Ziss, age.)

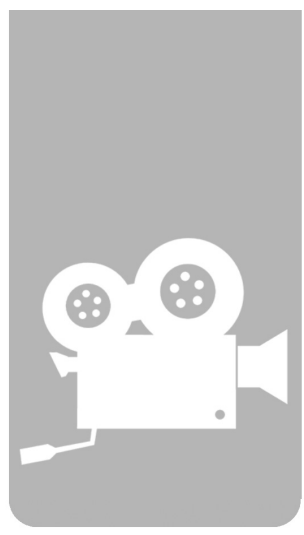
Lenin, Felsefe Defterleri'nde, yanına "Doğru Söz" kenar notu düşerek, Feuerbach'tan bir söz aktarır: *"Zekice yazmak, okurun da zeka sahibi olduğunu varsaymaya, her şeyi söylemeye, bir önermeyi geçerli kılma ve düşünülebilir yapan bağlantıları, koşulları ve sınırlamaları okurun kendi kendine söylemesine bırakmaya dayanır."* (Minor Yay. sf.67) Lenin'in aktardığı ve dikkat çektiği bu sözler bir sanat eserinin en temel yanlarından birinin altını çizmektedir. Bu sözler, aynı zamanda komedi sanatının nitelik açısından analizinde yardımcı olur; izleyicinin olayları anlamasında, kavramasında, içindeki

mizahı sezmesinde ve sanatçının eserinde imgeler aracılığıyla göstermeye çalıştığı şeyi çözümleyip tamamlamasında ona güvenilmesini ifade eder. Lenin buna sadece şunları ekler: *"Olsa olsa kaba saba bir yazar okurun kendi kendine düşünemeyeceğini sanır."* Kaldı ki, halk arasında bunu ifade etmekte kullanılan daha kısa ve özlü bir söz vardır: *"Lafın tamamı çocuğa söylenir."* İzleyici de okur da çocuk olmadığına göre yukarıda ifade edilenler komedi, komik olan ve komedyana sanatçısı için adeta zorunluluktur.

Düşmanını mizah yoluyla eleştirmenin, maskaraya çevirmenin onun yıkımına, tarih sahnesinden silinmesine yardım edeceğini bilen Gorki, komedi sanatçılarına, yazarlarına, düşmanın gülünecek, alay edilecek yanlarını öne çıkarmalarını, onu bu yoldan rezil etmelerini, onu gerçek toplumsal içeriğiyle herkesin görmesini sağlamalarını tavsiye eder.

SONUÇ YERİNE

Sanat dünyayı algılamada, kavramada önemli bir araçtır. Estetik de bize sanatsal yaratının, sanatın ilkelerini, genel yasalarını verir, sanat eserlerini yorumlamamızda yardımcı olur, yol gösterir. Dört bölüm süren bu yazı dizisinde esas olarak Marksist estetiğin ne olduğunu, estetik ilkeler ışığında sanatı, sanatın diğer toplumsal bilinç biçimleriyle ilişkisini ve estetik kavramları incelemeye çalıştık. Yazı dizisi olduğu için yer yer tekrara düşmüş olsak bile, bu konularda temel bir bakış açısı, bir fikir verebilmişsek bu çalışma amacına ulaşmış demektir.

toprak güney

Sessiz Sinema Komedi

Mack Sennett, Charlie Chaplin, Buster Keaton

Çocuklar arasında bir araba yarışı düzenlenir. Haberi duyan yapımcı Mack Sennett, Charlie Chaplin'den kendine komik bir kostüm bulmasını ve yarışın çekimi sırasında "kameranın önünde dolaşmasını" ister. Chaplin yarım gün içinde, öteki komedyen arkadaşlarından aldığı pantolon, ceket, ayakkabı, takma bıyık ve bastonla kılığını tamamlar¹.

Şarlo (*charlot, tramp*); Charlie Chaplin'in oynadığı ikinci film olan "*Kid Auto Races at Venice*" filminde Chaplin'in oynadığı karakterin adıdır. Hafızalara kazınan kostümü ve çoğu filmde oynadığı serseri rolü bu kısa film ile ortaya çıkmıştır. 1914 Yapımı olan ve 7 dakika süren filmde, Chaplin'in rolü avarelik yapmak, araba yarışını çeken kameranın önüne gelip kamerayı kapatmak, kameraman tarafından sürekli kovulmasına ve komik bir şekilde tekmelenmesine rağmen tekrar gelip kameranın önünde durmak, çekimi sabote etmektir.

1910 Komedilerinin en üretken ve en bilinen yönetmen, yapımcı ve oyuncusu Mack Sennett'tir. Chaplin'i keşfeden ve sinema hayatına kazandıran kendisidir. Londra'da doğan ve yaşayan Chaplin, 23 yaşındayken pandomim oyuncusu olarak çalıştığı ekiple turnelere çıkmış, Amerika'ya gelmiştir. Sennett onun pandomim sanatını izlemiş ve ona bir filmde oynaması için rol teklif etmiştir. Chaplin'in kıvrak ve dansçı yapısını, kendi slapstick(kaba güldürü) filmlerine uygun bulmuştur. Böylece Chaplin, *Making a Living* isimli 13 dakikalık komedi filminde ilk rolünü oynamış, sinemaya adım atmış ve Sennett'le çalışmaya başlamıştır. Sadece ilk yıl yaklaşık 35 Sennett filminde oynamıştır. Bu filmler genel olarak tek ya da iki makaralık, 15-30 dakikalık filmlerdir.

¹ Sessiz Sinema, Nilgün Abisel, OM Yayınları, 2. Baskı, 2003

Kid Auto Races at Venice

Mack Sennett, sinemada slapstick türünün ustası sayılmaktadır. Keystone film stüdyosunun da kurucusudur. Bu stüdyoda yüzlerce film üretmiştir. Chaplin de sinema kariyerinin ilk kısmını Keystone stüdyosunda geçirmiştir.

Bu dönemin (1910'lu yıllar) komedi filmleri; tek makaralık, genellikle olay örgüsü ve hikayesi olmayan, yalnızca gülütlere dayanan yüksek tempolu filmlerdir. İnsanlar makine gibidir. Ciddi bir kaza atlatsa bile insanlara bir şey olmaz. Sennett'in insanları asla ölmez ve "makine insan" olarak anılırlar. Tren altında kalan biri ezilse bile ayağa kalkıp hiçbir şey olmamış gibi devam eder. Yüksekten düşen birinin bir yeri kırılmaz, bir şey olmamış gibi tekrar ayağa kalkar. Kemiklerinin kırılmayacağı, canının yanmayacağı seyirci tarafından bilinir. Oyuncunun başına bir şey gelmeyeceğinin bilinci, filmdeki tüm tehlikelere rağmen izleyeni güldürür. Mekanik insanın acı çekmeyeceğinin bilinmesi bu filmlerin sert eylemlerini komik kılar.

Sennett, meydana gelen gerçek olayları kayda alıp bunları kurgulamakla da ünlüdür. Bir yerde yangın varsa, bir bina yıkılıyorsa, bir yerde kazı çalışması varsa ve benzeri bir-

çok olay ve eylem, Keystone ekipleri tarafından kayda alınıp saklanır, film kurgularında kullanılır. Filmlerin bir kısmında yer alan sahneler bu sebeple gerçek olay çekimleridir. Chaplin'in ikinci filmi olarak bahsettiğimiz ve Şarlo karakterini ilk kez oynadığı "Kid Auto Races at Venice" filminde, gerçek bir araba yarışı vardır. Sennett, bir yandan gerçek araba yarışlarını kayda aldırır bir yandan da Chaplin'i bazı sahnelerde oynatıp kayıt yapar. Bu filmdeki Chaplin sahneleri kurmaca, araba yarışlarına ait çekimler ise gerçek çekimlerdir. Griffith'ten öğrendiği paralel kurgu yöntemi ile gerçek yarış çekimleri ile kurmaca çekimleri paralel şekilde montajlayarak, araba yarışları da kurmacanın bir parçasıymış gibi gösterir.

"Keystone polisleri", yine bu dönemin ünlü figürleri olup birçok Sennett filminde yer almıştır. Sennett filmlerinde yer alan polisler oldukça beceriksiz, koşturup bir yere varamayan, birbirine çarpıp düşen, aptal ve avanak tiplerden oluşur. Gündelik hayattaki polislerden korkan ve uzak duran halk, sahnede gördüğü bu aptal polis tiplerine gülere rahatlar.

Keystone Cops

Karakterin öneminin pek olmadığı, kısa gülütlerin tekrarı ile güldürünün sağlandığı bu kaba güldürü döneminde ortaya çıkan "Şarlo" karakterinin günümüze kadar ulaşması ve kalıcı olmasının birçok nedeni vardır. Chaplin deyince aklımızda beliren görüntüdür Şarlo. Chaplin bu karakteri benimsemiş, birçok filmde hem tekrarlamış hem geliştirmiştir.

Şarlo; sokak serserisi, aylak, berduş, avare anlamlarına gelir. İngilizcede *tramp*,

Making a Living
(Hayatını Kazanmak)

Fransızcada *charlot* olarak kullanılır. Bu karakteri Chaplin yaratmıştır. Londra sokaklarında gördüğü yaşlı bir serserinin giysisinden esinlenmişti. Dar ve kısa bir ceket, bol bir pantolon, melon bir şapka ve bir baston... Kibar ve zengin beylere özenen bir yoksulu canlandırıyordu².

Chaplin'in annesi müzikhol oyuncusuydu. Gezici tiyatrolarda çalışır, Chaplin ve abisini de sahne sahne yanında gezdirirdi. Babası ise alkol bağımlısıydı ve onları terk etmişti. Anne bir dönem akıl hastanesinde yatmış, Chaplin bu dönemde iki yıl yetimhanede kalmıştır. Şarlo karakterini yaratmasında muhtemelen bu yaşadıklarının etkisi büyüktür. Doğuştan beri yarı yoksul yarı avare bir yaşamın içindedir.

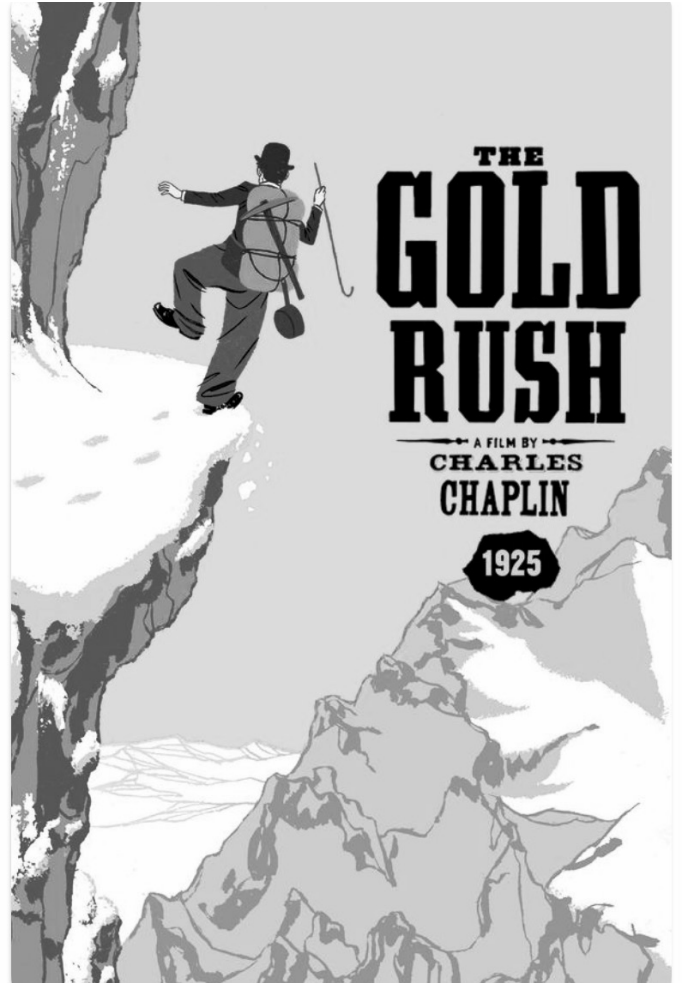
Chaplin, kaba güldürü döneminde sinemaya girmiş olsa da, satir türünde film yapmayı tercih etmiş, 1910'lu yılların sonundan itibaren yazdığı, oynadığı ve yönettiği filmlerde kaba güldürü türünü yavaş yavaş terk etmiş ve komediyi bir amaç değil araç haline getirmiştir. Kaba güldürüde amaç insanları güldürmek iken, satir türünde amaç bir öykü anlatmak ve güldürü öğelerini bu öykü anlatımı sırasında araç olarak kullanmaktır. Bu sebeple Chaplin'in akılda kalan filmlerinin çoğu bir öyküsü olan, komedi unsurları kadar dramatik unsurlar da barındıran filmler olmuştur. Dönem sinemacıları gibi Chaplin de Griffith'ten etkilenmiş, öykü anlatımında "Griffith tarzı son" dediğimiz "finalin mutlu sonla bitmesi" tarzını kullanmıştır. Komedi ve dram türündeki filmlerinin hemen hepsi mutlu sonla biter. Filmlerindeki ana karakterler genellikle yoksul ve halktan insanlar olduğu için, karakterlerle daha kolay özdeşlik kurarız ve bu da filmlerin kalıcı olmasına katkı sağlar.

İlk dönem slapstick filmler çabuk tüketilir ancak bir hikaye anlatımına dayanmadığı için akılda kalıcı olmazdı. Bu sebeple kaba güldürü filmlerinin çoğu kalıcı olmamıştır. Chaplin'in bu dönemde ürettiği filmler de bu geçicilikten nasibini almış, çok akılda kalmamıştır. Kaba güldürü döneminde oynadığı yaklaşık 50 filminden birkaç tanesi akılda kalabilmiştir. Chaplin filmleri deyince, esas aklımıza gelen 1920'ler ve 30'lar boyunca ürettiği filmlerdir. 1930'lu yıllarda sinemada sesli filmler üretilse de Chaplin genel olarak

sesten kaçınmıştır. 30'lardaki filmlerinin çok azında ses kullanmış, sesi sınırlı tutmuştur. 1947 yılında çektiği *Mösyö Verdoux* ve 1952'de çektiği *Sahne Işıkları* filmlerinde sesi filmin tamamında kullanmıştır. Bu iki film yoğun diyalog içeren filmlerdir. Ayrıca bu filmlerde Şarlo rolünde değildir.

En büyük filmlerinde hep Şarlo karakterini oynamıştır. İlk filmlerinin süresi kısadır. *The Kid* (1921) filmini orta metraj olarak çekmiş, sinema tarihi boyunca birçok yönetmeni bu film ile etkilemiştir. Kemal Sunal'ın oynadığı *Garip* isimli film bu filmden uyarlamadır.

The Gold Rush (1925), yine *The Kid* gibi yönetmeni, yapımcısı ve yazarının kendisi olduğu diğer büyük filmidir. Film, 1896-1899 yıllarındaki Alaska Altına Hücum Hareketi'ni anlatır. Şarlo da altın aramaya çıkmış ve başından çokça macera geçecektir. Açlıkla sınanacak, ölmek için ayakkabısını pişirip yiyecek ve aşık olacaktır. Filmin sonu ise yine Griffith tarzı sonla bitecek; Şarlo, hem altını hem aşkı bulacaktır.

1928 yılında çektiği ve oynadığı *The Circus* ise, Şarlo karakterinin tüm tipikliğiyle bizlere sunulduğu filmidir. Hırsızlıkla suçlanan Şarlo polisten kaçarken yanlışlıkla bir sirk girer ve polisler peşinden gelir. Bu kovalamaca sahnesini sirkteki seyirciler bir gösteri sanır. Şarlo'yu beğenen sirk sahibi onu işe alır. Şarlo hemen çalışmaya başlar ve başından birçok macera geçer. Filmin sonunda sirk dağılır, Şarlo yine işsiz kalır.

City Lights, 1931 yapımı bir başka ünlü filmidir. Bizde yine Kemal Sunal'ın oynadığı *En Büyük Şaban* uyarlaması vardır. Chaplin bu filmde de Şarlo rolündedir. *Büyük Diktatör* ve *Modern Zamanlar*, 30'lu yıllarda yine Şarlo rolüyle oynadığı en bilindik filmleridir. Bahsi geçen tüm bu filmlerin yönetmeni de yine Chaplin'dir.

Chaplin filmleri tamamen güldürüden oluşmaz. Trajik ve çoğu zaman romantik bir öykü etrafında güldürü öğelerini kullanır. Şarlo, alt sınıfa mensup, hem kurnaz hem saf, hem yardımsever hem bencil, genelde yalnız, evsiz ve işsiz, itilip kakılan ve hor görülen, bir şekilde talih yüzüne gülen ve tesadüfen yaşayan biridir.

Komedi tıpkı tiyatrodaki olduğu gibi sinemada da ilk döneminde alt tabakaya hitap etmiş, çok saygınlık görmemiştir. Chaplin filmleri komedi türüne saygınlık kazandırmıştır.

Komedi ve mizah, otoritenin elinde bir silah olduğu gibi, bazen de onun düşmanıdır. Otoriteyi tehdit ve tedirgin eden bir yapısı vardır. Chaplin'in *Gold Rush* ve *Mösyö Verdoux* filmleri, dönemin otoritelerini tedirgin

eder. Komünizm düşmanlığı bu dönemlerde yaygın olduğu için bu filmler korku salar. *Gold Rush* filmi, fırsatlar dünyası ve sınıf atlama rüyasını pazarlayan kapitalizme karşı bir hicivdir. Sınıf atlama rüyasına kapılıp altın aramaya giden insanların nasıl ölüme ve açlığa gittiğini, çoğunun hayatta kalamadığını ve çok azının zengin olabildiğini gösterir. Soğuktan ve açlıktan ölmek üzere olan Şarlo, bu filmde açlıktan ölmemek için ayakkabısını kaynatıp yer ve fırsatlar dünyası olarak insanlığa sunulan insanlık dışılığını gösterir. Bu sebeple otoriteyi tedirgin etmiştir. Sırf bu yüzden Chaplin, Amerika'da yaşayıp çok büyük filmler üretmesine rağmen Amerikan vatandaşlığı alamamış, Nazi iktidarını eleştirdiği *Büyük Diktatör* filmiyle hakkında karalama kampanyası başlatılmış, sonrasında yaptığı çoğu filmde, komünizm düşmanı otoriteler tarafından bu karalama kampanyası devam etmiş, yaşamının sonuna doğru İsviçre'ye yerleşmek zorunda kalmıştır.

Komedi, eğer egemen sınıfa yönelmiyorsa, onların iktidarı için bir sorun oluşturmaz. Aksine gülme eylemini gerçekleştiren ezilen sınıf rahatlar, meseleye olan ilgisi zayıflar. Bahtin, karnaval ve bayramların ortaçağda iktidar sahibi olan kilise ve devletin bekası için çok önemli olduğuna vurgu yapar. İktidar, halka yılda bir kereliğine de olsa kuralların dışına çıkma izni vermiştir. Bu izin, gülme dışına çıkmamak kaydıyla verilmiştir. Bu durumda gülme ve güldürmenin iktidar için tehlike arz etmediğini, aksine halkı sakinleştirip kendilerine yönelebilecek şiddet eğilimini ortadan kaldırdığı tespitini yapar³.

Bizdeki Karagöz ve Hacivat da benzer bir rol görmektedir. Hakkı yenen, ezilen halk, içindeki öfkeden kurtulmak için bu oyunlarla yöneticileri yerden yere vurur, rahatlatıp güler. Komedi ve mizah, iktidar tarafından kullanıldığında toplumdaki hıncı ve öfkeyi yatıştırır, halkı güldürerek rahatlatır ve sakinleştirir. Ancak halk tarafından etkili kullanıldığında ise iktidara bir tehdit oluşturur, sopa olarak kullanılır.

Kaba güldürü dönemindeki komedi filmleri iktidara yönelmemiştir. Keystone polisleri ile kolluk gücü avanak tipler olarak göster-

3 Fırat Üniversitesi Yüksel Lisans Tezi-Şafak Rüzgar Yıldız, Romanın Başlangıcı Pikaeskin Sinemadaki Uyarlaması: Dünya Sinemasında Şarlo Türkiye Sinemasında Şaban- 2018

rilse de, bir yönüyle de izleyicinin polisler olan öfkesini yatıştırmıştır. Ancak Chaplin filmlerindeki mizah pek de iktidarla barışık değildir. Yoksulluğu, çürümeyi, kapitalizmin fırsatlar dünyası yalanını, toplumun zengin kesiminin yoksul kesime bakışını, iş ve gündelik hayattaki yabancılaşmayı güçlü bir şekilde ele almıştır. Kapitalizmin krizi ve çürümesi Chaplin'den sonra da artarak devam ettiği için, Chaplin filmleri hala etkisini ve gücünü korumakta, Şarlo ile günümüz insanı ve yeni kuşaklar da özdeşlik kurabilmektedir. Otoriteye karşı çok sayıda film üretebilmesinin nedenlerinden biri de Chaplin'in kendi stüdyosunu kurabilmiş olmasıdır. United Artist ismindeki stüdyonun ortaklarından biri kendisidir. Aksi halde dönemin düzeniyle ters düşmekten kaçınan ve çok sıkı kurallara tabi olan film stüdyolarıyla çalışması pek muhtemel olmayabilirdi.

1920'lerin diğer üretken komedi sinemacısı Buster Keaton'dır. Şarlo gibi onun da kendine has tarzı vardır. Yüzü hiç gülmez. Keaton, "büyük taştan surat" olarak anılır.

Anne babası sahne sanatçısıdır. Keaton da Chaplin gibi çocukluğundan beri sahnede yetişmiştir. Henüz bir buçuk yaşındayken merdivenlerden yuvarlanmış, burnu dahi kanamadığı için dönemin ünlü sihirbazı Harry Houdini ona "uçan" anlamına gelen Buster adını vermiştir. Daha üç yaşındayken vodvil oyunları oynamaya başlar.

Oyuncu olduğu gibi yönetmendir de. Oynadığı hiçbir filmde dublör kullanmamıştır. Filmleri izlendiğinde görüleceği üzere çok tehlikeli rollerde oynamasına rağmen hepsini dublörsüz oynamıştır.

1924 yılında rol aldığı *Sherlock Jr.* adlı filmde, bir sahne çekiminde, su kulesinin altındayken suyun basınçlı ve şiddetli gelmesi nedeniyle yere düşer. Ağrılarına rağmen oynamaya devam edip filmi tamamlar. Çok sonra bu sahnede boynu kırıldığı farkedilir. Bu tür tehlikelere rağmen dublör kullanmaya devam eder.

Yaklaşık 20 yaşına kadar anne ve babasıyla sahneye çıkmaya devam eder; ancak yaşadığı hayattan mutsuzdur ve babasının baskısı altında bu işi yapar. Mutsuzluğunu sahneye taşır; sahnede gülmez, ağlamaz, seyirciye duygusunu hiç belli etmez ve "ifa-

desizlik" durumu gitgide ilgi çekmeye başlar. İzleyicilerin beğenisini toplayan Keaton'ın bu performansı hem komedi unsuru olarak kullanılır hem de Keaton'ın tarzı olur.

Filmlerinde daha çok polisiye bir öykü vardır. Komedi türünü Chaplin gibi hikayeye yedirerek kullanır. Bu dönem komedi sinemasına saygınlık kazandıran bir diğer kişidir.

The Navigator (1924), *Sherlock Jr.* (1924), *Our Hospitality* (1923), *The General* (1927), *College* (1927), *The Scarecrow* (1920) bazı önemli filmleridir. *Sahne Işıkları* filminde Chaplin'le birlikte rol almış, 1965 yılında çekilen *Film* isimli, Samuel Beckett'in yazdığı felsefik ve varoluşsal temalı bir filmde oynamıştır. Çektiği ve oynadığı filmlerde film müziklerini Chaplin gibi kendi yapmayıp başkasına tasarlattığı için, filmlerinin müzikleri Chaplin filmlerinden daha zengin ve etkilidir. Chaplin film müziklerinde çeşitlilik daha azdır.

Sonuç olarak, Sennett ile üretken bir hale gelen dönemin komedisi, özellikle Chaplin ve Keaton etkisiyle saygınlık kazanmış; Chaplin, Şarlo karakteri ile dünyanın her yerinden insanın özdeşleşebildiği bir kültürel miras bırakmıştır.

Buster Keaton

ziya serdar

Değişim Rüzgârı

*"Bugün değil yalnızca Moskova,
değil yalnızca büyük yurdumuz, bugün,
tüm dünya nefesini tutup bizi izliyor"
-General İvan Panfilov-*

89-91 karşı devrimleri sonucunda Sovyetler Birliği ve Varşova Pakti dağılınca, emperyalist burjuvazinin vazifeşinas kalemşorları heyacanla "tarihin sonu"nu ilan ediyordu. Berlin Duvarı yıkılmış, Sovyetler Birliği dağılmış olduğuna göre, onlar açısından komünizm de yenilmiş, sınıf savaşımı sona ermiş ve böylece kapitalizmin ebediyeti kanıtlanmıştı.

En az onlar kadar vazifeşinas olan başkaları da vardı elbet. Mesela müzik dünyasında. Federal Almanya çıkışlı heavy metal grubu Scorpions, gelişmeleri romantik bir aşk şarkısı edasıyla anlattığı "Wind of Change"i sürmüştü piyasaya. Klibiyle ve sözleriyle komünizm düşmanlığını dile getiren bu şarkı, "has" demokratlar tarafından derin bir huşu içinde dinlenir. Sovyetler Birliği ve komünizm dendiğinde "bi' kedi görmüş Tweety" gibi korkan bu "has" demokratlar, grubun yaratmaya çalıştığı romantizme öyle bir kapırlırlar ki kendilerini, Klaus Meine hiç zorluk

çekmeden onları hipnoz edercesine -şarkıda söylediği şekliyle- "anının büyüü"ne (ne büyü ama!) götürür.

Nasıl götürmesin ki? Şarkı, hissedilir derecede eko yaratarak çalınan bir ıslıkla açılıyor. Fondaki yumuşak gitar dokunuşları da ayrı bir unsur. Gitar dokunuşları hep belli bir tonda kalıyor, ıslık ise 20-25 saniye boyunca bir uzuyor, bir kısalıyor... Dinleyicinin tüm bu sesleri, şayet kendisi bir "has" demokrat ise, "uyusun da büyüün ninni" mealinde algılaması kaçınılmazdır. Öyle de oluyor. Nitekim sözler de, tam da bu "romantik hipnoz seansı"nın hemen ardından geliyor. Artık "has" demokratımız için yapılacak hiçbir şey yok, çünkü o, tamamen Klaus Maine'nin tesiri altındadır. (Ama tüm bunlar, Scorpions'un üstün bir sanatsal beceriye sahip olduğunu değil, dinleyicinin bu duruma teşne olduğunu gösterir olsa olsa.) Söz konusu sözler şöyle:

*"Moskova'yı izliyorum,
Gorki Parkı boyunca,
Kulak verirken
Değişim rüzgarına..."*

Klaus Meine'nin bu sözlerle neyi kastettiği açık. Nakarat bölümünde, şarkı, "artık davul çalsan uyanmaz" dercesine (ki

sertleşen vuruşlarla davullar da çalıyor) volümünü artırmaya başlayıp, *"beni bu şanlı gecede anın büyüüne götür,"* sözleri eşliğinde ilerliyor. Sonra, volüm biraz daha düşerek, etkiyi enstrümanlardan *"bırak balalaika söylesin gitarının istediği şarkıyı"* sözlerine bırakıyor. Bu bölümün hemen ardından, 80'lerin pop rock ve heavy metal sanatçılarının ve müzik topluluklarının her şarkısında mutlaka yer alan (hatta daha hafif tonlarda ve biraz daha kısa olsa da pop, disco ve funk parçalarında da bazı bazı yer alan) uzun bir gitar solosuyla karşılaşırız. Bu gitar solosu da şarkının geneline hakim olan alçalma-yükselme ve uzayıp-kısalma biçimine uygun olarak ayarlanmış. Dolayısıyla bu gitar solosuyla şarkı adeta bir ballad halini alıyor. Ya da mesela yalnızca enstrümantal olarak dinlense yaratacağı etki bakımından (veya Looper'ın *"I Drove All Night"*ından pek az farkı kalır. Bu özellikleri sayesinde de *"has"* demokratın gönlünü çabucak çeliyor.

"Wind of Change" o dönem için tam da emperyalist müzik tekellerinin aradığı güfte ve besteyi temsil ediyor. Her ne kadar heavy metalin sound özelliklerini taşısa da, *"hür"* dünyanın *"has"* demokratları evde, işte, sevgiliyle dans ederken, yolda yürürken ya da duş alırken, vs... mırıldansınlar,

mırıldandıkça coşsunlar diye tasarlanmış olan halis muhlis pop türünde bir şarkıdır *"Wind of Change"*. Bu unsurlar göz önünde tutulursa, onun ne *"Self Control"*dan, ne *"Take My Breath Away"*den ne de *"Careless Whisper"*dan farkı olduğu söylenebilir. Tüm bunlar aynı zamanda, heavy metalin diğer tarzlara nazaran her zaman dar bir dinleyici kitlesi olmasına karşın, Scorpions'ın Federal Almanya'dan günümüze dek Avrupa'nın en gözde ve popüler topluluklarından biri olmayı nasıl *"başardığını"* da anlatmaktadır.

Bu olgular, '89-91 karşı-devrimlerinin *"sanat"* alanındaki yansımalarından ufak bir *"chapter"* yalnızca. Biz ise, *"Wind of Change"*i, emperyalist-kapitalist dünyanın o dönem içinde bulunduğu *"şuh"* durumu somut olarak gösterdiği için örnek olarak kullandık. Fakat bu *"şuh"* durumun amansız bir histeriye dönüşmesi için çok uzun zaman geçmesi gerekmeyecekti. Öyle ki, toplumlar tarihinde hepi topu A6 boy sayfa bile tutmayacak kadar kısa bir süre sonra, 90'ların sonunda dünyayı dört bir yandan, hem de emperyalist merkezlerde kuşatan ayaklanmalar silsilesi, 2000'lerin başında NATO'yu 21. yüzyılı *"ayaklanmalar yüzyılı"* olarak nitelemeye mecbur bırakacaktı.

Derken 11 Eylül 2001, ABD başta olmak üzere emperyalizmin çöküş evresine girişi ve çöküşü önlemek için başlatılan 3. Dünya Savaşı'nın, yahut bir başka deyişle küresel iç savaşın ilanı. O günden bugüne 24 yıl geçmiş olsa da ne tarihin sonu geldi, ne de "medeniyetler çatışması" türünden deli saçması şeyler yaşandı. Aksine, sınıf savaşımı gün gün şiddetleniyor, emperyalizm, buz dağına çarpıp batan Titanik misali çöküyor. İşte bu, işçi sınıfı ve emekçi halklar için ziyadesiyle romantik bir "sahne"dir.

Geçen yirmi dört yılda, emperyalizmin bu çöküşü önleme çabasındaki tek başarısı, FPS türü bir bilgisayar oyunu olan Call of Duty'nin Black Ops. Serisinde Fidel Castro'ya suikast yapmak oldu. Öte yandan, her geçen gün daha da şiddetlenen sınıf savaşımı, tarihin sonunun değil, ama kapitalizmin sonunun geldiğini ortaya çıkardı.

Klaus Meine, emperyalist-kapitalist sistemin geleceğini "havada" duyumsayabilir, ama gerçekte olan, dünya işçi sınıfı ve emekçi halklarının emperyalist-kapitalist sisteme karşı yeryüzünde taarruza geçtiğidir.

Biz bunu şu an en çok Donbass/Novorossiya cephesinde görmekteyiz. 2014'te, emperyalistlerin Hitler artığı Neonazi çeteler eliyle tertiplelediği faşist darbeye karşı gelişen anti-faşist halk ayaklanmasının Donbass ve Novorossiya'yı hızla sarması ve Harkov ile

Odessa gibi büyük oblastlar dahil pek çok oblastta *Halk Sovyetleri*'nin ilan edilmesi, emperyalizme kelimenin tam anlamıyla şok etkisi yaratmıştı. Donetsk ve Lugansk'ın dışındaki oblastlarda kurulan *Halk Sovyetleri* faşist saldırılara direnemediyse de macun tüpten çıkmıştı bir kere. Üstelik Donetsk ve Lugansk halk cumhuriyetleri tüm faşist saldırılara rağmen dimdik ayakta duruyordu. Bu halk cumhuriyetlerinde, ilan edildikleri günden bu yana her sokak başında ya orak-çekiçli kırmızı bayrağın ya da Reichstag'a dikilen *Zafer Sancağı*'nın dalgalanması, devrimin liderlerinin ağzından çıkan "*Geçmişte atalarımız nasıl Berlin'e dek gittiyse, biz de Kiev'e dek gideceğiz. (...) Sosyalist Novorossiya'yı inşa edeceğiz.*" (Aleksey Markov) gibi sözler, her adım başında Stalin'in afişleriyle dolu sokaklar, 2016 yılının Donbass ve Rusya'da "Stalin Yılı" olarak ilan edilmesi, vb. daha pek çok şey, neyin gelmekte olduğunu gayet net bir biçimde anlatıyordu. (2015 yılındaki operasyonla faşistlerden temizlenen Debaltsevo'da kırmızı yıldız armalı LHC bayrağının da değil, ama orak çekiçli Sovyetler birliği bayrağının göndere çekilmesi, tüm bunların tuzu biberidir.) Bu olaylar yaşanırken, emperyalizmin korkudan tir tir titremesi kadar doğal bir şey olamaz. Sonuçta tam bitti dedikleri anda yeniden "Big Brother"ın kahreden bakışlarına maruz kalmak, onlar için kaldırılabilir bir korku değildir.

Geçen yirmi dört yılda, emperyalizmin bu çöküşü önleme çabasındaki tek başarısı, FPS türü bir bilgisayar oyunu olan Call of Duty'nin Black Ops. Serisinde Fidel Castro'ya suikast yapmak oldu.

Buna bir de 2017 yılında ölüm yıldönümü vesilesiyle Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri ve faşizme karşı şanlı zaferin büyük önderi Josef Stalin'in mezarına bırakılan yüzlerce gülün olduğu fotoğrafla, emperyalizmin ayyaş lejyoneri Boris Yeltsin'in terkedilmiş ve harap haldeki mezarına ait olan fotoğrafın Rusya'daki sosyal medya kullanıcıları tarafından aynı anda ve yanyana servis edilmesini eklemek lazım. Marx ve Engels'in diyalektik materyalizmde bahsini ettikleri "yeni" (proletarya) ile "eski" (burjuvazi) arasındaki savaşım ancak bu kadar güzel ve somut biçimde anlatılabiliirdi. Ve sanatsal içeriği bu denli dolu olan, böylesine estetik bir "tablo" ancak işçi ve emekçilerin tasarımının ürünü olabilirdi.

Tabii emperyalizm, sadık uşakları Neonazi ve faşist çeteler eliyle, 2014'te iç savaşın başlamasından Rusya'nın operasyon başlattığı Şubat 2022'ye dek Donetsk ve Lugansk'ta sayısız katliama girişmekten, Donbass Devrimi'nin liderlerine suikast yapmaktan (Mcegovoy [2015], Motorola [2016], Givi [2017], Zakharchenko [2018] ve daha pek çok lidere) geri durmadı. Burada devrimci-komünist güçlerin direncini kırmak demek, halkı sosyalizme ve Sovyetler Birliği'ne hala derin bir bağlılık besleyen Rusya'yı da parçalayabilmek anlamına geliyordu. Terside doğrudur: Yani Donbass'taki devrimci-komünist güçlerin güçlenmesi demek, ABD/AB/NATO emperyalizmine büyük bir darbe ve dünya işçi sınıfı ve emekçi halklarının büyük bir moral kaynağı anlamına gelmektedir. Nitekim Rusya'nın 2022'deki operasyonunun başlamasının ardından, Hudson Loistitüte'un, emperyalizmin hedefini "*Sovyetler Birliği'nin nihai olarak tasfiye edilmesi*" biçiminde koyması boşuna değildir.

Rusya, Şubat 2022'de Ukrayna'ya operasyon başlatınca, bütün emperyalist aygıt eşgüdümlü olarak rusofobik propagandalara ve icraatlara hız verdi; Ukraynalı faşistlere yüz milyonlarca dolar para yardımı ve silah desteği sağlandı; Rusya'ya, şu an sayısı dile bile zor olan yaptırımlar uygulandı; Tolstoy'un, çökmekte olan bir sistemin çaresi girişimlerinden başka bir şeyi ifade etmiyordu. Savaşı kazanmakta hiç acele etmeyen Rusya ise, Sovyetler Birliği'nin Büyük Anayurt savaşı esnasında uyguladığı savunma ve taarruz

taktiğini uygulayarak, cephe hattında Ukrayna Ordusu'nu adeta kıyma makinesine sokup ağır ağır imha ediyor, inisiyatifi ve hamle üstünlüğünü hep elinde tutuyordu. Emperyalistler bunu elbette ki görüyorlardı ve yine aynı çaresizlik içerisinde, Ukrayna'yı bu sefer Kursk'a sürdüler. Buradaki hesaba göre, Rusya telaşa kapılacak, dolayısıyla Donbass'taki kuvvetlerinin hatırı sayılır bir kısmını Kursk'a kaydıracaktı. Böylece, Donbass'ta kalan Rus kuvvetleri imha olacak ve Rusya "işgal"i sonlandırmak zorunda kalacaktı. Nazilerin Stalingrad'da pek çok kez yürüttüğü mantığı yürüten Ukraynalı Neonazi faşistlerin, Albert Einstein; bir kez daha doğrularcasına, Nazilerin uğradığı akıbete uğraması, bu aşamada tarihsel bir zorunluluk haline gelmişti. Ayrıca, kimin telaşa kapıldığı da Putin o sıra çevre ülkelere alışıldık gezilerini düzenlerken, Zelenksy'nin emperyalistlerin eteğine yapışıp yalvar yakar yeni silah tedariki için çalışmalarına devam etmesinde bellidir.

Bütün bunlar, emperyalistlere ve Ukraynalı faşistlere yetmezdi tabii. Yetmedi de

Rusya'nın Kursk saldırısını uhulet ve suhuletle karşıladığını, dahası hem Kursk'ta hem de Donbass'ta ilerlediğini gördüklerinde, karşılarında iki seçenek vardı: 1) Kursk'taki çatışmaları olurla bırakmak ve oradaki Ukrayna Ordusu birliklerini imhaya terk etmek, 2) Savaşı bir üst seviyeye taşıyacak bir adım atmak (ki bu, sahadaki duruma bakıldığında, Kursk dahil pek çok bölgede Ukrayna Ordusu birliklerinin imhası riskini taşıyordu.) Nazi kafalı emperyalist ve faşist komuta kademeleleri elbette ikincisini seçti ve Kursk'taki çatışmalar öyle bir seyir izledi ki, aynı zamanda oradaki Ukrayna Ordusu birlikleri de imhaya mahkûm oldu. Sonuç, faşist Ukrayna Ordusu birliklerinin yine Nazilerin akıbetine uğraması oldu.

Bu noktada devam etmeden önce şunu belirtmek gerekiyor. Rusya, savaşı şiddetlendirmesi için geçerli pek çok gerekçesi her zaman olmasına rağmen, şimdilik savaşı şiddetlendirmeye ihtiyaç duymadı. Uygulamakta olan gücün şiddetiyle düşman paralyze edilebiliyorsa, daha fazlasını uygulamaya da gerek yoktur zaten. Ya da şöyle de denilebilir; taarruzun şiddeti, taarruza maruz kalanın direncine bağlı olduğuna göre (kuvvet – direnç,

basit fizik kanunu), Rusya'nın Ukrayna'ya yönelttiği taarruzun şiddetini de, faşist Ukrayna Ordusu'nun direnci belirliyordu, hala da öyle. Operasyonun başlamasından çok kısa bir zaman sonraki süreçten beri ortada bir direnç de kalmadığına göre, Rusya'nın acele etmesini, savaşı şiddetlendirmesini gerektirecek bir durum olduğu da söylenemez.

Ama emperyalist medya merkezlerinde servis edilen haberlere bakılırsa, Rusya, savaşın başlamasından bu yana hep "zorda". Rusya ne zaman ki bir bölgeden çekildi, o zaman bastılar yaygarayı: "Rusya ardına bakmadan kaçtı." Bu kara propagandayla gaza gelen trajikomik Ukrayna başkanı hindi gibi kabardı: "İşgalcileri tamamen kovana dek durmak yok!" Sonra bir ya da birkaç Rus roketi düşerdi Kiev'e, "cengaver" Zelensky korkudan 180 derece. "Rusya beni öldürmek istiyor." Herhalde dünya tarihinde onun kadar duygu-durum bozukluğu yaşayan bir başka devlet başkanı daha bulmak çok zor olsa gerektir.

Her ne kadar kısmi geri çekilmeler olduysa da (ki savaşta her zaman ilerlemek, savunmadaki tarafın tamamen ortadan kalkmasıyla mümkündür ancak), başlangı-

cından bu yana, hatta başlamadan önce de, savaş hep Rusya'nın inisiyatifindeydi. Bu inisiyatif o denli güçlüydü ki, 2024'te Moskova'daki bir AVM'de Ukrayna'da beslenip eğitilen dinci-faşist çetelerin yüzlerce insanı katletmesinden sonra bile, Rusya'dan cephe hattında geniş bir taarruz gelmedi. En çok da, Rusya'nın tüm provokasyonlara rağmen kendinden bu derece emin olması emperyalistleri çıldırtmış olsa gerek ki, envanterinde nükleer silah bulunan herhangi bir emperyalist ülkeye atılması halinde ortaklığın kıyamet alanına çevrileceğinden hiç kimsenin şüphe duymadığı ATCMS füzeleri, emperyalistleri icazetiyle Ukrayna'dan Rusya'ya atıldı.

Rusya'nın buna verdiği cevap, ismiyle ters orantılı bir etkiye sahip, o an için üzerinde patlayıcı bulundurmeyen bir *Qreshnik* (Fındık) füzesi oldu. İçinde patlayıcı bile olmayan *Qreshnik*, yayınlanan görüntülerde atmosferi resmen yarararak düşüyordu yeryüzüne. Ukrayna'da böylesine romantik "sahne"ler yaşanırken, Pentagon, "iyisi mi Rusya'yı kızdırmayalım," minvalinde bir açıklama yaptı. *Qreshnik*'in yarattığı etkinin de sonucunda, bugün ABD'de Trump'ın başkan seçilmesiyle birlikte, Rusya-Ukrayna (ve ABD/AB/NATO) savaşında "barış" konusu gündemde. ABD'nin emperyalist beyleri, savaşın bunca uzamasında Ukrayna'yı suçluyor, Zelensky diktatör ilan ediliyor, "desteğin %4'e düştü, sen ne konuşuyorsun!" diye azarlanıyor, medyada kendisine "dead man walking" diye

lakap takılıyor, G7'de Rusya'nın "saldırgan taraf" olarak belirtilmesine ABD tarafından karşı çıkılıyor, vs... NATO ve AB, Rusya ile girdikleri bu imha savaşında, kendilerinin dağılma eşliğine geldikleri üzerine yapılan konuşmaların ortasındalar. Bir nevi öldürücü darbe onunla geldiği için son süreci siyasi literatürde "*Qreshnik Effect*" (fındık etkisi) şeklinde adlandırmak, yerinde olacaktır.

Tüm bu yaşananlar, *Scorpions*'ın solisti Klaus Maine'yi "American Dream"den uyandırmış mıdır, bilinmez, ama gerçek olan şu ki, başta ABD olmak üzere tüm dünya emperyalizmi artık uyuyamıyor. Klaus Maine, "*Wind of Change*"de "*bırak balalayka söylesin gitarımın istediği şarkıyı...*" diyordu ama balalayka hala kendi ezgilerini söylüyor; üstelik içinde patlayıcı bile olmayan bir tek *Qreshnik* füzesinin atılması sonucunda gitarın akordu darmaduman olmuş durumda. Trump'ın Ukrayna üzerine söylediklerinin aslında Rusya'nın söyleyeceği şeyler olduğu göz önünde tutulursa, "gitar"ın balalaykanın ağzıyla konuşmaya başladığını belirtmek abartı olmayacaktır. Emperyalist-kapitalist sistem tüm tankı, topu, tüfeği, bankaları ve şirketleriyle dünyanın gözü önünde çöküyor. Dünyanın dört bir yanındaki meydanlarda "Enternasyonal"ın çalınıp söyleneceği günler artık hiç olmadığı kadar yakın.

doyumsuz insan

atıla oğuz

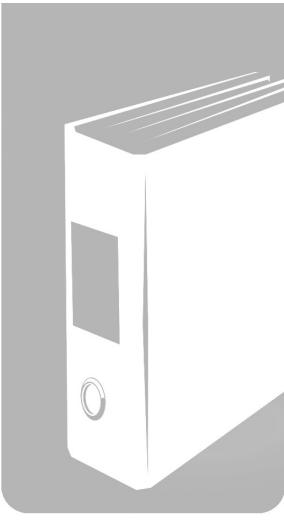
Savrulur dizelerim uçuşur rüzgarda
Şiirlerim yanar susar türkülerim
Dillerim suskun sokaklar loş ıssız
Tenhada düşlerim Erdemle harmanlanmış
Dizelerim yayılır kosmos'un üzerine
Güneş gibi aydınlatacak
Sonunda insan aklını
İnsandır bulacak rüzgarın yönünü
Başak başak buğday ekecek düşlerine
Düşlerin yayılacak dünya üzerine
İnsanın ruhu öne çıkacak
Beden hazlarına doycak
Elbet anlayacak ruhun açlığını
Erdemin doyurduğunu

Ocak 2025 / İskenderun

dosya

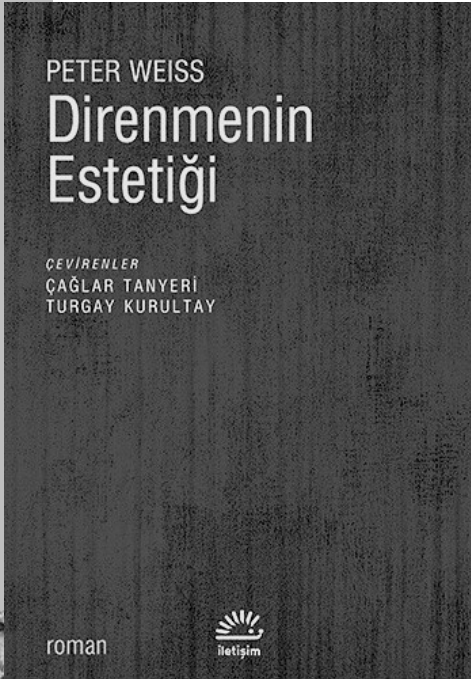
“Direnmenin Estetiği”

sena şat

Neredesin Herakles?

'Direnmenin Estetiği' Yazı Dizisi -I

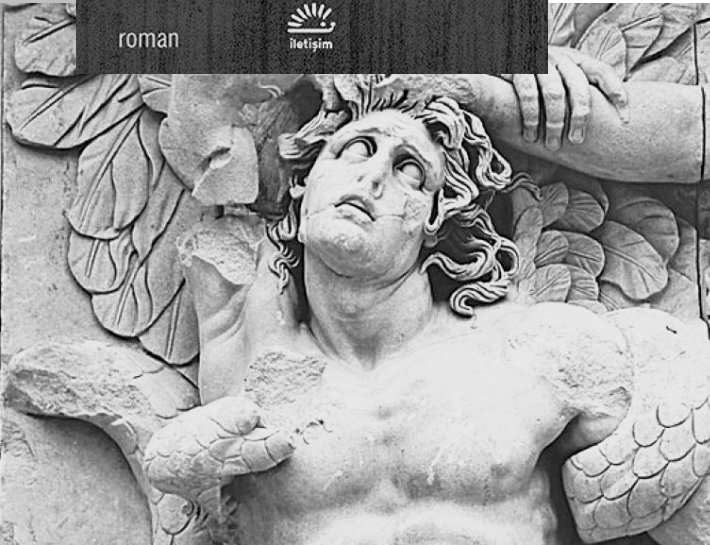
Peter Weiss'ın kült romanı *Direnmenin Estetiği* birçok Marksistin okuma listesinde olan ama okumak için bir türlü uygun koşulları yaratamadığı bir kitap olarak tanınır. Tuğla görünümlü, tek metin akışlı, bölüm araları dışında paragraf başı göremediğiniz, metin içi hiçbir rakama rastlamadığınız, yaklaşık dokuzyüz sayfalı, büyük boy ve siyah zemine sarı harflerle düz yazılı kapağı ile her halinden "beni okuma" diye haykıran bu kitap gerçekten okunması zor görünür.

İçeriği hakkında pek bilgi sahibi değilseniz, daha kötüsü eksik ya da yanlış bilgi sahibiyse, kitabı okumamanın size bir şey kaybettirmeyeceğini düşünürsünüz. Bu kitap aynı zamanda birçok Marksistin "hapiste okunacaklar" listesine belki de bu nedenlerle girmiştir. Bu da kitapla ilgili ikinci yanlış olabilir. Zira kitap tarihsel olduğu kadar baştan sona "görsel" bir kitaptır. Konu edilen mimari yapıları, şehirleri, binaları, heykelleri, rölyefleri, tabloları (özellikle o güzelim tabloları) inceleyerek okunması gereken bir kitaptır.

Sanat tarihi politik bir roman olsaydı, sanırız bu kitap *Direnmenin Estetiği* olurdu.

Böylesine iddialı bir girişten sonra gelelim onun *bizim* dünyamıza girme hikayesine...

İkinci Dünya Savaşı romanlarını seven herkes gibi benim de markajıma uzun süredir girmiş olan bu kitap bir süre kitaplığımda okunmayı bekledi. Sonra bir gün, kendimi neden ve nasıl hazır hissettiğimi hatırlayamıyorum, okumaya karar verdim. Dünyamızı altüst

eden altı şubat depremleri kapımıza dayandığında okumaya yeni başlamıştım. Ara vererek, bazı günlerde tek bir sayfasını, bazı günlerde yüzden fazlasını okudum. Bazen de araya başka kitaplar sıkıştırdım. Böyle böyle okumam neredeyse dokuz aylık bir sürece yayıldı. Sayfalarını işaretledim, konuları not aldım, bahsi geçen sanat eserlerini ayrıca araştırdım. Çalışması da okuması kadar uzun süren bir kitap oldu. Bu kadar emeği hak eden bir kitap olduğunu düşünerek okudum.

Son sayfalarına geldiğimde, okurlar belki inanmayacak ama, keşke hiç bitmese dedim. Benanlatıcı, Coppi ve Heilmann'dan haber aldığı o kâğıdı okuduktan sonra anlatmaya devam etseydi, yine aynı biçimde binlerce sayfa daha yazsaydı, okurdum, okurduk.

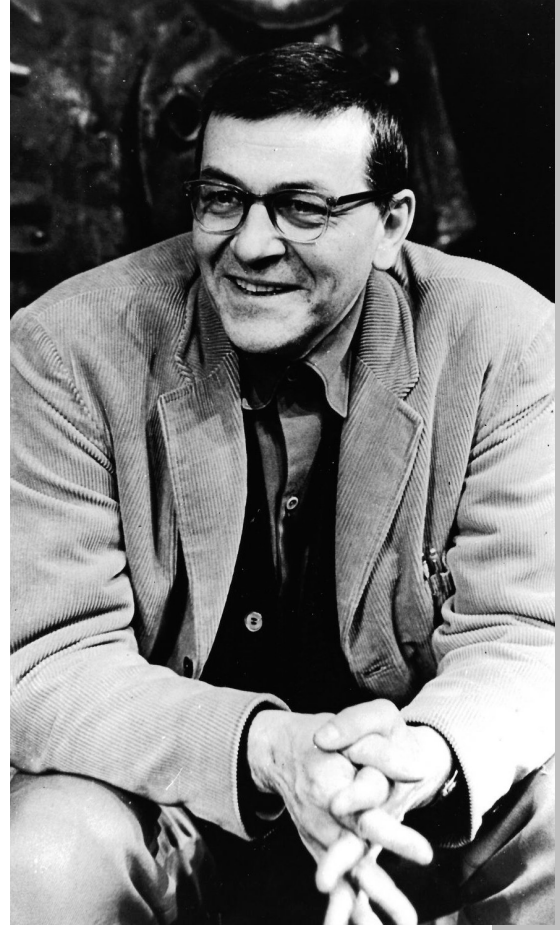
Hem okurken hem bittikten sonra kitap hakkında konuşmaya devam ettim. Baktık olacak gibi değil, söz uçup gitmesin diye bir atölye yapalım dedik. Kitap hakkında yazılanları da araştırınca aslında kitabın yayımlandığı günden bu yana atölyesinin yapıldığını öğrendik. Bir kez daha, insanlık tarihinde ufak bir kopya olduğumuzu hatırladık. İşçiler arasında okuma grupları kurduran bu kitaba hakkını verebildik mi, bilemem. Ama en azından denediğimizi düşünüyorum.

Bu yazı dizisi, ikibinyirmibeş yılının yirmiyedi şubatında İstanbul Ayışığı Ekin Sanat Derneğinde ilk dersini yapan Direnmenin Estetiği Atölyesinin derslerinden derlenerek hazırlandı. Daha ilk derslerde; ilk baskısının ardından uzun yıllar geçen Direnmenin Estetiği'nin ikinci baskısının Gezi Ayaklanması'dan günler önce piyasaya çıktığını, bu nedenle ayaklanan kitlelerin tam da kucağına düştüğünü söylemiştim. Bunu hatırlatmamın bir nedeni ilk dersimizi yaptığımız gün, dersten sadece iki saat önce, Kürt halkının özgürlük mücadelesinin kırılma anlarından birini canlı yayında izlemiş olmamızdı¹. Tarihin ironisi mi, beklenenin gecikmesi mi bilinmez ama henüz derslerimizin yarısına gelmişken atölyemiz, ondokuz mart gözaltılarının ardından başlayan ayaklanmaya² denk geldi.

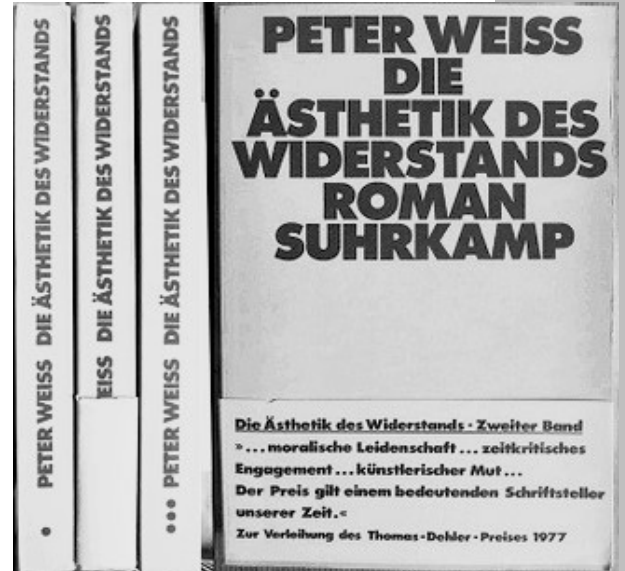
Böylesine tarihi günlere konu olan bu kitabın ilham veren bir yanını keşfetmiş olabiliriz. Bu ilhamla hazırladığımız *Direnmenin Estetiği* yazı dizisini, yirmi yaşını dolduran dergimiz Önsöz'de bu zamana kadar yer verememiş olmanın mahcubiyeti ile sizlere sunuyoruz.

1 27 Şubat 2025 tarihinde canlı yayında okunan "Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı" mektubu

2 19 Mart 2025 tarihinde İBB Başkanı İmamoğlu ile birlikte onlarca CHP'li belediye başkanı, çalışanı, görevlisinin gözaltına alındığı operasyon sonrası, üniversite gençliğinin başını çektiği ve toplumun birçok kesimin katıldığı kitlesel eylemler bir ayaklanmaya dönüştü.

Peter Weiss

I SANAT TARİHİNDE WEISS VE “DİRENMENİN ESTETİĞİ”

PETER WEISS'IN SANATSAL VE POLİTİK KİŞİLİĞİ

Bir dünya savaşının içinde doğmuş, bir diğerine tanıklık etmiş Yahudi kökenli Alman ressam, yazar ve film yapımcısı Peter Weiss'ın yaşamı bir yandan insanlığın en büyük felaketlerinin içinde yoğrulup, diğer yandan da insanlığın kurtuluşu için savaşan sosyalist devrimcilerle şekillenir. Almanya'da doğup büyüyen Weiss on sekiz yaşına geldiğinde ailesi ile birlikte Londra'ya göç eder. Bu göç ilktir ancak son olmaz. Weiss'ın neredeyse tüm yaşamı sürgün yaşamıdır. Faşizmin köklerini saldırdığı bir zamanda, savaşlar içindeki Avrupa'da ülkeden ülkeye konar. Bindokuzyüzotuzbeşte İngiltere'de, otuzaltıda Çekoslovakya'da, otuzdokuzdan sonra da İsveç'te yaşar. Gittiği ülkelerde eğitime ve üretime devam eder. Londra Politeknik Okulu'nda fotoğrafçılık, Stockholm'da Sanat Akademisi, Prag'ta resim okur.

İlk başlarda daha çok deneysel avangard filmler yapar, çoğunluğu politik olmak üzere birçok tiyatro eserleri üretir. Politik tiyatronun bir alt kolu olan belgesel tiyatronun teorisyenlerinden ve öncülerindendir. Üretimlerinde -ve politik hayatında- gerçek olanın ve eleştiri özgürlüğünün peşindedir. Avrupalı komünistlerin 'eleştiri özgürlüğü' tartışmalarından biraz farklı bir yerde konumlanır. Yaşamının bir döneminde, Avrupalı komünist partilerin ayrıştığı iki taraftan da eleştiri alır. Almanya bölündüğünde her iki taraftan da hem dost hem düşman edinir. Kimileri onu Sovyetlerin 'büroksasini' savunmakla, kimileri de 'Troçkist muhalefete' yakın olmakla suçlar. Ancak Weiss yaşamı boyunca Sovyetlerin, ve doğasında sosyalizmin karşısında yer alan hiçbir yapılanma içine girmez. Eleştiri özgürlüğünü hep 'içeriden' savunur. Sosyalist mücadelenin hep içinde, hep politik eser üretmiş biri olmasına karşın, belki biraz da bu tartışmaların etkisiyle, bindokuzyüzaltmışbeşe kadar bir partiye üye olmaz. Weiss ancak ellisine yaklaşırken, altmışbeş yılında, uzun süredir yaşadığı İsveç'te komünist partiye katılır.

«Ben, sanatı toplumsal yaşamlarından ayıran ve sanata özerk bir varlık atfeden yazarlardan değilim. Ben de [...] eminim ki sanatın en büyük kalitesi, gerçekliği değiştirmek için, ona [gerçekliğe] müdahale etme yeteneğinde yatar. [...] Bu yolda ancak benim için daima bir koşul vardı: İfade istencinin özgürlüğü, aynı Brecht'in 1951'de Alman yazarlar ve sanatçıları önünde tanımladığı gibi ve tabii ki Brecht'in de kıstasıyla; savışı yücelten ve halklar arasında kini kıskırtan sanat eserlerine özgürlük yok – buna dair kısa bir ekleme yapmak gerekirse, eğer sanatın ana özelliği hakikat olacaksa, bu kıstas zaten hiçbir sanat eseri için geçerli değildir.» P.W.

Peter Weiss
Bahçe Konseri, 1938

Weiss'ın ürettiği her eseri bir politik eser olarak görmek mümkündür. Kırklı yılların sonundan itibaren hem politik tiyatro metinleri hazırlar hem deneysel filmler çeker hem de *Arabacının Gövdесinin Gölgesi* (ilk romanıdır), *Anne Babaya Veda* (otobiyografik romanıdır), *Kaçış Noktası* (ödüle layık görülür) gibi romanlar yazar. Ne yazık ki *Direnmenin Estetiği* dışında hiçbir romanı Türkçeye henüz çevrilmemiştir.

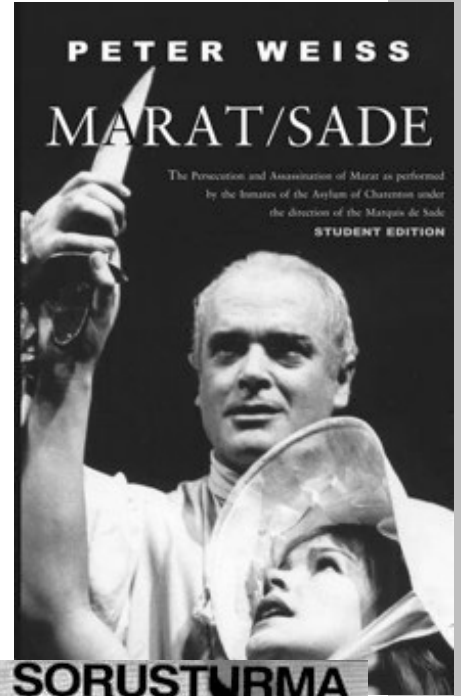
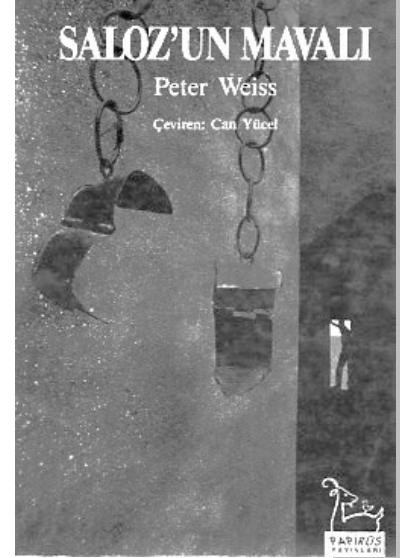
Peter Weiss Türkiye'de asıl olarak tiyatro metinleriyle tanınır. İlk kez bindokuzyüzaltmışdörtte sahnelenen ve daha sonra Peter Brook tarafından sinemaya da uyarlanan *Marat/Sade* oyunuyla ona 'yeni Brecht' benzetmeleri yapılır. Türkiye'de de devlet tiyatrolarında uzun yıllar oynanır. Weiss'ın Türkiye'de en çok bilinen oyunu *Soruşturma*'dır. Bu oyun bindokuzyüzyetmişikide Ülkü Tamer tarafından çevrilir. Diğer ünlü tiyatro oyunu *Saloz'un Mavalı* ise yetmişüçte Can Yücel ile Türkçeye kazandırılır.

Güçlü bir edebi dili olan Peter Weiss'ın edebi ürünleri ressamlığından ve sinemacılığından izler taşır. Romanın incelemesinde de göreceğimiz gibi yazar bir 'ayrıntı' yazarıdır. Etrafına bakan değil 'gören', kitabını okurken size de 'gösteren' bir yazardır. Bu yeti onda büyük ihtimalle ressam ve filmci gözü sayesinde gelişir. Weiss, not defterlerinde de belirttiği gibi, okumayı ve algılamayı, görmeyi ve bakmayı gerçekten öğrenmek gerektiğini söyler. Çünkü bir resme bakmak, bir kitabı okumak, bir olayı yorumlamak, bilinçli görme ve algılama biçimine bağlıdır.

DİRENMENİN ESTETİĞİ'NE GENEL BİR BAKIŞ

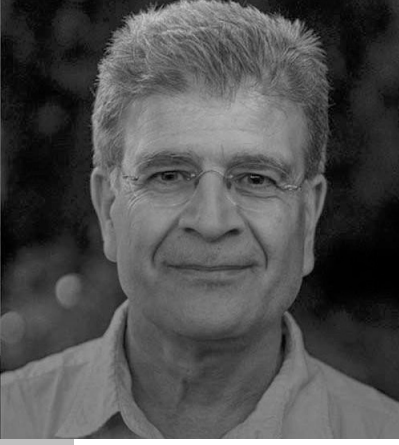
«Direnış ve sınıfsal mücadele motifi çerçevesinde solun tarihinin (yazarının sözleriyle "sosyalizm adına yapılmış hatalar"ın) ve sanatın toplumsal işlevinin sorgulanması, metinde iç içe geçen iki temel düzlem. Roman, metin kişilerinin öyküleriyle sınırlı kalmayıp sanat ve siyaset tarihinin de temel sorunlarını, karakterlerin perspektifinden yansıtarak gündeme getiriyor. Bu bakımdan tarihsel/toplumsal gerçeklik, karakterleri dolayimli olarak belirleyen bulanık bir fon gibi değil, doğrudan doğruya entelektüel bir tartışmanın konusu olarak giriyor metne. Böylece okur, anlatılan dönemin ürünü olan pek çok siyasi ve sanatsal duruşun ve bu duruşların yarattığı tartışma ortamının tanığı oluyor.» (DE'de çevirmenlerin hazırladığı önsözden alıntıdır)

Yazımı neredeyse on yıl süren, Weiss'ın ölmeden önce yazdığı son kitabı olma özelliğine sahip, orijinal dili Almanca olan bu kitabın birinci cildi bindokuzyüzyetmişbeşte, ikinci cildi yetmişsekizde, üçüncü cildi seksenbirde yayımlanır. İsveççe, Danca, İngilizce, Fransızca, Hollandaca, Norveççe, İspanyolcaya çevrilen kitap ikibinbeş yılında sekizinci dil olarak Türkçeye çevrilir. Çağlar Tanyeri ile Turgay Kurultay tarafından yaklaşık beş yılda çevirisi tamamlanan kitabın ilk baskısı Yapı Kredi Yayınlarından ikibinbeşte, ikinci baskısı İletişim Yayınlarından Gezi Ayaklanması'nın ön günlerinde, mayıs ikibinonüçte basılır. İki baskı arasında geçen sessiz sekiz yılın ardından Gezi'nin rüzgarını arkasına alan kitap art arda baskılar yapmaya devam eder.

Çağlar Tanyeri

Turgay Kurultay

İsveççe, Danca, İngilizce, Fransızca, Hollandaca, Norveççe, İspanyolcaya çevrilen kitap ikibinbeş yılında sekizinci dil olarak Türkçeye çevrilir. Çağlar Tanyeri ile Turgay Kurultay tarafından yaklaşık beş yılda çevirisi tamamlanan kitabın ilk baskısı Yapı Kredi Yayınlarından ikibinbeşte, ikinci baskısı İletişim Yayınlarından Gezi Ayaklanması'nın ön günlerinde, Mayıs ikibinonüçte basılır.

Peki *Direnmenin Estetiği* nasıl bir kitaptır? Bir sanat tarihi kitabı mı? Bir direniş romanı mı? Bir belgesel doküman mı? Bir parti tarihi mi? Belki hepsi belki de hiçbirini...

Avrupa işçi örgütleri, Alman işçi hareketinin ikiye bölünmesi, İspanya iç savaşı, halk cephesindeki tartışmalar, anlaşmazlıklar, Sovyetler Birliği ve Moskova mahkemeleri, Troçki-Stalin tartışması, faşizme karşı girişilen halk cephesi politikası, Almanya'daki direniş hareketleri, özel olarak bizim Kızıl Orkestra adıyla tanıdığımız Rote Kapelle grubunun hikayesi, onların yeraltı çalışmaları, yakalanışları, idamları... Tam bir anti-faşist direniş romanı olan *Direnmenin Estetiği* zaman zaman soğukkanlı denecek bir tasvir yöntemiyle tüm bu konuların alanlarına sokar sizi.

Direnmenin Estetiği birinci tekil ağızdan, Benanlatıcı olarak bildiğimiz işçi-aydın kişinin kaleminden anlatılır. Peter Weiss'la çok ortak noktası olan bu Benanlatıcının tek farkı işçi bir aileden gelmiş bir aydın olmasıdır. Weiss olmak istediği sınıfsal kimliği böyle onurlandırmak ister. Çünkü Weiss orta halli bir aileden kopup işçi sınıfının safına geçmiş biridir. Benanlatıcının yaşamı onun hep imrendiğidir.

Bu romanda adı geçen tüm eserler, kişiler, kurumlar ve olaylar *gerçektir*. Yazar bu gerçeklikle geçmişe dair toplumsal bir hafızanın izinden gider ve bu gerçekliği özellikle görsel ve yazılı edebi eserler üzerinden yeniden inşa eder. Bu inşa ile oluşturduğu kurgu aracılığıyla romanın sürgün komünist kahramanları gerçekliği yeniden yaratır.

Roman görsel ve yazılı eserler üzerinden şekillenir. Mimari yapılar, resimler, heykeller, rölyefler, oyma baskılar, romanlar, şiirler, tiyatro eserleri... Onlarca hatta belki yüze varan sayıda eser yer alır romanda. Gördüğümüz kadarıyla romanda konusu geçmeyen tek sanat türü müziktir. Müziğin hala 'burjuvaların dünyası'na ait olduğu bir dönemde yazıldığı içindir belki de.

Bir yandan yoğunluklu sanat eserleri aracılığıyla tasvir, öte yandan diyaloglar Weiss'ta önemli bir üslup aracıdır. Yazar bu üslup ile anlattığı konuların içeriğinin bağını sağlam kurar. Romanın amacı solun tarihini anlatmaktan çok, evrensel sanat eserleri ile mücadelenin estetiği arasında bir bağ kurmaktır.

«Dört bir yanımız taşın içinden kabaran insan bedenleriyle çevriliydi.» DE

Roman otuzyedinci senesinde Berlin'in göbeğinde, Nazi rejiminin merkezinde başlar. Romanın ana karakterleri, üç arkadaş, Benanlatıcı, Hans Coppi ve Horst Heilmann, Berlin'deki Pergamon Müzesinde, Zeus Sunağının³ heykellerinin önünde antik toplumdan başlayarak tarih, kültür, siyaset, sanat ve edebiyat hakkında tartışır. Buradaki tartışmanın odak noktasını, anti-faşist mücadele için geçmişteki kültürel mirastan yararlanmak oluşturur.

3 Berlin'de bulunan Pergamon (Bergama) Müzesindeki Zeus Sunağı, bulunduğu İzmir-Bergama bölgesinden binsekizyüzyetmişli yıllarda 'yasal' yollarla dönemin Prusya'sına kaçırılmıştı. O zamandan bu yana Bergama kalıntıları Berlin'de sergileniyor.

Roman kahramanı komünistlerin proleter aileleri ile yaşadıkları çatışma, iki dünya savaşı arasında işçi sınıfı ve örgütlü mücadelenin yaşadığı değişimin sancılarını barındırır. Alman işçi hareketi Birinci Dünya Savaşı'yla bölünmüş, bu ortamdan faydalanan Naziler iktidara gelmiştir.

«İspanya'daki anti-faşist savaş işçiler ve aydınlar kuşağı için bir sınavdı.» DE

Romanın birinci cildi iki bölümden oluşur. Birinci bölüm Berlin'de geçerken, ikinci bölüm İspanya'ya ayrılır. İspanya İç Savaşı'na katılan Benanlatıcı vesilesiyle Sovyetler'in yaşadığı iç sıkıntıların tüm dünya komünist hareketine etkilerine, faşizmin Avrupa'da ilerleyişine ve tüm bunlarla birlikte komünistlerin yenilgi duygusuna yakından tanık oluruz.

«Bir kere daha görüldüğü üzere, sürgün, nereye ait olduklarını bilmeyenleri güçsüzleştirmişti sadece, aidiyetlerini hiç unutmayanlar için sürgün, sonrasında yeni başlangıcın geleceği geçici bir ara durum demektir.» DE

İspanya İç Savaşı yenilgisinden sonra Benanlatıcı için sürgün hayatı başlar. İkinci cilt eylül otuzsekizde Paris'te başlayıp İsveç'te devam eder. Benanlatıcı İsveç'te mülteci bir komünisttir. Bir kalay fabrikasında "temizlikçi ve ateşçi" olarak çalışır. Aynı zamanda gizli olarak çalışmalarını sürdüren İsveç Komünist Partisi için küçük görevler üstlenir. Bu ciltte İsveç'teki yeraltı direniş çalışmaları, İsveç devletinin komünistlere ve göçmenlere karşı ikiye bölünmüşlüğü ve Nazilerle ortaklığı anlatılır. Bu bölümde, aynı zamanda Weiss'in da dostu olan Brecht, bir roman kahramanı olarak akışa dahil olur. İsveç'te sürgündeki Brecht, komünist hareketin önemli bir öznesidir. Brecht İsveç'te İsveç halk kahramanı Engelbrekt'in yaşamını konu alan bir oyun hazırlığı içindedir. Bu oyunun hazırlık aşamasıyla birlikte onbeşinci yüzyılda Engelbrekt'in önderliğinde gerçekleşen halk ayaklanmasına döneriz. Benanlatıcı Brecht'in asistanlığına soyunur ve onun kılavuzluğunda ilk yazma deneyimlerini gerçekleştirir.

«Umutlar var olmaya devam edecekti. Ütopyanın vazgeçilmezliği görülecekti. Daha sonra da umutlar sayısız kez yeniden canlanacak, üstün düşman tarafından boğulacak ve tekrar yeniden uyandırılacaktı.» DE

En son ciltte Benanlatıcı olay örgüsünün dışına çıkıp nesnel-tarihsel mesafeli bir duruşla Rote Kapelle'nin öyküsünü anlatır. Bu cilt de iki bölümden oluşur. Birinci bölümde hem Berlin'de hem de sürgünde Nazilere karşı direniş temalaştırılır. Sanat akımlarının tartışılması, edebiyatta kadının konumu, Karin Boye, Krupskaya, Libertas, Bischoff gibi kadınlardan yola çıkarak direnişteki kadınlar; gaz odaları, katliamlar ve Krupp, IG-Farben gibi büyük tekellerin işlevi de burada ele alınan konular arasındadır. Üçüncü cilt baştan sona komünist kadınlara bir saygı duruşudur.

İkinci bölümünde Rote Kapelle'nin kırkikide tuzağa düşürülmesiyle karakterlerin hapisanede geçen son günlerine, ardından da idam edilmelerine yer verilir. Roma-

İspanya İç Savaşından bir kare

Bertolt Brecht

nın sonuna doğru kısaca savaş sonrası Almanya (Almanya'nın ikiye bölünmesi), bugüne kadar gerçekleştirilemeyen Nazilikten arındırma (Entnazifizierung) teması, Benanlatıcı'nın en sonunda partiye üye olması anlatılır. Böylece bütün umutsuzluklara, ayrışmalara, bölünmelere rağmen geleceğe dair umut -ve kurtuluş yolu tasviri- kitapta somutlanır.

DE'NİN SANAT DÜNYASINDAKİ YERİ

Yetmişbeş ile seksenbir yılları arasında Almanya'da üç cilt olarak yayımlanan *Direnmenin Estetiği* sadece Batı Almanya'da seksensekize kadar altmışbin adet basılıp, kırkbeşbin adet satar. İşçiler arasında çok ilgi gören kitabın okuma-tartışma grupları oluşturulur. Hem romanın hem de romanın içerdiği konuların birçok atölyesi yapılır. Akademi dünyasında da çeşitli tezlere ve çalışmalara konu ve kaynak olur.

Yüzyılın romanlarından biri olarak adlandırılan *Direnmenin Estetiği* ciltleri yayımlanmaya başladığında edebiyat dünyası onu ideolojik açıdan ele alarak tartışır. Sovyetlerin son dönemlerine denk gelen bu tartışma -doğalında- sosyalizm tartışmalarının içinde gelişir. Weiss'in "*Estetik meseleler daima politik meselelerdir.*" sözü bu tartışmalarda vücut bulur.

Direnmenin Estetiği çıktığı yıllarda 'politik anı romanı' olarak küçük görülür. Hatta muhafazakâr bir kesim bu roman için küçültücü anlamda "linker Heimatroman" (solcu vatan romanı) deyişini de kullanır. Roman ancak doksanlı yıllarda estetik açıdan incelenmeye başlar ve beraberinde estetik ile politika başlığı, roman incelemesinin çıkış noktasını oluşturur.

Tüm eleştirilere karşın Peter Weiss'in bu romanıyla yaşadığı yüzyıla damgasını vurduğunu söylemek yanlış olmaz. Weiss'in kitapta işlediği, aslında çoğu kendi deneyimlerinden ve umutlarından oluşan tartışmalar şüphesiz tüm işçi sınıfının ve dünya komünist hareketinin tartışmalarıdır. Bu yüzdendir ki bu kitap sadece Alman işçi sınıfının değil, hepimizin mirasıdır.

II

İKİ KUTUPLU AVRUPA (1914-1945)

AVRUPA KOMÜNİSTLERİ

Bindokuzyüzondörtte Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun veliahtı Franz Ferdinand bir suikastla öldürülür. Sömürge yarışının vardığı düzey bir dünya savaşını tetikler ve veliahtın öldürülmesi bu savaşın işaret fişegi olur. Dünyanın egemen ülkeleri iki tarafa ayrılır. Bir yanda sömürge yarışında önde olan Fransa, Birleşik Krallık ve çarlık Rusyası'nın başını çektiği 'İtilaf Devletleri', diğer yanda bu yarış önde kapatma hevesindeki 'İttifak Devletleri': Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları...

Savaş aslında tüm Avrupa için beklenen bir sondur. Savaşın resmi ilanının hemen öncesinde Avrupa'da barış gösterileri yapılmaya başlanır. Fransız komünistleri bu hareketin başını çeker. Fransa'da o dönem mecliste ağırlığı olanlar sosyalistlerdir. Bu hareketin sembol isimlerinden biri olan Jean Jaures, savaşın henüz

Weiss'in kitapta işlediği, aslında çoğu kendi deneyimlerinden ve umutlarından oluşan tartışmalar şüphesiz tüm işçi sınıfının ve dünya komünist hareketinin tartışmalarıdır. Bu yüzdendir ki bu kitap sadece Alman işçi sınıfının değil, hepimizin mirasıdır.

ilk günlerinde, otuzbir temmuz bindokuzyüzondörtte Paris'te bir suikast sonucu öldürülür. L'Hummanite editörü ve PS (Fransa Sosyalist Partisi) üyesi, mecliste söz sahibi bir barış mücadelecisi olan Jaures'in ölümü barışçıl halka bir mesajdır. Tüm dehşetiyle gelen savaş, naif mücadele anlayışını elinin tersiyle yere yapıştırır.

Dünya halklarının kanını sömüren devletler yeniden bir paylaşım için iki kutba ayrılırken, bu paylaşım savaşı dünya komünistlerini de böler. 'Ana vatan savunması' tartışması hem İkinci Enternasyonalin hem de birçok partinin bölünmesine ya da dağılmasına yol açar. Bu dağılmaların en büyüğünü yaşayan Alman komünist hareketi olur. Bindokuzyüzondört ağustosunda, savaşın resmi ilanının hemen ertesinde, Almanya Sosyal Demokrat Parti (SDP) bu paylaşım savaşında komünistlerin görevinin 'ana vatanlarını savunması' olduğunu ortaya atar. SDP içindeki devrimci kanat (Spartakistler) bu politikaya karşı tarafta yer alarak bir hizip oluşturur. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht öncülüğündeki bu grup bindokuzyüzondokuz başında Almanya Komünist Partisi'ni (KDP) kurarlar.

Benanlatıcının babası, o dönemlerde hareketin içinde olan, hatta hareketi sürükleyen öncü işçilerden biridir. Alman işçi hareketi bu savaş içinde ağır deneyimlerden geçecektir. Bu deneyimlerin bedeli hem Almanlar için hem de tüm dünya için ağır olacaktır. Paylaşım savaşı ve sonrası gelişen olaylar ve tartışmalar Avrupa işçi sınıfını bölerken, boşluktan faydalanan faşizm olur.

FAŞİZM AVRUPA'DAN YÜKSELİYOR

Avrupalı işçi sınıfı iç tartışmalar ile boğuşurken 'büyük bir felaket'in ayak sesleri işitilmeye başlanır. Hem işçi sınıfının hem komünistlerin hem partilerin gözlerinin önünde gelişen, iktidarları ülke ülke alarak ilerleyen faşizm kapıya dayanmıştır. Önce İtalya, sonra Almanya ve nihayetinde İspanya'da namlularını emekçi halklara doğrultur.

İTALYA | Başlangıçta sosyalist bir kimlikle siyaset arenasına çıkan, sosyalist Avanti gazetesinin yazarlarından biri olan Benito Mussolini bindokuzyüzonikide İtalyan Sosyalist Partisi'nin Ulusal Yönetim Kuruluna üye olur. Birinci Dünya Savaşı'na askeri müdahale çağrısı yaptığı için partiden ihraç edilir. Ekim bindokuzyüzyirmüikide ünlü Roma Yürüyüşü'nün (kara gömlekliler olarak tanınmalarına neden olan yürüyüş) ardından başbakan olarak atanır. Hemen ardından iktidarını pekiştirerek hasımlarını ortadan kaldırır ve ilk işi grevleri yasaklamak olur.

ALMANYA | Yirmilerin sonlarına gelindiğinde Alman işçi sınıfının iki partisi SDP ile KDP tamamen ayrı mücadele yürütmeye başlar. Bu ortam Nazi partisinin özellikle emekçi kitlelerin arasında kök salması için uygun ortamı hazırlar. Yirmide kurulan Nasyonal Sosyalist Parti (Naziler) bu ortamdan istifade ederek işçi sınıfı içinde örgütlenir. Adolf Hitler'in ondokuzda Alman İşçi Partisine (DAP) üye olma-

Komintern

Jean Jaures

Mussolini ve Hitler

Franco

Moskova Mahkemeleri

Buharin

sıyla başlayan politik yaşamı, bu partinin yirmide Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisine (NSDAP) dönüşmesiyle devam eder. Otuzikide Alman vatandaşlığına geçer. Otuzüç ocağında Nazi Partisi artık iktidarda, Führer makamı Hitler ise cumhurbaşkanıdır.

İSPANYA | Şubat otuzaltı seçimlerinde cumhuriyetçi ve sol eğilimli partilerin oluşturduğu Halk Cephesi, Milliyetçi Cepheye karşı büyük bir zafer kazanarak iktidar olur. Dönemin Genelkurmay Başkanı Francisco Franco görevinden uzaklaştırarak Kanarya Adaları'nda önemsiz bir komutanlığa atanır. Bir süre sonra, Halk Cephesi iktidarını devirmek için planlar yapan sağcı subaylarla ilişki kurarak darbe hazırlıklarına girer. Temmuz otuzaltıda hükümete darbe yapar ancak beklemediği bir dirençle karşılaşır. Daha sonraları İspanya İç Savaşı adıyla anacağımız savaş üç yıl sürecek, işçi ve köylü yoksul halkı "No Pasaran"⁴ sloganı altında birleştirecekti. İspanya toprakları dünyanın her yerinden komünistlerin, anarşistlerin, anti-faşist tüm güçlerin cephesi olacaktı.

Ne yazık ki anti-faşist mücadele faşist Franco'yu yenecek güce erişemedi ve üç yılın ardından İspanya faşizme teslim olmak zorunda kaldı. Ayaklanmacı güçlerin yenilgisinden yalnızca beş ay sonra, bir eylül otuzdokuzda Almanya Polonya'yı işgal etti ve İkinci Dünya Savaşı resmen başlamış oldu.

Yirmibeş kasım otuzaltıda Hitler'in Almanyası ve Japonya, Anti-Komintern Paktı'nı imzaladı. Buna göre, her iki ülke, içlerinden birisi SSCB tarafından saldırıya uğrarsa diğerine destek sözü vermiş oldu. Kasım otuzyedide Mussolini İtalyası, şubat otuzdokuzda Macaristan, mart otuzdokuzda Franco'nun İspanyası da bu pakta katıldı.

KIZIL ORKESTRANIN KAHRAMANLARI

İspanya'da anti-faşist ayaklanma süregiderken, tüm dünya komünistlerinin gündeminde başka önemli bir konu daha vardı: Moskova Mahkemeleri.

Sovyetler Birliği'nde bindokuzyüzotuzaltı ile otuzsekiz yılları arasında, neredeyse hepsi Ekim devrimine katılmış, eski üst düzey Komünist Parti liderlerinin; *faşist ve kapitalist güçlerle Stalin ve diğer Sovyet liderlerine suikast düzenlemek, Sovyetler Birliğini parçalamak ve kapitalizmi yeniden kurmak için komplo kurmak* suçuyla yargılandıkları üç büyük duruşma yapıldı.

İlk duruşma ağustos otuzaltıda "Troçkist-Kameneviç-Zinovyeveci-Sol-Karşı-Devrimci" olarak adlandırılan bloğun onaltı üyesinin yargılandığı duruşmaydı. Bu kişiler Kirov'a suikast düzenlemek ve Stalin'i öldürmeyi planlamakla suçlandılar. Suçlu olduklarını itiraf ettikten sonra hepsi ölüm cezasına çarptırıldı ve idam edildi.

Ocak otuzyedide ikinci duruşmada Radek, Pyatakov ve Sokolnikov'un da aralarında bulunduğu "Sovyet karşıtı Troçkist merkez" olarak adlandırılan, Troçki ile birlikte Almanya yanlısı

4 "No Pasaran": İspanyolca 'geçit yok' anlamına gelen bir slogandır. Sloganı yaratan kişi Bask kökenli komünist lider Dolores Ibárruri'dir. Bu slogan İspanya İç Savaşının ünlü Madrid savunmasında yaygınlaşır. Bu sloganla Ibárruri tüm halkı, özellikle de kadınları, faşizme karşı savaşa çağırır.

bir komplo kurmakla suçlanan grupta onyedî kişi daha yargılandı. Sanıklardan onüçü idam edildi.

Mart otuzsekizde yapılan üçüncü duruşmada ise Buharin yargılandı. Bindokuzyüzonsekizden beri Lenin ve Stalin'i öldürmeye ve Maksim Gorki'yi zehirlemeye çalışma, Sovyetler Birliği'ni Almanya, Japonya ve Büyük Britanya ile birlikte parçalamaya çalışma suçlarından yargılandı. Buharin suçlamaları kabul etti ve idam edildi.

O dönemde dünyanın tek sosyalist gücü olan Sovyetler Birliği'ni yaratan, tüm dünya komünistlerinin tanıdığı isimler, Moskova Mahkemelerinde ağır suçlamalarla yargılanmış, yargılananların neredeyse hepsi tüm devrimci kamuoyuna Sovyetler karşıtı faaliyetlerin içinde olduklarını itiraf etmişlerdi. Moskova Mahkemelerinin dünya komünistleri içinde büyük tartışmalara, kırılmalara ve ayrılıklara yol açması doğal bir sonuçtu.

Direnmenin Estetiği kahramanlarının bu tartışmaların farklı boyutlarında yer aldığını görürüz. Bu büyük tarihsel olaylar sırasında İspanya'da cephede olan Benanlatıcı, bir dünya savaşının başlamasına tanık oluşlarını Buharin'in son sözleri arasında anlatır.

«Buharin'in on iki mart akşamı saat altıda söylediği son sözler Avusturya'ya giren altmış beş bin askerin postal seslerinin arasında kayboldu.» DE

Faşist Hitler'in ordusu otuzsekiz martında ilk genişleme hamlesine Avusturya'dan başlar. Avusturya'nın ilhakı hiçbir direnişle karşılaşmaz. Hitler tüm Avrupa'yı yutma hareketine hemen ardından Çekoslovakya ile devam edecektir.

Emekçiler arasında örgütlenerek büyüyen, ezilenin tarafında rol kesen Nasyonal Sosyalist Parti, artık gerçek yüzünü saklamaz. Bu işgalci ve saldırgan tutum, başta Alman halkında olmak üzere parti içinde de düşüncelerin değişmesine vesile olur. *Rote Kapelle* grubu işte bu seslerden biridir. Bu ne bir örgüt ne bir partidir. Rote Kapelle, komünist partili insanların, örgütsüz sıradan anti-faşistlerin, hatta Nazi partisi subaylarının dahi içinde olduğu bir gizli casusluk ağıdır. Nazi faşizminin karşısında yüreği sosyalist kampın kazanmasından yana olanların birlikteliğidir.

Türkçe ismiyle *Kızıl Orkestra*, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi işgali altındaki Avrupa'da faaliyet gösteren üç Sovyet haber alma örgütüne Gestapo tarafından verilen çatı ismidir. *Rote Kapelle* ismi yabancı haber alma örgütlerindeki o günün çalışma tarzı ile ilgili bir benzetmeye dayanır. Haber alma teşkilatını kuran ve yöneten kişi bir orkestra şefine, istihbarat elemanları orkestradaki enstrümanlara, elde edilen istihbaratı asıl teşkilat merkezine telsizle aktaran telsizci de solo bölümleri icra eden piyaniste benzetilir.

Bu üç haber alma örgütü, Fransa, Belçika, Almanya, Hollanda, İsviçre'de faaliyet yürütür. Trepper Grubu, Schulze-Boysen/Harnack Grubu, John Sieg Grubu gibi gruplar ayrı çalışır. Hepsinin topladığı istihbarat bilgileri Sovyetler'e gider.

Rote Kapelle Anıtı
Berlin, Almanya

Bu ne bir örgüt
ne bir partidir.
Rote Kapelle,
komünist partili
insanların, örgütsüz
sıradan anti-faşistlerin,
hatta Nazi partisi
subaylarının dahi
içinde olduğu bir
gizli casusluk ağıdır.
Nazi faşizminin
karşısında yüreği
sosyalist kampın
kazanmasından yana
olanların birlikteliğidir.

Libertas ve Heinz Harro
Max Wilhelm Georg
Schulze-Boysen

John Sieg

Arvid ve Mildred Fish
Harnack

Almanya'daki hareketin başında olan Heinz Harro Max Wilhelm Georg Schulze-Boysen, otuzüçten itibaren Nazi-lerin hava kuvvetlerinde görev alan radyo teknisyeni bir subaydır. Nazi subayı olan Schulze-Boysen ve eşi Libertas, haziran kırkıbirden yakalandıkları tarihe kadar Sovyet casusluğu yapar. Benanlatıcının yakın arkadaşları Hans Coppi ile Horst Heilmann Schulze-Boysen'a bağlı çalışır. Coppi, işçi bir ailenin komünist partili çocuğudur. Heilmann ise Hitler gençliğinden gelme, genç bir Nazi telsiz operatörüdür. Onların Rote Kapelle ile buluşma hikayelerine, çalışma şekillerine ancak kitabın son cildinde yer verilir.

Bindokuzyüzonyedi ekimde dünyaya gelen Benanlatıcı gibi Coppi ve Heilmann da Sovyetlerin dünyasına doğmuştur. Onlar ülkelerinin ismiyle somutlaşan faşizmin Sovyetlere ve sosyalizme açtığı savaşta taraf olanlardır.

Bu hikaye onların *anti-faşist direnişlerinin* hikayesidir.

«Tarihi olayı kutlamak üzere salonda topladığımız günün tarihi benim için ayrı bir önem taşıyordu, yirmi yıl önce bu tarihte Lenin, peruk ve gözlükle, alnına indirdiği eski bir kasket ve çenesine doladığı atkıyla maskelenmiş olarak işçi Rahya'nın eşliğinde akşamın saat sekizinde Smolni'ye doğru yola çıktığında annem de Weser kıyısındaki bir hastanede doğum sancıları çekmekteydi; ve geceyarısı, zaferin müjdecisi olan altı inçlik topların gümbürtüsü altında Lenin, asillerin kızlarının eğitim aldığı enstitünün üst katında, koridorun sonunda büyük dersliğin hemen yanındaki odada, üstlerinde yırtık pırtık asker paltolarıyla sıkış tıktık toplanmış olan Sovyet Kongresi delegelerinin önünde maskesini indirdiği dakikalarda, babam bekleme odasında sabırsızlık içinde volta atmaya devam ediyordu; ikiyi on gece, benim Albacete'deki kahvehanenin camından gördüğüm ve vaftiz babam kabul ettiğim Antonov Ovseyenko, yirmi yıl önce de aynı dar omuzları, çerçevesiz gözlükleri ve kasketiyle ayağa kalkıp, Kışlık Saray'daki geçici hükümetin üyelerinin tutuklandığını ilan ettiği esnada dünyaya gelmişim ve tüm iktidarın sovyetlere geçtiği ve böylece gerçek bir devrimin gerçekleştiği duyurulduğu esnada ben daha yeni yıkanmış ve sarılıp sarmalanmışım.» DE

III

İNSANLIK SAVAŞININ SANATI VE BERLİN

TANRILARIN DEVLERLE SAVAŞI

Dünyanın ve dünya üzerindeki yaşamın başlangıcına ait mitolojik birçok hikâye vardır. Bunların hemen hemen hepsi, üç aşağı beş yukarı benzer öyküler anlatır. En yaygın bilinen hikâye ise Yunan mitolojisinin Gök Babası Uranos'u ile Toprak Anası Gaia'nın hikayesidir.

Yunan mitolojisinin Uranos ile Gaia'sının Titan Kardeşler diye anılan oniki çocuğu vardır. Kronos, bunların en küçüğüdür. Kronos'un en küçük oğlu ise Zeus'tur, bizim meşhur tanrı kralımız. Kronos ile Zeus bir mücadele içindedir. Kronos'un tarafı Titanlar, Zeus'un tarafı ise tanrılar olarak

bilinir. Bu mücadele, yani Titanlar ile tanrıların mücadelesi Zeus ve kardeşlerinin, yani tanrıların zaferiyle sonuçlanır. Ancak bu zafer savaşın bitmesi için yeterli olmaz.

Kronos'un annesi, Toprak Ana Gaia çocuklarının intikamını almak için harekete geçer ve devleri (Gigantlar) doğurur. Bu devasa yaratıklar, Olimpos tanrılarına, yani Zeus ve kardeşlerine karşı, büyük bir savaş başlatırlar. Devler, korkunç güçlere sahip yaratıklar olarak tanımlanır ve her biri tanrılara büyük bir tehdit oluşturur. Ancak bir kehanet, devlerin yalnızca bir ölümlü tarafından yenilebileceğini söyler. Bu kehanet doğrultusunda Zeus'un Miken kralının kızı Alkmene'den oğlu olan yarı tanrı yarı insan Herakles, Olimpos tanrılarının yanında savaşarak devleri yenmeyi başarır. Herakles ölümsüz tanrılar katında ölümlü tek varlıktır. Bir ölümlü tüm ölümsüzlerin kurtulması için tek çaredir. Tüm umut bir ölümlüye, yani *insana* bağlanır.

Tanrılar ile devlerin savaşı olarak bilinen bu hikâye, milattan önce ikinci yüzyılda İzmir'in Bergama bölgesinde yaşayan Antik Çağ insanları tarafından inşa edilen bir sunakta taş oyuyla. Dünya tarihinde bilinen ismiyle Pergamon'da binlerce yıl önce tasvir edilen bu savaşın kazananı tanrılar olur. Herakles bir ölümlü olarak ölümsüzlerin, belki de ölümsüzlüğün zaferinin simgesi haline gelir.

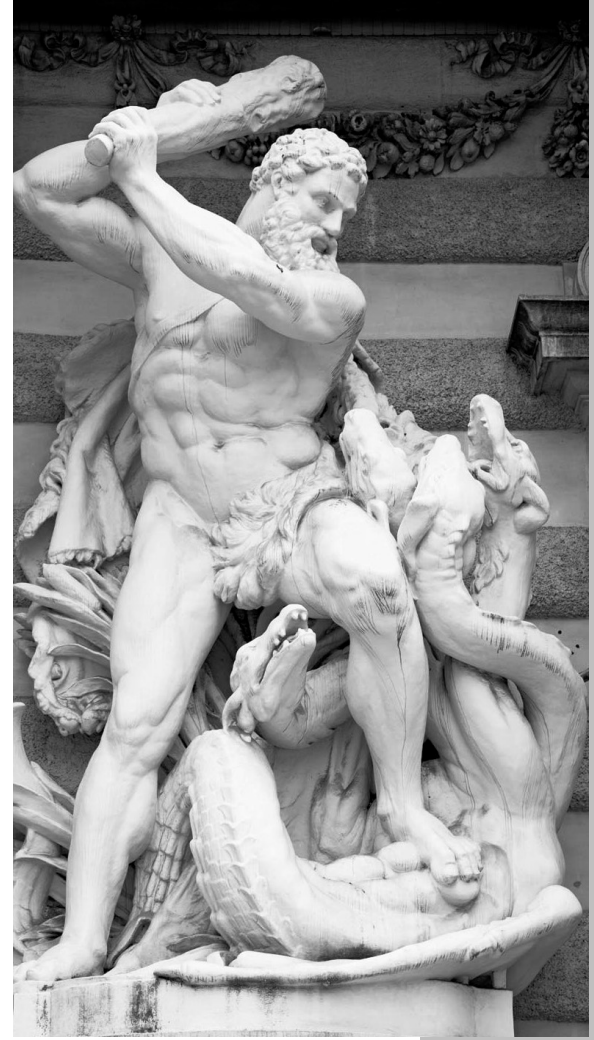
«Pergamon topraklarında gelmiş geçmiş bütün mücadeleler, karşımızdaki bu tasvirin altında gizliydi.» DE

Yıl bindokuzyüzotuzyeddi. Almanya'da Nazi Partisi ve onun Führer'i, İtalya'da Mussolini iktidarda, İspanya'da halk enternasyonal güçlerle Franco faşizminin iktidara gelişini önlemek üzere ayaklanmada... *Direnmenin Estetiği*'nin ilk sayfalarında Benanlatıcı, Coppi ve Heilmann'ın Berlin'deki Pergamon Müzesinin Zeus Sunağının önündeki gezintisine katılıyor.

«Yayvan ağızlı, ince dudaklı, büyük ve sivri burunlu Coppi daha sonra Heilmann'a dönüp pür dikkat ona kulak verdi, birlikte bu kargaşanın içindeki tarafları isimleriyle belirleyip çevremizde dalgalanmakta olan gürültü eşliğinde savaşın nedenleri üzerine konuşmaya başladık. ...Belirsizlikten hiç hoşlanmayan, kaynağı belirtilmemiş yorumlara katlanamayan, ama edebiyatın gereği olarak algının arada sırada bilinçli olarak serbest bırakılmasını da gerekli gören, her bilim adamı hem kahin olmak isteyen, kendisine Rimbaud dediğimiz on beş yaşındaki Heilmann bize, yirmi yaşına yeni girmiş, okulu bitireli dört yıl olmuş, hem iş hayatını hem de işsizliği tanımış olan iki dostuna, bana ve devlet karşıtı bildiriler dağıtmaktan bir yıl içeride yatan Coppi'ye Zeus'un yönetimindeki tanrıların devler karşısında kazandığı zaferin ifadesi olan bu boğuşmanın anlamını açıklıyordu.» DE

Tüm dünya halkları tam bir boğuşmanın eşiğinde, korku dolu bir bekleyiştedir. Kitabın sayfalarında kendini sürrekli hatırlatan o "korkunç felaket" faşizmin dünyayı sürüklediği bir dünya savaşının ta kendisidir. Dünyanın ilk ve o zamana kadar tek olan sosyalist ülkesi Sovyetler dünya halk-

Herakles, Hercules
veya Herkül

Devleri yenecek olan ölümlü Herakles onlar için önemli bir semboldür. Herakles, onların yolunu aydınlatacak kişidir, insanlığın kurtuluşunun vücut bulmuş halidir. Herakles onlara savaşma gücü verecek tek kehanettir. Genç komünistler Herakles'i bulmak, Herakles olmak zorundadırlar.

Pergamon Kenti Tasviri

Berlin Pergamon Müzesi
Zeus Sunağı

larına ve komünistlerine güç vermeye devam eder. Ancak bu felaket Sovyetlerin de varlık yokluk problemi olmaya aday bir şekilde postal sesleri arasında gelir. Kitabın baş kahramanları faşizmin korkunç kurumsallığıyla iktidarda olduğu Almanya'da yaşarlar. Faşist bir ülkenin genç komünistleri olarak en çok onlar bu tehlikenin farkındadırlar. İktidarları dünyanın yıkımına yol açacak türden bir savaş çıkırtkanlığını yapar. Süreç onları mücadelenin çeşitli yerlerinde, kendi iktidarlarına, faşizme karşı, Sovyetler ve tüm sosyalistler için savaşılmaya iter.

Zeus sunağında üç arkadaş dolaşırken, tüm insanlığın kapıdaki tehlike karşısında girmek zorunda kaldığı savaşa dair konuşurlar. Savaş, insanlık boyunca farklı biçimlerde süregider. İnsanlık çıplak elle, taşla, silahla, tankla; Titanlara, tanrılara, kölecilere, feodallere karşı savaşımlara tanık olmuştur. Şimdi ise savaşın boyutu çok başkadır. Ülkelelerinde kurumsallaşan ve tüm dünyayı yok etme tehdidiyle adım adım ilerleyen faşizme karşı verilecek kanlı kavgaya hazırlarlar kendilerini. Bu hazırlık insanlık tarihinden süzülen deneyimlerin içinde ilerler. Devletleri yenecek olan ölümlü Herakles onlar için önemli bir semboldür. Herakles, onların yolunu aydınlatacak kişidir, insanlığın kurtuluşunun vücut bulmuş halidir. Herakles onlara savaşıma gücü verecek tek kehanettir. Genç komünistler Herakles'i bulmak, Herakles olmak zorundadırlar.

«Ama Herakles'i göremiyorduk, söylenceye göre Giantlarla savaşmak üzere tanrılarla iş birliği yapan bu yegâne ölümlüyü, Zeus'la Alkmene'nin oğlunu, sebatkar uğraşları ve cesaretiyle canavarları bertaraf edebilecek fani kurtarıcıyı arıyorduk taşla gömülü bedenlerin, organ kalıntılarının arasında. Onun adını simgeleyen bir işaretten ve boynunda post olarak taşıdığı aslan pençesinden başka ondan hiçbir şeye rastlamadık, Hera'nın dört atlı arabasıyla Zeus'un atletik bedeni arasındaki alanda onunla ilgili hiçbir şey yoktu, Coppi bizler gibi olan Herakles'in ortalıkta görünmeyişi ve eylemi temsil eden bu figürü kafamızda yaratmak durumunda kalışımızı bir işaret saydı.» DE

CEHENNEM

«İster yalnız olalım, ister bizim gibilerle birlikte, yaptığımız her şey yaşadığımız felaketin tuzağına düşmemek amacını taşıyordu. Bu sıkı durma duygusu genellikle bilinçsizdi ve otomatikleşmişti, harekete geçmesi için bir anlık suskunluk yetebiliyordu.» DE

Nazilerin iktidara gelişinin dördüncü yılında Almanya'nın genç komünistleri birbirlerine iyimserlik, yaşama ve dayanma gücü aşılama kendilerini zorlarlar. Her türlü örgütlenme dağıtılmış, komünistler, sosyalistler, ilerici tüm güçler yeraltına çekilmek zorunda kalmıştır. Var olmanın bile yasadışı olduğu bu ortamda yaşamlarını, hayallerini ve bilinçlerini diri tutmaya çalışırlar. En zorlu anlarında hapsedikleri, dikenli tellerle çevrili işkence alanlarını, bataklıkları

akıllarına getirirler ve yola devam ederler. Dışarıdan alabildikleri ölçüde haber almaya çalışırlar. Bu karanlık ortamda bile yollarına dikili mumların cılız ışıklarını takip ederler. Ortak bilincin mirası kitaplardan gelen işaretleri dikkate almaya devam ederler.

Berlin sokaklarında buluşan üç arkadaş Pflug Caddesi'nin yakınındaki Humboldt Korusu'nda ya da Hedwig Cemaatinin mezarlığında oturup İlahi Komedyayı kendi hayatlarıyla ilişkilendirmeye çalışır. Dante'nin Cehennem'e yolculuğu onların ruh dünyasının doğru bir tasviri olagelir.

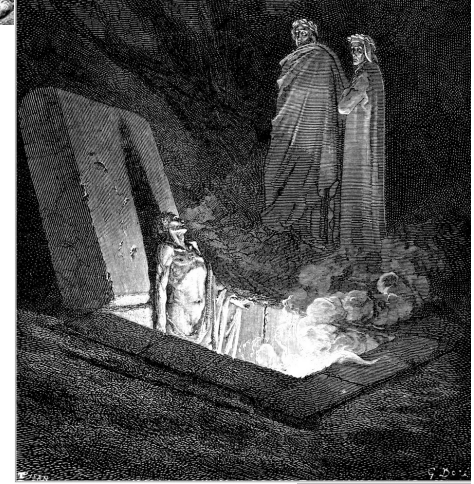
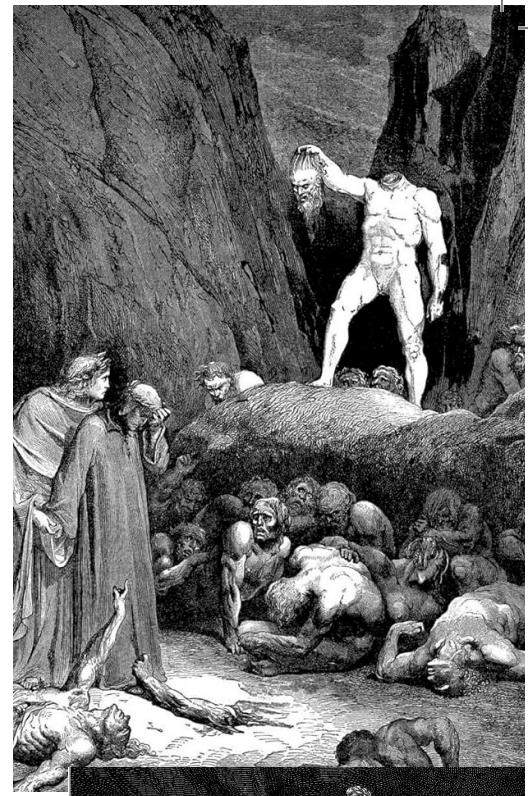
«Dante'nin yaşamı söniş gitmişti, ama etrafı pars ve kurt kılığında ve nihayet gürleyen bir aslan sesi olarak kendini gösteren, tüylü, sıska, tıslayan, avının etrafında dört dönen ve Dante'yi dibe çekmek için fırsat kollayan sembollerle çevriliydi; tam da dayanma gücünün kırıldığı sırada dayanıklılığı beraberinde getiren kurtarıcı, yol gösterici ise bellekten başka bir şey değildi. Lombardiya bölgesinin Mantovalı şairi ona yola devam etmesini söylüyordu, böylece çözülmenin pusuda beklediği sınırdaki kolaylıkla yitirilebilecek dünya bir kez daha durdurulamaz gücüyle, gürül gürül akarak serpilip büyüyebilir, bu süreçte de nasıl ve neden Dante'nin yazınsal ve politik erkinliğe soyunduğunu, Floransa'dan kovulup sürgüne ve yoksulluğa mahkûm edildiğini, umutlarının paramparça olduğunu, aşkın ve inancın yitirilişinden sonra geride ne kaldığını tek tek şairin öniine koyabilirdi.» DE

Dante, belleğinin peşinde, insanlığın tüm acılarına tanık olarak ilerler Cehennem'in içinde. Mantovalı şair Vergilius onun yardımcısidir. Artık hayatta olmayan, ölü şair Vergilius ile ilk önce Cehennem'in dokuz katında dolaşan, daha sonra Araf'a ve Cennet'e giden Dante, dönemin İtalyası'nın tüm politik panoramasını ustalıkla çizer. İlahi Komedyaya baştan sona politik bir metin olarak kahramanlarımızın incelediği ve kendi yaşamları ile ortak yanlarını aradığı bir kitaptır. Dante'nin Cehennem'inden faşizm cehennemine bir köprü kurarlar.

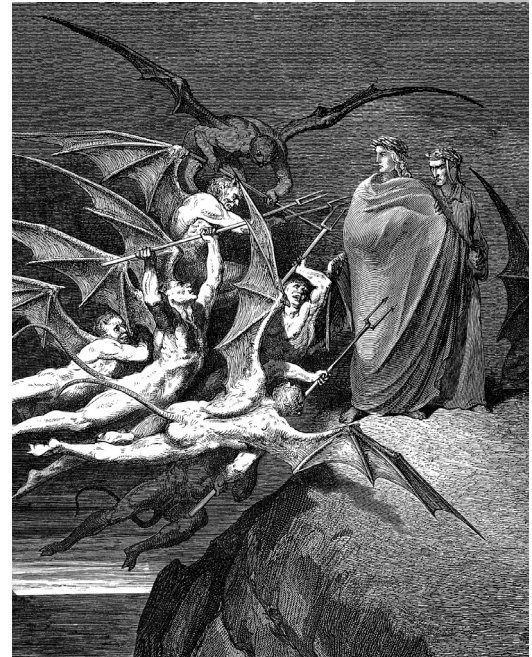
Dante'nin kitabının onlara sunduğu karmaşık bütün üzerine konuşmaya devam eden kahramanlarımız ister istemez vicdan azabı da duyarlar. Kitaplar aracılığıyla oluşan kültürel bilinçleri onların yaşamla bağıdır ama okumaya, hele de böylesi kitapları böylesi bir ortamda okumaya zaman ayırmak, biraz utandırır onları. Fabrikalarda tüm gün canları çıkıncaya kadar çalışan işçilerden ayrıcalıklı olmak istemezler. Kitapları konuşurken bir yandan da aydın işçi olabilmeyi, kendi gerçeklikleri içinde tartışır.

«Su götürmez bir biçimde kültürel bilincimizden söz edip bu bilincin kimi gruplarda yerleştiğini, devamının da çorap söküşü gibi geleceğini biliyor olsak da, zorba iktidar aygıtının, pek çok insanın elinden, okumak için gereken inisiyatif, boş zamanı, ön hazırlığı, merakı alıp onları atıllaştırdığını düşünüyorduk. Kütüphanelerin herkese açık olduğunun anımsatılması yetmiyordu, kuşaklar boyunca kafalara enjekte edilmiş olan, kitap sana göre bir şey değil fikrinin aşılması gerekiyordu öncelikle.» DE

Genç işçiler kendilerini biraz olsun yetiştirebilmek için akşam okullarına giderler. Okudukları, üzerine tartıştıkları birçok kitabı bu okullarda öğrenirler. Aynı zamanda komünistlerle, komünist

Cehennem
Gustave Dore

partiye de buluşmanın bir aracı olan bu okullarda kimi yorgunluktan bitap düşmüş kimi işçi sıralarda uyur, konudan sıkılmış kimi işçi de boş gözlerle eğitmeni izler. Ama bu genç işçilerin burjuva aydınların dünyasında kül-

türel geri kalmışlıklarından duydukları utanç daha ağır basar. Fabrikalardaki yoğun, yorucu, tüketici mesailere rağmen, işleri biter bitmez kitaplara sarılırlar.

Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş
Pieter Bruegel, 1559

KARNAVAL MI PERHİZ Mİ?

ŞATO MU BARİKAT MI?

Düalizm *Direnmenin Estetiği* kitabının temel anlatım biçimi olarak hemen hemen her bölümde karşımıza çıkar. Aydın işçimiz Benanlatıcı ve arkadaşları hem kitapları hem tabloları tartışmaya devam ederler. Bu tartışmalar genellikle ya eser içindeki karşıtlıklar üzerinden ya da o eserin başka bir eserle karşılaştırılması şeklinde gelişir.

Almanya işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün hikayesi kitapta Avrupa feodalizminin gelişimiyle iç içe anlatılır. Avrupa proletaryasının bağrından kopup geldiği Avrupa feodalizmi bir tablo üzerinden tartışılır. Bu tablo onaltıncı yüzyılda Hollandalı ressam Pieter Brueghel tarafından yapılan *Karnaval ve Perhiz Arasındaki Savaş*'tır.

Feodal Avrupa'nın mevsim değişirken değişen mutfak kültürünün sembollerıyla dolu olan bu tablo insan topluluklarının açlık ve bolluk zamanlarında değişen davranışlarını anlatır.

Besi hayvanları baharda yeşillenen çayırda beslenir ve yaz geldiğinde kesilip yenirdi. Çünkü dönemin koşulları hayvan etini saklamaya uygun değildi. Hayvanlar büyüdüğünde tümü kesilir ve kasabaca tüketilirdi. Bir karnaval havasında geçen bu dönem tüm kasabanın karnı tok olur, yüzleri gülerdi. Dünyevi zevklerin ağır bastığı ve kasabada yemenin ve içmenin sınırsız olduğu bu dönem kısa sürerdi. Hayvan etleri tükendiğinde kasaba için kıtlık başlardı. Hayvanların yavruları büyüyüp yenebilecek kıvama gelmeden önce koca bir sene beklemeleri gerekirdi.

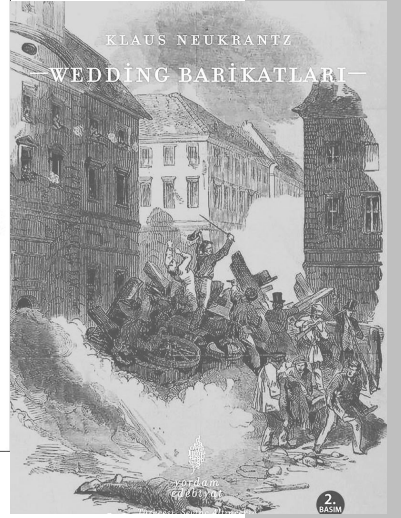
Zorunlu oruç dönemi başladığında tüm kasaba perhize girerdi. Yalnızca sebzelerin ve balıkların tüketilebildiği bu dönem tüm kasaba için bir sınavdı. Dünyevi zevkler yerini Hristiyanlığın katı yaşayışına bırakırdı. Kili-se bu dönemde günahkâr ruhları arındırma işlemine yoğunlaşırdı.

Brueghel'in tablosunda Bay Karnaval ile Bayan Perhiz önde bir mücadele içinde resmedilir. Karnaval'ın elinde şişe geçirilmiş bir domuz kafası, tavuk ve et parçaları vardır. Binddiği bira fıçısının ön tarafına bir et parçası saplanmış. Her yerinden bolluk fışkıran bu şişko figürün rakibi ve düşmanı, cılız Bayan Perhiz'dir. Bir fırın küreğinin üstünde iki ringa balığı taşıyan bu figür kiliseyle bağlantılı olduğu hissedilen iki kadın tarafından çekilir. Karnaval'ın olduğu sol taraf adeta dünyevi zevkler panoramasıdır. Kumar oynayanlar, birahaneden çıkan sarhoşlar, fırın önünde ekmek bekleyenler, dans edenler... Diğer tarafta dilenciler, kilise kapısından çıkan açlar, sürünenler, bağırانlar, yemek için yalvaranlar... Tüm bu hengamenin ortasında ise sırtı dönük iki figürün önlerindeki bir soytarı (genellikle krala çalışırlar) yardımıyla karmaşadan sessiz sakın kaçmaya çalıştığını görürsünüz. Bunlar feodal karmaşanın içinde yolunu bulup yemeklerini saklayarak kaçan burjuvaziye sembolize eder. Topluluğun sorunlarından bireysel kurtuluşuna doğru kaçmakta olan, yeni sınıfın ta kendisidir.

Mücadele şimdi Karnaval ile Perhiz'in kavgasından yükselerek çıkan burjuvazi ile yoksul köylülük ve işçi sınıfı arasındadır. Feodalizmin Avrupası'nda artık kapitalizm hüküm sürer. Mevsimsel perhize gerek kalmaz çünkü insanlığın büyük bir kısmı artık hiç tıka basa dolu bir karna sahip olamayacaktır.

Tablo hakkında yaptıkları uzun tartışmalardan sonra kahramanlarımızın gündemine bir yerden ucuza buldukları bir kitap girer. Bu kitap işçiler arasında çok da benimsenmeyen Kafka'nın Şato'sudur. Benanlatıcı çalıştığı fabrikaya teftişe gelen temiz giyimli müfettişlerin karşısında hissettiği anlık üstünlüğün dehşetiyle kendini Kafka'nın Şato'sunda buluverir. Şato onların fabrikasıdır, onlarsa yalnızca dışlinin önemsiz bir parçası.

«Şato köhneydi, çatlak, geçmişe aitti, savunmasızdı, en ufak bir etkileyciliği yoktu, aslında onu ele geçirmek işten bile değildi, arada bir görünen memurlarsa hastalıklı,

bezgin ve düşkündüler. Bizim için kapitalizmin de yapısı tam böyleydi, çöküşü yakın, aykırı ve değersiz, ama hâlâ buradaydı işte, sahtekârlıklarıyla, soysuzluklarıyla, indir-diği küçük darbelerle yoluna devam ederek, bizi hiçbir inandırıcılığı olmayan elçileriyle, gümrükçüleriyle, bekçileriyle tehdit ederek buradaydı. Sosyalist çevrelerde gerçekçilik tartışmasında dekadandan kabul edilen Kafka'nın defteri dürrülmüştü. Ama böyle olunca, herkes kendini onun olağanüstü duyarlılıktaki gerçeklik anlayışına da kapatmıştı, oysa düzene karşı çıkma boyutuna yer vermeyen, önemsiz ayrıntılar etrafında dönüp duran, insanı dehşete düşürecek bir durum olarak kavrama ediminin esamesinin okunmadığı bu Kafka dünyası bizi, olumsuz koşulları bir daha geri gelmemek üzere ortadan kaldırmak için neden hâlâ harekete geçmemiş olduğumuz sorusuyla yüzleştiriyordu. Kafka'nın kitabında okuduklarımız beni umutsuzluğa sürüklemek yerine utandır-ıyordu.» DE

Benanlatıcı bu "Şato"yu hala yıkamamış olmalarından dolayı utanır. Herkes Şato'nun yıkılması gerektiğini biliyordur. Ama o orada hala tüm çürümüşlüğüyle durur. Bu utancın içinde sınıfın belleğine başvururlar. Şato'nun eksik bıraktığını tamamlayan eser Wedding Barikatları'dır. Klaus Neukrantz'ın Kızıl Romanlar dizisinden çıkan, bir marka satılan ve mücadeleyi anlatan bu küçük kitabı tüm sorularına tereddütsüz ve yalın cevaplar verir ve onları hemen harekete geçmeleri için uyarır.

«Yolu uzatmak, mesele üzerine uzun uzun düşünmek için vakit yoktu orada, yapılacak şey ortadaydı, Kafka'nın köyüne,

Sagrada Familia
Barselona

kader öyle istediği için musallat olan bela Wedding sakinleri için açık seçik sınıfsal bir baskı süreciydi ve onunla korkmadan mücadele edilmeliydi.» DE

Benanlatıcı bu iki kitabı anlatırken birini diğerinin yerine koymaktan ziyade neden bir arada konuşulmaları gerektiğini anlatır. Şato olmadan Barikatları anlatmak eksik kalır. Çünkü neyin neden yıkılması gerektiğini, kim tarafından ve nasıl yıkılacağı sorunundan bağımsız tartışamayacaklarını düşünür. Biri olmadan diğeri olmaz; Şato ancak Barikatlar ile bir bütündür. Düalizm yine kahramanımızın kurtarıcısı olur.

«Oysa şimdi bu iki kitabı karşılaştırdığımda açıkça görüyordum ki, farklılıklar birbirlerinden bağımsız değildi, birbirlerini tamamlıyordu, biri olmadan ötekini var olması mümkün olamazdı.» DE

IV

İÇ SAVAŞIN DİRENİŞ ESTETİĞİ VE İSPANYA

DON QUIJOTE'UN ÜLKESİ

Benanlatıcı ve arkadaşlarının Herakles'i arama, Herakles olma çabası onları anti-faşist mücadelenin farklı yollarına düşürür. Komünist partili Coppi ve Sovyet casusu Nazi askeri Horst Berlin'de kalır, Benanlatıcı ise faşist Franco güçlerine karşı birleşen enternasyonal İspanya cephelerine doğru yola düşer. İspanya sınırını geçtiğinde savaş olgusu artık sadece üzerine konuştuğu bir konu olmaktan çıkar.

Şimdi o Don Quijote'un değirmenlere karşı savaştığı topraklardadır. Cepheden önce ilk durağı Katalonya bölgesindeki Barselona olur.

“Tren bizi Barcelona'nın kara ve isli istasyonuna, Girona'dan, Calella'dan geçip getirmişti, ama bu kentte edindiğimiz ilk izlenimler arasında, bulvarın uzun koridorundan çıkınca karşımızda beliren harabemsi, parçalara ayrılmış yapının, Sagrada Familia Katedrali'nin görüntüsü öne çıkıyordu hep. Rüzgârın toza buladığı ana kapının sütunları kaplumbağaların sırtında yükseliyordu, delik delik olmuş yüksek çan kulelerini ve bize yabancı bir biçimler dünyasına ait bir katedral tasavvurunu taş kubbeler çeviriyordu. Başımızı geriye doğru atmış önümüzde yükselen bu taş heyulasına bakıyorduk, gotikvari bir yapıydı, Mısır'dan Babilonya'dan esintiler taşıyan, yüksek kaleleri, Barok saraylarını ve Hint tapınaklarını, Art Nouveau'yu ve kübizmi içinde taşıyan bir gotik.” DE

Sagrada Familia, yani Sacred Family, yani Kutsal Aile... İspanya denilince akla gelen ilk simgelerden biri. Yarım bırakılmış hikayeleri tamamlamak için en iyi başlangıç noktalarından biri, tamamlanamamış bir katedral... Bindokuzyüzyirmialtıda, inşaatı devralan Katalan mimar Gaudí'nin bir trenin altında can vermesinden sonra sahipsiz kalan katedral Barselona kentinin tam ortasında Gaudí'yi hatırlatan bir anıt gibi kalır. O dönemde Kızıl Tugaylar'ın bürosunun da olduğu Ondört Nisan Bulvarında yarım kalmış tüm öykülere selam vererek durur.

Don Quijote
Picasso, 1955

Barselona'dan sonra Valencia'ya doğru yola çıkarlar. Artık düşmanla sıcak temas başlamıştır. İşaret parmağı ile gösterilebilecek uzaklıktaki düşman onların ana dilinde konuşan, onlarla aynı okul sıralarını paylaşan, ev yolunda karşılaştıkları kişilerdir. Fabrikalarda aynı makinelerin başında çalışmışlardır. Ama artık ortak bir şeyleri kalmamıştır. Kesin bir kopuş yaşarlar. Karşılarındaki yok edilmesi gereken boğucu, soyut bir güçten başka bir şey değildir. Ve yok etmeyi, belki de hayallerinden başka ortak bir şeyleri olmayan insanlarla yapacaklardır.

«Kararlılıkla vurguladığımız ve cephelerde vuruşanların da doğruladığı gibi enternasyonal dayanışma faşizme dur demek için bir araya gelmişti. Bu cevap tereddütsüz ve mutlaktı.» DE

Enternasyonal dayanışma bu savaşta kendini sadece cephelerde var etmez. Cephe gerisinde de hummalı bir çalışma içinde olan organizasyonlar vardır. Savaşçıların kimi sağlık birimlerinde, kimi eğitim birimlerinde çalışır. Bazıları da sadece o günleri tarihe not düşmek için gelen aydınlar, gazetecilerdir.

Bir savaşçı olarak İspanya'ya gelen Benanlatıcı hemen askerî birliklere katılmak için acele eder ancak onunla ilgili başka planlar yapılır. İlk başta bocalayan kahramanımız orada savaşın başka yanlarını da keşfeder. İspanyalı genç bir militan olan Ayschmann ile komünist bir doktor olan Max Hodann, Benanlatıcının hem kendini hem de içinde bulunduğu savaş anlamlandırması için ona yardımcı olur.

BUGÜNLER NEDEN ANLATILMALI?

İspanya İç Savaşı enternasyonal savaşın önemli bir örneğiydi. Ama onu diğerlerinden ayrılan çok önemli bir yan da vardı. Enternasyonal dayanışma ruhunun tüm dünyaya yayılmasına vesile olan asıl kesim, savaşın onun içinden anlatan aydınlar, yazarlar, gazetecilerdi.

«Fırtınanın merkezinde, güncel gelişmelerin kapsadığı, ama açığa çıkaramadığı bir yerde sanatsal görüş, yaşananlarla ilgili bazen en başarılı bir rapordan çok daha isabetli saptamalar yapabiliyordu.» DE

Seslerini duyuran edebiyatın politik eylemiydi. Edebiyatın da bir parçası olduğu dünyayı çarpıklıklardan, yalanlardan, yanlışlardan kurtarmak için verilen çaba takdire şayandı. Bugünlerin anlatılması sadece işçi sınıfı için değil, tüm dünya halkları ve tarih için zorunluydu. Cepheden sağ çıkamayanların sözleri kurşunlardan kurtulacak ve her yere yayılacaktı. Ehrenburg, Lindbaek, Bredel, Grieg ve yazarlık yapan daha niceleri cephede bulunmuş olsalar da onların önlerinde gördükleri, dile getirdikleri, gelecek umudu olarak yansıttıkları şeyler, sağ çıkanların dayanak gücü ve umudu olacaktır. Benanlatıcı belki de ilk defa orada düşünür yazar olmayı. Bugünleri, bizleri, bizim gibileri anlatmak gerekir. Yenilgi ya da zafer... Hangisi olursa olsun sonumuz, hikayemiz bilinmelidir.

Willi
Bredel

Nordahl
Grieg

Lise
Lindbaek

İlyas Ehrenburg

YENİLGİLER VE ZAFERLER

Benanlatıcı İspanya'da savaşın korkunç gerçekliğiyle yüz yüze, hayata ve mücadeleye tutunmaya devam ederken dostlarıyla mektuplaşmaya devam eder. Onlara cepheden haberler gönderir, bir yandan da savaş üzerine, yenilgi ve zafer üzerine tartışmalarını sürdürür. İspanyol İç Savaşı'nın cephelerinde artık yenilgi duygusu hakim olmaya başlar. Sovyetler'de Moskova Mahkemeleri bitmek üzeredir, devrimi yaratan komünist liderler mahkeme salonlarında suçlamaları kabul ederken faşist Hitler'in orduları Avusturya topraklarının ilhakının hazırlığı içindedir.

«Eğer Herakles, diye yazıyordu mektubunda Heilmann, tereddütsüz ve sürekli yoksulların kurtuluşunu düşünmeseydi, canavarların ve zorbaların karşısına dikilmeseydi ne olurdu, onun korku ve dehşetin pençesinde olduğunu söylemek zorunda kalsaydık ve onu Herakles yapan işleri, sadece kendi zayıflığını ve yalnızlığını yenmeye yarasaydı. ... Ama belki de, diye yazıyordu, Herakles'in katettiği yol ister şevk ve atılganlık dolu olsun, isterse zahmet ve yoksunluklardan geçsin aynı kapıya çıkıyordu, önemli olan varılan sonuç ve sonucun kimin işine yaradığıydı.» DE

Bir ressam, bombardımanın ertesi günü bir gazete sayfasında saldırının haberini ve ufak bir fotoğrafını görür. Yazılanların etkisinden kurtulması mümkün olmaz, tüm kasaba gecenin karanlığında faşizmin bombaları arasında yeryüzünden silinmiştir. Kasabanın adı Guernica'dır.

Franco güçleri savaşta üstün konuma geçer. Yenilgi artık somut bir gerçeklik olarak savaşçıların ruh haline hâkim olmaya başlar. Cephede alınan her haber bu hali pekiştirir. Otuzyedide İspanya'nın ufak bir Bask kasabasının gece karanlığında bombalanma haberi bir ateş gibi düşer savaşçıların yüreğine. Bir ressam, bombardımanın ertesi günü bir gazete sayfasında saldırının haberini ve ufak bir fotoğrafını görür. Yazılanların etkisinden kurtulması mümkün olmaz, tüm kasaba gecenin karanlığında faşizmin bombaları arasında yeryüzünden silinmiştir. Kasabanın adı Guernica'dır. İspanya halkına Guernica'nın hikayesini anlatmayı bir borç bilir İspanyol ressam Pablo.

«Yepyeni, bambaşka bir şeydi bu resim. Işık piramitleri ve gölgeler, alan kesitleri halinde birbiri içine girmiş kollar, fil boyutlarındaki bacaklar ve yüzler, sert çapraz ve düşey çizgiler, çevremizdeki kıpırtısız ve derin yoğunlukla, kaba ve zorlayıcı bir çelişki sergiliyordu. Havayı aralıksız öten ağustos-böceklerinin metalik sesleri doldurmuştu. Burada kentin gürültüsü duyulmuyordu. Bir süre sonra kompozisyon, merkezdeki figürler piramidiyle, yanlardan yükselen figürlerle görüntü vermeye başlamıştı. Karşımızdaki görüntünün ne olduğunu henüz kavrayamamıştık, ama İspanya'da olan biteni görmüştük. Dövülmüş demir gibi az sayıdaki göstergeden oluşan bir dil içeren resimde parça parça ediliş ve yenilenme, çaresizlik ve umut vardı. Çıplak bedenler iç içe geçmişti, üzerlerine çullanan güçler tarafından biçimden çıkarılmışlardı.» DE

«Atın savrulan yelesine doğru uzanan bulut benzeri kolun ucundaki yumru şeklindeki el, köylülerin kullandığı türden cılız bir gaz lambası tutuyordu, geçmişten kalma bu ışık özellikle dikkat çekiciydi, dar bir aralıktan mekânın ortasına geniş bir hareketle daldırılan gaz lambası, Yunan zafer tanrıçası Nike'yi andıran bir varlığın elindeydi, diğer eliniyse bir yıldız şeklinde göğsünün ortasında tutuyordu. Sonsuzluktan gelen göz alıcı yüzü akışkan bir madde halinde, bir binanın içinden, bir çatının kiremitleri altından çıkıp beyaz boyalı bir duvar parçasını geçerek ileri uzanıyordu, ama bu hareketi onu yine bir iç mekâna çıkarıyordu; içinde kıyamet sahnesinin canlandığı, bir mutfak avizesinin elektrikli güneşinin aydınlattığı, onun soğuk ışığının yanında, cam fanusu içinde ilk günkü gibi yanmaya devam eden gaz lambasının yumuşak ışığının görüldüğü, boyuna uzanan yoksul bir mekâna.» DE

«Soldaki kadın bir topak halindeydi, şişkin kolu aşağı sarkıyordu, kolunda bir çocuk, minicik acınası ayak parmaklarıyla, açılmış paçavralar içinde olabileceği kadar ölü yatıyordu. Ağzının içindeki yukarı bakan sipsivri diliyle bağırان bu kadının hemen üzerinde başını yana çevirmiş olan boğa duruyordu, kadın boğanın gölgesine sığınmıştı, boğa bir kütle halindeki duruşuyla, burnundan soluyarak çevreyi kolluyordu, kuyruğunu şiddetli hareketlerle yukarıya doğru şaklatıyordu, boğanın insan gözleri dimdik öne bakıyordu. Yerde yatan savaşçı anıtı alçıdan görünse de ürkütücü bir canlılıktaki ellerinden biri açılmış, avuç içi çizgileri görünüyordu, diğeri kırılmış kılıcın kabzasına sarılmıştı, savaşçının üstünde yükselen ve kas yumrularından oluşmuş at, kılıç darbesinin açtığı yarık genişliğindeki yarasıyla dizleri üstüne çökmüştü, ama hâlâ tepinen, kötülük saçan ağızından soluyan tehlikeli bir varlıktı.» DE

Savaş gerçekliği Benanlatıcı ve berabere-
rindeki enternasyonal savaşçılar yine insanlı-
ğın belleğine sığınmaya iter. Bu ne iltir ne de
son olacaktır. Ya hep birlikte zaferle buradan
çıkacak ya da tarihte bir not olarak kalacaklar-
dır. Medusa'nın Salı tablosu o anlarda tekrar
hatırlanır. Fransız ressam Géricault'nun bu
devasa resmi, toplumun saygın kesimlerine
tehlikeli bir saldırdır.

«Bin sekiz yüz on altı yılının iki temmu-
zunda Fransız donanmasının sancak gemisi
Medusa, Senegal'e doğru giderken gemi ko-
mutanının ve deniz kuvvetleri komutanlığı-
nın ihmali yüzünden Cap Blanc yakınlarında
karaya oturdu. Gemideki yaklaşık üç yüz sö-
mürge askerinin ve göçmenin ancak yarısını
alacak filika vardı. Kaptan, yüksek rütbeli
subaylar ve nüfuzlu yolcular zor kullanarak
filikaları ele geçirdi. Geri kalan kazazedeler
ellerine geçen direk ve kalaslardan yaptıkları
bir sala sıkıştılar. Filikalar salı çekecekti,
ama patlayan fırtınada halatlar kurtuldu,
sal sürüklendi ve salın üstündeki yüz elli
insan açlık ve susuzluk çekerek birbirleriyle
mücadele etti, on iki gün sonra sadece on beşi
hayattaydı.» DE

Kazazedelerin çoğu sırtı izleyiciye dö-
nük, kendi dünyasındadır. Saldan geriye ka-
lan yığının içinde figürler bitkin ve üzüntülü-
dür. Ufukta zar zor seçilen bir gemi hayatta
kalmaları için tek şanslarıdır.

«Tek bir felaket insanlığın durumunun
simgesi olmuştu. Düzene uyum gösterenlere
aşağılamayla sırtını çevirmiş olan saldaki
yitik insanlar, Bastille'in yıkılışına tanık ol-
muş bir kuşağın savrulmuş üyeleri idi. Hepsi
birbirine dayanmış, birbirine bağlıydı, onları
gemide bir araya getirmiş olan tüm farklılık-
ları, ayrılıkları geride kalmıştı, hayatta kal-
ma mücadelesi, açlık, susuzluk, açık denizde
ölüm, hep unutulmuştu, her birinin küçük ça-
basıyla ya birlikte yok olacaklar, ya birlik-
te kurtulacaklardı, onlar arasında en güçlü
olan, gemiye işaret veren kazazedenin bir Af-
rikalı, belki de Medusa'ya köle olarak bindi-
rilmiş biri olmasıysa tüm ezilenlerin kurtulu-
şu düşüncesini doğurmaktaydı.» DE

İspanya kaybediyordu. «Diz çökerek ya-
şamaktansa, ayakta ölmek yeğdir» diyen enter-
nasyonal savaşçılar teker teker düşüyordu.
Tıpkı Goya'nın *İsyancıların Kurşuna Dizilişi*
tablosundaki gibiydiler. Ölmekten korkmu-

İsyancıların Kurşuna Dizilişi
Goya, 1814

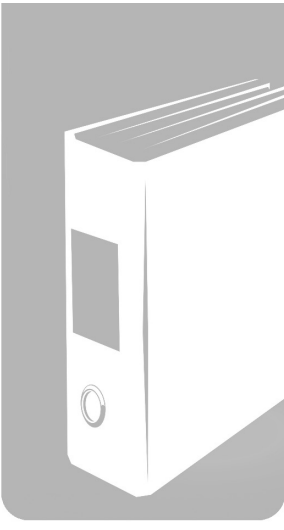

yorlardı. Korktukları teslimiyetti. Birazdan öleceklerini bilen isyancıların teslim olmamaktan duydukları zafer duygusu yüzlerinden okunuyordu ve makine düzeni içinde sıraya dizilmiş, gelmekte olan yenilginin önünde askerlerin belleri bükülmüştü. Her hallerinden gurur ve üstünlük duydukları belli olan isyancılar boşuna yaşamadıklarını ve boşuna ölmeyeceklerini biliyorlardı. Tıpkı İspanya topraklarında savaşanlar gibi...

«Madrid'in esir isyancıları, Medusa'nın kazazedeleri, Paris barikatlarındaki halk, Guernicalılar gerçekliği doğrudan yaşamışlardı, onların başına gelenler, ressamın ortaya koyduğu tanıklıkların çok uzağındaydı. Sanatçılar gerçekliğin verilerine ne kadar sadık kalsalar da gerçek yaşananları

tümüyle kuşatmaları ve yansıtmaları olanaksızdı. Başkalarının yaşadığı acıların hissedilmesi hiçbir zaman mümkün değildi, insan ancak kendi deneyimlerini yansıtabilirdi.» DE

Kahramanca savaşırılar İspanya topraklarında, ama bu zafer kazanmak için yeterli olmaz. Yüzlerini bile görmedikleri İspanyol işçi ve köylüleri için ölür binlercesi. Binlercesi de başka topraklarda devam eder kavgasına. Benanlatıcı buruk bir hüznle İspanya'dan ayrılır. Almanya'ya dönmesi artık mümkün değildir, hayatına sürgün bir komünist olarak devam etmesi gerekecektir. Bir sonraki durağı netleşmeden önce diğer enternasyonal birliklerde kısa bir süre için Fransa topraklarına yol alır. Şimdilik o hayranlıkla incelediği Géricault'nun memleketindedir.

temade cınar

Onur Bize Göz Kırptı

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

Hayatımız boyunca yanı başımızda yaşayan ve her eylemimizde gözümüzün içine bakan bir dost... İnsanlık tarihine yön veren, onu aydınlık geleceğe doğru hareket etmeye zorlayan bir yoldaş... Kimi zaman coşkuyla boynumuza sarılır, kalbimizi türlü duygularla doldurur; kimi zaman kırlır, gözlerini bizden kaçırr, içimize bir yumruk gibi çöker.

İnsanlığın en zor zamanlarında onun elinden tutup bataklığın içinden ışığa çeken onur... Dönem ne kadar karanlıksa, umutsuzluk boğazları ne kadar düğümlenmişse onurun ortaya çıkışı, varlığını bize hatırlatması, bizlere göz kırpması o kadar yaşamsal olur. Her tarihi dönemeçte insanlığın ve insanın hayatını kurtaran, onu yabancılaşmaktan, yozlaşmaktan, çürümekten çekip alıp yücelten odur. Doğada türün devamı için birçok hayvanın fedakâr davranışlarda bulunduğunu hatta kendini feda ettiğini biliyoruz. Peki her feda onur mücadelesinin bir sonucu mudur yoksa onur, içgüdüsel değil bilinçsel bir seçim olduğunda mı onurdur? İnsanı tüm diğer canlılardan ayıran belirleyici bir değer midir?

Ne kadar zor onu tanımlamak ve ne kadar kolay... Manevi kazancı maddi kazanca tercih etmek mi desek? Türün, topluluğun kazanımı için kendi kazanımını feda etmek mi? Yarının kazancını bugünün kazancının üstünde tutmak mı? Aşağılanmaya karşı başkaldırmak mı? Cesaretle öne atılmak mı? Hepsi ve daha fazlası mı yoksa sadece başkasını kendimizden önce düşündüğümüz o kısacık an mı? İnsanların insan olmaktan, ulusların ulus olmaktan dolayı kendiliğinden sahip oldukları, her yenidoğanın taşıdığı bir değer mi onur? Atalarımızdan bizlere kalan yüce davranışların hafızası mı? Yoksa eyleme geçmeden sınanamayan, adı ko-

nulamayan ama bizim hem insan hem de toplum olarak nasıl olduğumuzu, olacağımızı belirleyen bir ölçek mi? Onur, haysiyet, şeref, gurur, itibar... Ne çok adı var, her önemli değer gibi...

İlk toplumsal insanın onunla karşılaşması nasıl olmuştur? İnsanı insan, toplumu toplum yapan binlerce yıllık bir kim nereden başladı? Kısıtlı yiyecek, barınma kaynaklarını daha zayıf olana sunarak mı, daha sıcak olan yeri başkasına bırakarak mı? Yiyecek kaynaklarına ulaşmak için bilinmezliğe yol alarak mı? Kabilenin kaynaklarını tüketmemek ya da yeni kaynaklar bulmak için keşfe çıkan, kendini yalnızlığa ve ıssızlığa bırakan ilk insan onur mücadelemizin başlangıcı mı?

Yapay zekânın acıyı, sevinci, üzüntüyü öğrenebileceği, fiziksel acıyı tarif edebileceği öngörülüyor. Ancak yapay zekâ insana ne kadar yaklaşırsa yaklaşınsın onurun her zaman yalnızca insanın taşıyacağı bir değer olarak kalacağı üzerine yapılan bilimsel ve etik tartışmalar tüm yoğunluğu ile devam ediyor. İnsanın çürüme alametlerinden en önemlisini, onurunu kaybetmesini de aynı gelişimin içinde tartışmaya devam edeceğiz. Paranın egemenliğinin insanlığı düşürdüğü sefalet, onursuzluk halleri insanlığın geleceğine dair umutlarımızı da sınıyor. Tanık olduğumuz dünyayı yorumlama biçimimiz geleceği bir ütopya mı distopya mı olarak gördüğümüzü belirliyor. Onurun ayaklar altına alındığına tanık olan bir insanın geleceğe dair umudunu kaybetmesi tabii ki mümkün. Anı mutlak gören, geçmişten bihaber olan, geleceği yalnızlık ve karanlıktan ibaret gören bir insanın onurunun tutunacağı pamuk ipliği her an kopabilir.

Biz onu anlamaya ve insan kalmaya çalışırken egemenlerin onun bizdeki etkisini azaltmak, ortadan kaldırmak için uğraşmaması düşünülemez. Sömürünün devam edebilmesi için üretenler emeklerinin karşılığınıymış gibi onlara verilene rıza göstermeliler. İşçilerin emeğini sömürerek büyüyen sermaye güçleri toplumun ürettiği servetin daha fazlasına el koyabilsin diye emekçiler en azla yetinebilmeli, çağın çok gerisinde yaşamayı kabullenmeli... Paranın egemenliği ancak bir tarafın diğerinin varlığını en aşağı çekmesiyle sürer. İşini kaybetmenin yaşamdan kovulmak demek olduğu bu dönemde işçilerin nelere katlanmak zorunda kaldıklarını anlatmaya ömrümüz yetmez. Emeği ödenmeyen, alacaklarını alamayan işçiler dişlerini sıkarak ama boyunlarını bükerek evlerine döner. Çocuklarının istediklerini alamayan, hatta onlara makarna ve ekmekten başka bir şey veremeyen ebeveynler yaşam karşısındaki ezikliklerini güç gösteriyle kapatmaya çalışır. Küçük çocuklar ailesi ekmeğin yanına bir şey daha koyabilsin, pazar alışverişi yapabilsin diye ya da bir kardeşi en alt seviyedeki okula gidebilsin diye çocukluğunu ve geleceğini yaşamaktan vazgeçer, çalışırken sakatlanır ya da ölür. Aileler çocuklarını yeter ki okusun ya da kötü yola düşmesin diye başlarına gelebilecekleri görmezden gelerek sübyan mekteplerine, tarikat yurtlarına

Atalarımızdan bizlere kalan yüce davranışların hafızası mı? Yoksa eyleme geçmeden sinanamayan, adı konulamayan ama bizim hem insan hem de toplum olarak nasıl olduğumuzu, olacağımızı belirleyen bir ölçek mi?

Resim: Onur Bolat

“İş, ekmek” kertesine
düşürülmüş bir sınıf
savaşının sefilliği
insanlara egemenlerin
düzeyinde beslenme,
barınma, kültürel
etkinliklerden,
dinlenme
olanaklarından
ya da hayallerini
gerçekleştirme
olanaklarından
faydalanma
taleplerini
unutturabilir.

verir. Kadınlar utanç içinde saklanarak, bir gün önceki da-
yağı ve ne zaman öldürüleceğini düşünmemeye çalışarak
yaşayıp gider. Gençler para kazanmaktan başka bir hedef-
leri olmadan iş arayıp durur ya da şanslılarsa anne babala-
rının yanında üç beş metrekafe içinde saatlerini günlerini
öldürür. Kısa yoldan para kazanıp kısa sürede hayatını har-
camanın da türlü yolları yok değil. Yaşlılar inşaatlarda ça-
lışırken düşüp ölürler, çöplerden yiyecek toplar, evlerinde
kim bilir nasıl bir yoklukla ölüp ne kadar sonra bulunurlar.
Ancak insanlık onuru unutturulmuş bir emekçi sermayenin
ona, ailesine ve sınıfına uygun gördüğü bu sefil hayatı ka-
bullenebilir. Bütün bunlara tanık olup onuru incinmeyen
insanın insanlığından da şüphe edilir. “İş, ekmek” kertesine
düşürülmüş bir sınıf savaşının sefilliği insanlara egemenle-
rin düzeyinde beslenme, barınma, kültürel etkinliklerden,
dinlenme olanaklarından ya da hayallerini gerçekleştirme
olanaklarından faydalanma taleplerini unutturabilir.

İnsanlar topluca ya da tek tek sahte onur kavramları-
na kendisini kaptırabilirler. Onu bir böcek gibi gören, acı
çekerek yaşaması ya da ölmesi ile hiç ilgilenmeyenlerin
inanılmaz para dökerek ürettikleri, duyguları ve akli parça-
lama gücü yüksek propaganda olanaklarıyla desteklenmiş
yanılsatmaları birçoğumuzu bizden alıp bizim karşımıza
geçirebilir. Bizden kazandıkları hatta bizden kestikleri mil-
yarlarla bizim tarafımızda olması gerekenleri kendi tarafla-
rına çekerler. Bu yanılsamayı bozmaya çalışanları da yine
aynı milyarlarla hapseder, cezalandırırlar. Sermaye düzeni-
ni de onun bizi birbirimizden koparan, onursuzluğu daya-
tan sistemini de biz besliyoruz. Tıpkı virüslerin yerleştikleri
bedenleri ele geçirerek, yok ederek ama kendi olanaklarını
da tahrip ederek makus sonlarına doğru yaşamaya devam
etmeleri gibi...

“Hepimiz aynı gemideyiz” algısını sahipleneni dü-
şünelim. Sanki işyeri kendilerininmiş gibi davranan, patro-
nun daha fazla kar etmesini işletmenin “gelişimi” için nor-
mal gören, bir de sözüm ona işletmenin kapanması tehdidini
fark edince iyice kaplan kesilenleri görüyoruz. Düşük maaş
karşılığında uzun çalışma saatlerine katlanan, “bizim patron
bir fabrika daha açmış, bakanlar plaket vermişler, elini sıkmışlar”
diye gururlanan bir işçi hayatlarımıza hiç de yabancı değil.
Bu işçinin haklarını isteyen, eylem yapan arkadaşlarının
karşısına çıkmayı onur meselesi haline getirmesi kadar do-
ğal bir şey yok değil mi? Aynı şekilde kendi ülkesinde ken-
disini sömüren sermayenin başka ülkelerin topraklarında
ekonomik, askeri ya da politik “zafer” kazanmasıyla gurur
duyan birisi de aynı yabancılaşmanın tuzağında kükreteye
devam eder. Zenginlerin gitgide daha zenginleşmesi, başka
ülkelerde fabrikalar kurması bile yoksul bir insanın içini gu-
rurla doldurabilir. Bizi kendimize, üretimimize çevremize
yabancılaştırabildiği, yozlaştırabildiği ve hatta çürütebildiği
kadar dünya nimetlerinden faydalanabilen bir sınıfla karşı
karşıyayız. Bilmem kaç yıldızlı bir otele girme fırsatı bulan

yoksul bir insan görkemli dekorasyonun etkisiyle oranın hangi doğal kaynakların yıkımı uğruna yapıldığını düşüne-meyebilir. Her köşe başında pıtrak gibi çoğalan AVM'lere hayranlıkla bakan, hayranlıkla söz edenler gibi... Sermaye-nin başarısı da budur. "Beka meselesini" kendi bekası ola-rak gören, bütün bu yanılsamayı bir onur misali sahiplene-rek kendi sınıf kardeşlerine saldıran sivil ya da resmi kolluk güçleri yoksa nasıl açıklanabilir? Çocuğunu okutmaktan aciz yoksul evlerine asılan her bayrak yaratılan yanılsama-nın başarısıdır.

Yasin Durak, Emeğin Tevekkülü kitabında, Konya böl-gesinde patronlarını gerçekten velinimet olarak kabul eden, hatta sendikalaşmayı komünist işi olarak gören işçilerin sınıf çelişkisinin kırılma noktalarını araştırmış. Bunlardan birisi, namaz saatlerinde ya da Ramazan'da iftar zamanla-rında çalışmanın durdurulmasını istemeleri. Patronlarıyla çoğunlukla akraba olan, aynı cemaatte, aynı camiye giden bu işçiler böyle dini vecibelerin yerine getirilmesi için pat-ronların zamanı üretimden değil ibadetten yana kullanma-larını, kârlarından vazgeçebilmelerini bekliyorlar. İkincisi; iş kazasında ölen işçinin ailesine bir kere tazminat verilmesi değil işveren tarafından ailenin tamamen ömür boyu sahip-lenilmesi gerektiğini düşünüyorlar. Yasin Durak bizlere en olmaz denilen üretim alanlarında bile sınıf çelişkisinin bir şekilde karşımıza çıkacağını ispatlıyor. Bir çelişkiyle denge-ler tuzla buz oluyor. İşçiler burada dini inançlarını yaşama haklarını da babasını kaybetmiş ailenin ortada kalmasını da onur meselesi haline getiriyorlar.

İşçilerin, gençlerin, kadınların ve hatta çocukların her türlü zorluğa katlanabildiklerine ancak onur kırıcı durum-larda normalden çok daha sert tepkiler verdiklerine tanık oluruz. Aşağılanan, küçümsenen, azarlanan, küfre, hakarete maruz kalan her insanın zoruna giden, tüm olanakların ve tehditlerin gözden düştüğü bir andır o an. Düşük ücretlere katlanan bir işçinin göze batmaya başladığında mobbinge karşılaşması kaçınılmaz. İşte o aynı işçiye yapılan aşağıla-malar, baskılar o güne kadar katlandığı her şeyin üstüne çı-kıp istifa etmesini, nihayet tüm haklarından vaz geçmesini sağlayabilir ve sağlıyor da. Onur kırıcılığın bir işkence yön-temi olarak okullarda, iş yerlerinde, evlerde, sokakta kulla-nılması sermayenin yönetim biçimidir.

Yaşamda yalnız kalan insanın tutunduğu en önemli güçtür. Toplumdan öğrendiğini anımsatan, onun toplumun bir parçası olduğunu, yalnız olmadığını hatırlatan da odur. İnsanlığın en zor zamanlarında imdadına yetişir. Zalimin karşısına dikilen bir kişi olarak da ölümün üzerine koşan kitleler halinde de karşımıza çıkıverir. Onu taşıyan, taşıya-nı gören, gördüğünü anlatan, hikayeleri izleyen, dinleyen herkesin omzuna dokunan, tüylerini ürperten bir el gibidir.

Bizi bize rağmen yönetmeye çalışanların hepimizin onurunda gözleri var. Çünkü onun varlığı bizi bütün ve güçlü yapıyor, bizleri bir harç gibi birbirimize bağlıyor.

Zalimin karşısına dikilen bir kişi olarak da ölümün üzerine koşarak giden kitleler halinde karşımıza çıkıverir. Onu taşıyan, taşıyanı gören, gördüğünü anlatan, hikayeleri izleyen, dinleyen herkesin omzuna dokunan, tüylerini ürperten bir el gibidir.

Onur piyasada çok para eder ama bir kez satılır. Satıldıktan sonra sahibinden gider ve eski sahibi bütün değerini kaybeder, posaya döner. Onuru satın alan da aynı değersizleşmeyle, yenilmeyle karşı karşıya kalır. Birisini onuruyla çıkarı arasında seçim yapmaya zorlamak da onursuzluktur çünkü.

Dünyanın öteki ucundaki bize düşman diye lanse edilen herhangi bir toplumdaki yüce bir davranış da bizde aynı duyguları uyandırıyor. İnsanlık onuru, ulusal onur, kişisel onur dünyanın her karış toprağında aynı şekilde yaşıyor. Doğuyor, gelişiyor, unutuluyor, arkasında bir iz bırakıyor. Böylece insanlığın evrensel birikimi oluşuyor. Bu birikimin anayasası zalimin karşısında ezilenin yanında olmayı onur kabul eder. İhtiyacı olanı görüp ona el uzatmayı, dayanışmayı, omuz vermeyi, birini zor durumdan kurtarmak için riskleri göze almayı onurlu bulur. Yeteneklerini geliştirip emeğiyle ayakta duranı yüce bulur. Bu ve bunun gibi bilgiler bütün insanlığın evrensel birikiminden, acılarından sevinçlerinden doğar. Kişilere, bölgelere, uluslara ait değildir. Kimseye de ait olamaz. Tarihi hükümdarların ve yöneticilerin tarihi gibi anlatan resmî ideolojiler de bizden bu gerçeği saklamaya çalışır. Onun kendi içinde yaşadığını görmeyen, kendisi dışında kurgulanmış sahte kahramanlıklara hayran olan bir toplum yaratmaya çalışırlar. Eğitimden en yoksun bırakılmış kesimlerin içinde türlü fedalarla, türlü kahramanlıklarla karşımıza çıkar onur. Onları aşağılayanlara, onlara inanmayanlara, sıradanlaşmış toplum küçümseyicilere karşı her an her şeyi yıkmaya hazır bir ayaklanmadır o.

Yönetenler için yabancılaşmanın sonucunda toplumun çürütülmesinin, onursuzlaştırılmasının ne kadar önemli olduğunu, hiçbir şey için vazgeçmediği kârından vazgeçerek yaptığı yatırımlardan anlıyoruz. Onurunu satanların yaratılmaya çalışıldığı bir sistem bu. Onur piyasada çok para eder ama bir kez satılır. Satıldıktan sonra sahibinden gider ve eski sahibi bütün değerini kaybeder, posaya döner. Onuru satın alan da aynı değersizleşmeyle, yenilmeyle karşı karşıya kalır. Birisini onuruyla çıkarı arasında seçim yapmaya zorlamak da onursuzluktur çünkü. İşkencede konuşanın artık bir değerinin kalmayacağı gibi. İspiyoncuyu ispiyoncu yapan o ilk satışı gibi. İlk yalan, ilk dolandırıcılık, ilk yozlaşmış davranış gibi. Onuru yeniden kazanmak eskisinden daha güçtür çünkü bir kere ondan vazgeçilebileceği görülmüştür. Onursuz bir yaşamı göze almanın bedelinin ne kadar ağır olduğu bilinir, hem toplumun hem kişinin hem de onurun kendisi tarafından...

Onur onun karşısına çıkanlar için de korkutucudur, şok edicidir. Sessiz sedasız yaşayıp giden bir insanı kahramanlaştırabilir. Sefiller romanı hepimizin hayatını etkilemiştir. "Jacop'un Yalanları" herhalde bunu anlatan önemli filmlerden birisidir. Panfilov'un 28'i listenin en önlerine geçebilir. Yüzyılın sorusunu, Pioncare varsayımını tek başına çözen matematikçi Perelman'ın 1 milyon dolarlık Fields madalyasını ve sonrakileri reddetmesinin şoku burjuva dünyasında hala atlatılabilmiş değil. Dünyün dâhisi, harika adamı bugün bir meczupmuş gibi yansıtılıyor. Marie Curie'nin "*Uranyum bir elementtir doğaya aittir bana ait olamaz*" diyerek kendisinin ve ailesinin tüm hayatını değiştirebilecek olan telif hakkını kabul etmemesi bilim dünyası kadar burjuva hukuk dünya-

sını da altüst etti. İdama götürülen mahkûmun *"Teşekkürler hayat, onurlu bir şekilde ölmeme izin verdiğin için"* diye coşkuyla söylediği şarkı bütün cezaevindeki mahkûmların duruşlarını tarihe taşıdı. 19 Aralık'ta cezaevleri katliamında lime lime edildikleri halde ayağa kalkıp mücadeleye devam edenler onurun her koşulda kazanacağını tüm topluma gösterdiler. 19 Mart'ta daha önce belki bir basın açıklamasına bile katılmamış İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yüzlercesinin yüklenerek polis barikatlarını yıkması ayaklanmanın yönünü, anlamını değiştirdi, devlet güçlerini dehşete düşürdü.

Satın alınamayan, tehditlere boyun eğmeyen bir onur kadar tehlikeli bir şey yoktur. Onurunu her şeyin önünde tutan birisini nasıl yolundan döndürebilirsiniz? Öldürürsünüz, onur onun öldüğü yerden yoluna devam eder. Nerede ve nasıl olursa olsun onurlu bir yürüyüş tanık olan tüm insanlar için heyecan verici olduğu kadar geleceğe, insanlık birikimine eklenmiş bir mirastır da. Bütün insanları, insanlığı birbirine bağlar. 1886'da Amerika'da pişmanlık göstereceklerdi idam edilmekten kurtulacak olan üç işçi dünyanın tüm ülkelerinde 1 Mayıs'ları yarattı. O üç işçi ta yüz elli yıl önceden bizim Taksim mücadelemizi başlattı. Dokuma ustalarının ellerini keserek tekstil pazarını ele geçiren İngilizleri topraklarından kovan Hindistanlıların Gandhi'si uzun yürüyüşü ile birçok mücadeleye esin oldu. TOMA'nın önüne geçip kollarını açan, akordeon çalan Geziciler dünyanın her yerinde 'occupy'lere sembol oldular. Latin Amerika'nın, Afrika halklarının sayısız ayaklanması bugün içine düştüğümüz karanlığın yenilebileceğini bize defalarca gösterdi. Hrant Dink'in katledilmesinde, Berkin Elvan'ın cenazesinde bizi elimizden tutup sokağa çıkardı.

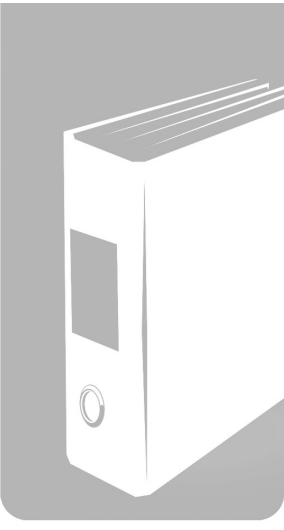
Bugün geçmişten geleceğe bakabilen her insan onurun yanı başında olduğunu, ona yoldaşlık ettiğini ve edeceğini bilir. Onur en zor zamanlarımızda bize sarılır, elimizden tutar, orada olduğunu, hiçbir gücün onu tamamen yok edemeyeceğini gösterir. Bize göz kırpar. *"Hadi"* der, *"yapabilirsin"*... Ve onu kaybetmekten daha büyük bir kayıp yaşayamayacağımızı bize hissettirir. Onurunu kaybetmiş insanların karanlık mezarlığını, toplumun en geri yanlarını her yönden burnumuzun dibine sokanlara, direncimizi aşağıya çekmeye çalışanlara karşı ıslıl ıslıl bir gökyüzü gibi içimizi sevinçle doldurur.

19 Mart'ta da daha önce pek çok defa olduğu gibi *'Onur'* bize göz kırptı. Bu işaret tüm toplum tarafından algılandı. Asık suratlı para babalarının dünyasına karşı gençler, onurun o kocaman gülümseyişiyle, dansları ve renkleriyle bu göz kırpmaya cevap verdiler. Sokaklara taşan sadece öfke değil hasret kalınan duygu dolu bir dünyaydı. Baskılanan tüm duygular inci taneleri gibi sokaklara saçıldı. Umutlar, gelecek hayalleri yeşerdi. Her eve, her yüreğe girdi. Onun bir daha toplanması, aynı ipe dizilmesi imkânsız.

Tarih eli mahkûm, bıraktığımız yerden, Onur yoldaşla birlikte yürümeye devam edecek.

Nerede ve nasıl olursa olsun onurlu bir yürüyüş tanık olan tüm insanlar için heyecan verici olduğu kadar geleceğe, insanlık birikimine eklenmiş bir mirastır da. Bütün insanları, insanlığı birbirine bağlar.

kolektif

“Direnme” Zamanının “Estetik” Ruhu

İzmir’de Mart, yalnızca bir ay değil; bir ayaklanma zamanı oldu. Durgun havayı delen bir rüzgâr esti. Ve gözlerdeki buğunun yerini, parlayan bir ışık aldı. O ışık hepimizi kendine çekti. “Direnmek” yalnızca pasif bir söylem değil, eylemlerin içinde “Estetik” olarak vücut bulan bir kavram oldu. Ayaklanan kitlelerin estetize edilmiş ruh halini bir nebze olsun yansıtmak da bize düştü.

Kazım Kızıl, İzmir, 2025

UZUN YÜRÜYÜŞLER

Tınaztepe'den Şirinyer'e, ardından Lozan Meydanı'na uzanan yollarda; Gezi günlerini bile gölgede bırakan ve coşkulu yürüyüşler... Dokuz Eylül Üniversitesi'nden yola

çıkan öğrenciler, ilk adımlarını kampüs kapısında kurulan polis barikatına rağmen attılar. Gözaltılar pahasına da olsa, barikatları yıkarak ilerledi binlerce öğrenci. Bu yürüyüş, Dokuzçesmeler ve Eğitim Fakültesi'nden de öğrenciler aktı. Her geçen gün barikatlar daha hızlı aşılır oldu. Polis, Eğitim Fakültesi'nin önüne ikinci bir barikat kurduğunda bile, gençler birleşerek yürümeye devam etti.

Dokuz Eylül ve Ege Üniversitesi kampüslerinde, öğrenciler tüm fakülteleri adım adım dolaştılar; dostlarını hem boykota hem yürüyüşe davet ettiler. Her yürüyüşün sonunda kampüs meydanlarında kurulan forumlarda kararlar alındı, eylem haritaları çizildi. Öğrencilerin nabızı tek bir yerde atıyordu: Ders boykotları örgütlemek ve ayaklanmayı büyütmek. Ve iki hafta boyunca fakültelerde dersler yerine mücadele sesi yankılandı.

Bu yürüyüşlerin bir başka özelliği de, yerinde duramayan bir kitleyi gözler önüne sermesiydi. Bornova Büyükpark'ta toplanan kalabalık Küçükpark'a, oradan Bornova Meydanı'na yürüdü; ama vardıkları yerde duramadılar, yürümeye devam ettiler. Aynı üçgende defalarca tur attılar; *durmak* değil, *değişmek* istiyorlardı.

CHP'NİN TUTMA ÇABALARI

Bornova Meydanı'na kurulan sahneler, CHP'nin kitlenin yürüyüşünü durdurma çabalarının simgesi oldu. Parti otobüsleri miting sahnesine, meydan konser alanına dönüştürüldü. Ama gençlik durmadı. Aynı sahne Cumhuriyet Meydanı'nda da tekrarlandı. Bürokratlar konuşur oldu, müzik yükseldi. Fakat kalabalığın kalbi, başka bir ritimle atıyordu.

Kitle, Cumhuriyet Meydanı'na sığmayarak Bayraklı'daki AKP il binasına yürüyen başka bir gruba katıldı. O gecelerde Bayraklı'da, polisle gençler arasında kıyasıya çatışmalar yaşandı. Kimi zaman göz göze, kimi zaman barikat barikatta...

Murat Kocabaş, İzmir, 2025

BAYRAKLI VE BÖLÜK BÖLÜK GELEN KİTLELER

Bornova'dan Bayraklı'ya her akşam yürüyen üniversite öğrencilerine yol boyunca farklı renkler, sesler eklendi. Polis barikatı ve TOMA'lar sokakları kapattı, ama yürüyüş bölünmedi; *öfke büyüdü*.

Gazdan dağılan bir grup yerini hızla arkadan gelen başka bir gruba bıraktı. Alsancak'tan yürüyerek gelen ekipler de bu halkaya eklendi. Barikat tecrübesi az olan kitlenin dayanışma gücü büyüktü; her eksik omuzu, başka bir yürek tamamladı.

Bayraklı'daki plazalar ilk defa böylesine bir öfkeyle karşılaştı. Gündüz kravatlı bedenlerin dolaştığı sokaklar, gece gençliğin cüretiyle sarsıldı. Gri plazaların arasından, dövüşenlerin sesi yükseldi.

TOPLU TAŞIMA YASAKLARI

İzmir, İstanbul'un toplu taşıma yasaklarını tanımamıştı bugüne dek. Ama Mart Ayaklanması'nda bununla da tanıştı. "*Her yer Taksim*" sloganı burada beden buldu. Devletin cevabı netti: "*Alın size her yer Taksim.*" Ve gerçekten de İzmir'in sokaklarına Taksim'in isyan ruhu indi.

Toplu taşıma yasaklanınca, Alsancak Garı'ndan Bayraklı barikatına yürüyen yeni bir hat oluştu. Daha önce ayak basılmamış bu güzergahta, yepyeni bir yol açıldı. Her adım, yeni bir başlangıca dönüştü.

SLOGAN

Bir cümle yankılandı her ağızda, her adımda, her taşın altında: "*Çözüm sokakta, sandıkta değil.*" Bu söz, sadece bir slogan değil; zamanın ruhuydu.

MANİSA KAVŞAĞININ KAPATILMASI

Ege Üniversitesi öğrencileri, Manisa kavşağını işgal etti. İstanbul ve Ankara yönüne giden yollar artık gençliğe aitti. "*Gezi'den öğrendik*" diyen binlerce öğrenci, Gezi'de milyonlar tarafından kapatılan köprüleri anımsatıyordu birbirine.

TERÖRLE MÜCADELE ŞUBESİNE YÜRÜYÜŞ

İzmir tarihinde ilk kez Terörle Mücadele Şubesi'ne yürüdü insanlar. Gözaltındakilerin muayene hakkı engellendi, avukatlar TEM Şube'den dövülerek çıkarıldı, gözaltındakilere gazlı saldırı hazırlıkları yapıldı. Sosyal medyada hızla yayıldı haber ve elbette TEM Şube'ye yürüme çağrıları... Avukatlar, kadınlar, öğrenciler tek bir yürek olup aktı TEM Şube önüne. Kalabalık, nezarethanelerdeki işkenceye set oldu. TEM geri adım attı. Beton duvarlarının ardında ilk defa dışarıdan gelen bu haykırış bu kadar yakından duyuldu.

ADLİYE SORGULARI

Gözaltına alınanlar adliyeye çıkarıldığında, İzmir Barosu ve ÇHD'den onlarca avukat salonları doldurdu. Polis, avukatların gözleri önünde bile işkenceyi sürdürdü. İşkenceler karşısında her ağızdan öfke yükseldi. Hava değişmişti artık. Sessizliğin yerini cesaret almıştı.

MAHPUSLUK

İlk tutuklanan gençler Menemen Cezaevi'ne götürüldü. İşkencenin yeni adresi Menemen Cezaevi oldu. Sabah sayımında askeri sayımı reddeden öğrenciler, koğuşa doluşan 40 gardiyanla uyandı sabaha. Gardiyanlar gençleri boğazlayarak, duvarlara yaslayıp işkence ederek sindirmeye çalıştı. "İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek" sloganları zindan duvarlarının dışına taşı.

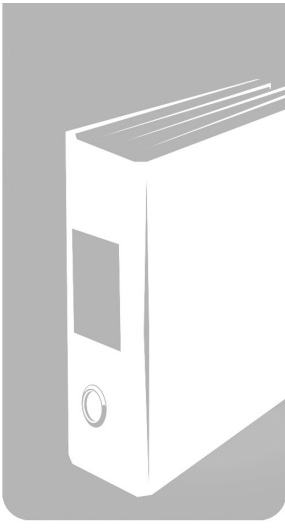
Avukatlar her gün kapıya dayandı. Kalabalık ziyaretler, cezaevi idaresinin ezberini bozdu. Gardiyanlar artık her kelimesini tartarak söylüyor, her adımını ölçerek atıyordu.

Adli koşullar yıllarca yalnız kalmıştı. Şimdi onların arasında, başı dik yürüyen gençler vardı. Bu cüreti gören adli tutsaklar hem sahip çıktı gençlere, hem de umutlandı.

İzmir tıpkı tüm ülkedeki ayaklanan kitleler gibi bugünlerden çok şey öğrendi. Gezi'nin barikatlarını Mart ayazında düşmana her adımlarında hatırlatanlar, artık umutlarını bir daha kaybetmemek üzere koruyorlar...

Murat Kocabaş, İzmir, 2025

barikattan bir genç

Gezi Ruhunu Canlandıran Gençlik

Murat Kocabaş, İzmir, 2025

Gençliğin birikmiş öfkesi ve bastırılmış özgürlük düş-leri, bardağı taşıran son damla ile, bir haftayı aşkın süredir eylemleriyle sokakları kasıp kavuracak, öfkesini örgütleyip isyana dönüştürecek bir güce dönüştü. Bu bozuk sistemin bir çarkı olması için sürekli faşizmin aygıtlarıyla baskılanan; bir yandan da sermaye sınıfının yarattığı geleceksizlik, yoksulluk ve adaletsizlik ile yaşamının her alanında karşı karşıya olan gençlik *"Kurtuluşumuzun bir çıkış yolu yoksa, o yolu sokaklarda biz yaratırız!"* diyerek doldurdu alanları. Ülke çapında neredeyse kampüslerini isyan ateşiyle doldurmayan üniversite, sokakları kurtuluş umuduyla zapt etmeyen öğrenci kalmadı.

Bu topraklarda devrimci durum, tüm gerçekliğiyle bize kendini zaten dayatıyordu, ama faşist ve gerici "dik-tatör"lüğün son politikası bu devrimci durumun apaçık bir "ayaklanma"ya doğru ilerleyebileceğini gösterdi.

Öğrenci gençlik olarak 19 Mart'ta, bu diploma iptali ve gözaltı kararının ilk gününde İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin çağrısıyla yüzler olup buluşmuştuk. Yemekhane önünden Ana Kapı'ya doğru yürüyüşe başladığımızda on-larca barikat duruyordu karşımızda. Ama öylesine kararlı ve inançlıydık ki, bize ne polis kalkanı, ne barikatı dayandı. Kurulan barikatların engelleyemediği isyanımızla gerçek-leştirdik eylemimizi. İşte bu eylem, öğrenci gençliğin bu öfkesi, zaten patlamaya hazır halkın harekete geçmesi için bir fişekten fazlası oldu. Tüm ülke yüzünü biz öğrencilere çevirdi ve gittikçe büyüyen kitlesel hareketler ortaya çıktı. Bu eylemden sonra gelişen her eylem büyüye büyüye de-vam etti. Biz bu kuşağın öğrenci gençleri, böylesine büyük bir halk hareketini ilk kez deneyimliyoruz. Sokakları ilk kez

böyle zapt ediyoruz. Bu durumun yarattığı heyecan eylemlerde yan yana slogan attığımız, okullarda birlikte forum yaptığımız her öğrencinin gözlerinden okunabilir. Kurtuluşun çok yakın olabileceğinin farkındalığı, biz öğrencileri zaten büyüttüğümüz hareketin daha da büyük eylemlere doğru gitmesi isteğini de yaratıyor. "Gezi" sesleri, sloganları yankılanıyor sokaklarda. Gezi Ayaklanması'nın 12 yıldır marjinalleştirme, unutturma ve baskı, tutuklama ile karşı karşıya kalışını bir çırpıda silip atarak Gezi'nin ruhunu yaşıyoruz kendi ruhumuzda. Gerçek bir ayaklanmanın daha yakın olduğunu herkes gördü. Kimse durmak istemiyor, dinlenmek istemiyor, evlere ve okullara hapsedilmek istemiyor. Ülkenin dört bir yanında olduğu gibi; herkes kurtuluş ateşinin bir kere yandığını gördü, kimse sönsün istemiyor.

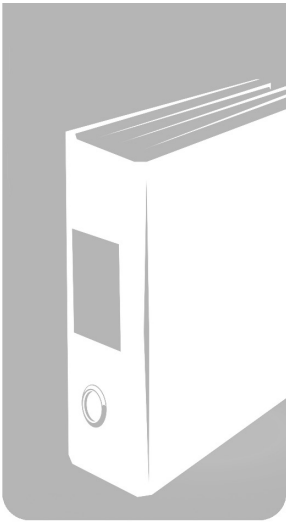
Dediğimiz gibi, ilk kez böyle bir hareketi yaratıyoruz. Bu yüzden ne yapacağımızı bilemeyen, öfkesini nerede ve nasıl dışa vuracağına hakim olamayan, ve hatta ilk kez eyleme katılan binlerce örgütsüz öğrenci var. Ama deneyimsizlik öğrencileri sokaktan uzaklaştırmak bir yana, heyecanla eylem çantası hazırlamayı öğrenip alanlara koşan, nerede bir çağrı var diye sosyal medyayı didik didik eden, devrimci dayanışma ruhuna kendini kaptıran bir şekle büründü çıktı.

Diğer yandan bu örgütsüzlük, öğrenci hareketini yıpratabilecek bazı durumlar da ortaya çıkardı. Biz öğrenci gençlik, tek başımıza bir sınıf değiliz, tek tipte insan barındırmıyoruz. Gençlik, yapısı gereği heterojen olup içerisinde her sınıftan, ideolojiden insan barındırıyor. Evet, tüm bu insanlar birleşip sokağa, eylemlere koştu. Ama alanlarda devrimci gençliğin örgütlü gücü, eylem alanlarında bir araya gelmeden ve öğrenci gençliği doğru hedefe yönlendirmeden devam ederse, hareketin amacı olması gerekenden sapar. Faşist devlet, işte tam da bunu istiyor. Bunun için öğrenci gençliğin arasına milliyetçi histeriyi, insanlığa düşman gericileri, ülkücüleri körüklüyor. Bizim boş bıraktığımız alanı, onlarla doldurmaya çalışıyor. Polis şiddeti, vahşeti eylem alanlarında son hızıyla devam ediyor. Her gün biber gazı, plastik mermisiyle, tomasıyla saldırıyor. Gözaltılar ve tutuklamalarla devrimci gençliği hapsediyor. Ama bizim sokakta kazanma isteğimiz öylesine baskın ki, ne olursa olsun eylem arayışını bırakmıyor. Yayılmaya çalışan korku iklimi bize sökmüyor. Eylem alanlarında şiddet, baskılara, tutuklamalara, engellemelere rağmen gençlik olarak daha da kitleselleşerek, cesaretleşerek geliyoruz.

Bizi nasıl yıldırabilirler ki? Okullarımızda akademik boykot örüyoruz, bu faşist düzen son bulana dek yaşam dursun istiyoruz. Bizi nasıl durdurabilirler ki? Bizi ne yıldırabilecek, ne de durdurabilecekler. Eğer devrimci güçler birleşerek öncüleşebilirse, korksunlar gençliğin yükselen ayak seslerinden. Çünkü yürüyüşümüzü durdurmaya asla niyetimiz yok.

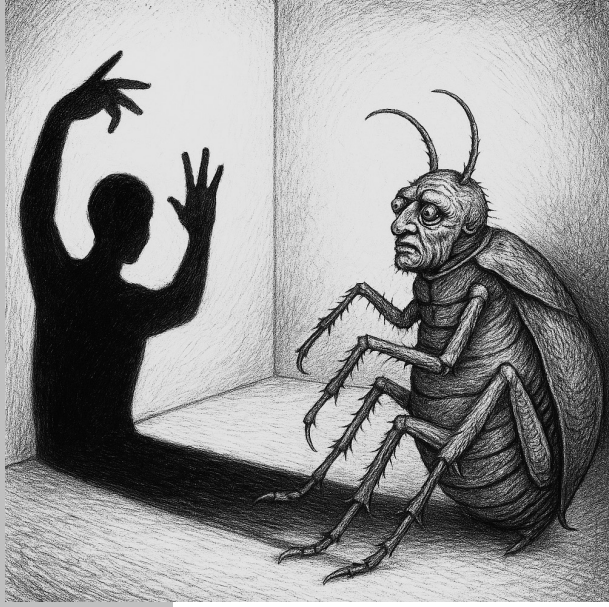
Gerçek bir ayaklanmanın daha yakın olduğunu herkes gördü. Kimse durmak istemiyor, dinlenmek istemiyor, evlere ve okullara hapsedilmek istemiyor. Ülkenin dört bir yanında olduğu gibi; herkes kurtuluş ateşinin bir kere yandığını gördü, kimse sönsün istemiyor.

e. ruda

Dönüşümün Dönüşü

Daha önce hiçbir canlıyı incitmemiş gibi duran minik elleri şimdi geleceğini çalanlara karşı koca bir yumruk olmuştu. Dışarıdan nasıl görüldüğünün farkında mıydı acaba, dışarıdan nasıl göründüklerinin farkındalar mıydı?

G.S. o sabah huzursuz düşlerinden uyandığında kendini yatağında ortalama vücut ölçülerine sahip bir insana dönüşmüş buldu. Yumuşacık sırtının üstünde yatıyordu ve başını biraz kaldırdığında dümdüz karnını gördü. Genç gövdesinin altında uzanan ve pek canlı görünen bacakları güne başlamak için heyecanla çırpınıyordu.

"Bana ne oldu" diye geçirdi içinden. Düş değildi gördüğü. Etrafına bakındı. Küçücük odasına dün geceki duyguları nasıl sığdırabilmişti? Duvarları o duygulara tanık olduktan sonra oda nasıl hiçbir şey olmamış gibi durabiliyordu? Ders kitaplarının yayılı olduğu -G.S. bir öğrenciydi- masanın üzerinde içinde taksitlerini altı ay ödeyeceği birkaç parça kıyafet bulunan poşet duruyordu. Bugün iş yerine giderken -G.S. aynı zamanda pazarlamacıydı- yeni kıyafetlerini giyecekti. Bakışları pencereye yöneldi, rüzgarın uğultusuyla birlikte pencereye çarpıp duran yağmur damlalarının sesi onu hepten heyecanlandırmıştı. "Keşke hiç uyumasam ve yine orada olsam."

"Allahım," dedi içinden, "nasıl da büyüktük. Küçük, yorgun, yaralı ellerimiz nasıl da birbirini bularak öfkemizi taşıdı. Sabahları her bir taşıma ayrı bir küfür savurduğum kaldırımlar nasıl oldu da sesimi binlerce insanla buluşturdu? İlk defa işten çıktığımda duygusuzca uzanmak için eve sürüklenmedim." Kendi ellerinin gücüyle dün gece tanışmıştı, şimdi bunu düşünürken her yanını bir titreme sardı.

Hafifçe doğrulurken düşünmeye devam etti. "Hiçbir şey için beklemek zorunda değilim. Büyük kemirgenlerin vücudumu ve zihnimi ele geçirmesini izlemek, ümitlerimi suskunluğun arkasına saklamak zorunda değilim. Eğer bu durumlar devam ederse, hemen istifa edeceğim. İşte o zaman büyük bir olay olacak. Ama şimdi yataktan çıkmalıyım. İlk metrobüs saat altıda kalkacak."

Derken komidinin üstündeki telefonundan saate baktı. Saat altı buçuktu ve bu sefer hiç umursamadı. Hatta onar dakika arayla kurduğu çirkin, dayanılmaz alarm seslerini duymayıp uyuyakaldığına sevindi. *"İşe ilk metrobüsle gidince dünyayı kurtarmayacağım herhalde."* Kendini çok zinde ve canlı hissediyordu. Bu enerjiyi iş yerindekilerin asık ve azarlayıcı suratlarını yarım saat daha erken görmek için yok sayamazdı. İki yıllık iş hayatında bir kez olsun güler yüz görmemişti. Artık bu aşağılanmayı sırtlanıp iş yerinden eve, evden okula taşımak kaderi değildi.

...

Dün gün boyunca S. meydanındaki olayların haberlerine bakmıştı. Binlerce insan demokratik taleplerinin yok sayılmasına, su şişelerine doldurdıkları kendi demokrasileriyle yanıt veriyordu. İzlediği bir video onu çok etkiledi. *"Hiçbir şey böyle yaşamaktan daha korkunç değil!"*. Adımlarıyla ve sloganlarıyla meydanı inleyen kalabalığın içinde duran genç kadının elindeki dövizde yazan cümle bu kadar basitti. Ufak tefek bedeni, gözlerinde yanan öfke ile devleşiyor, sanki sesi surları delip geçiyordu. Daha önce hiçbir canlıyı incitmemiş gibi duran minik elleri şimdi geleceğini çalanlara karşı koca bir yumruk olmuştu. Dışarıdan nasıl görüldüğünün farkında mıydı acaba, dışarıdan nasıl göründüklerinin farkındalar mıydı?

"Söylemek istediğim tek şey bu, hiçbir şey böyle yaşamaktan daha korkunç değil." diye düşünerek evde karton var mı diye çekmeceleri karıştırmaya başladı.

İlerleyen saatlerde hazırlanıp S. meydanına doğru yola koyuldu. Vardığında bir süre her şeyi dışarıdan izlemekle yetindi. İçi kıpır kıpırdı, ama ne yapacağına dair hiçbir fikri yoktu. Derken, meydanı hınca hınç dolduran kalabalığın birkaç metre ötesinde zıplayıp duran bir grup genç gördü, onlara doğru kararsız bir iki adım atarak ne diye bağırıklarını anlamaya çalıştı. *"Zıpla, zıpla, zıplamayan..."* Gülümseyerek izlemeye devam etti. Onlara katılmak istiyordu. *"İyi de ben daha önce hiç zıpladım mı acaba"* diye geçirdi içinden. Gençler onu fark etmişti. Kadınlardan biri elinden tutup grubun içine çekti, *"Zıplaaaaa!"* diye bağırmasıyla birlikte kahkahalarla zıplamaya başladı. Bu esnada gösterişsiz, siyah kıyafetli birkaç adamın onları fotoğraf çektiğini fark etti. Yanındaki kadın sessizce *"Sivil polisler galiba"* dedi. Doğruydu. Birkaç gün sonra sabahın erken saatlerinde polisler evini ziyaret edecekti. Ama nasıl oluyor da zıplamak şimdi kamu düzenini tehdit eden bir eyleme dönüşüyordu...

Bir süre sonra meydanın sol tarafındaki hareketliliğe baktı. Yüzlerce polis gençlerin önünde etten duvar örmüştü. Gençler beklemek istemiyor, kalkanların üzerine yürüyordu. Karşılığında ise biber gazı ve plastik mermiyle tanıyorlardı. G.S. kalabalığın içine karıştı. Etraftaki insanların karton parçalarına yazılı sloganlarına baktı. *"Çözüm sandıkta değil Sokakta"* diyordu biri. Sokakta nasıl bir çözüm olduğunu kavrayamıyordu henüz. Ama bir şeyler olabileceği kesindi. Heyecanlandı. Bir başkası *"Gezi Ruhu"* yazıyordu, *"Demek ki Gezi dedikleri böyle bir şeydi, insanlar hep bir ağızdan başka bir*

Hepsini birleştiren ortak bir neden, ortak bir talep muhakkak vardı. Kelimelere dökemediği birçok şeyi uyanan insanların haykırışında hissedebiliyordu. Onlardan biri olmak istiyordu.

Beyazıt Meydanı, Mart 2025

Annesinin ağlayıp duracağını, babasının ise düşmanca ve soğuk bir ifadeyle onu küçümseyeceğini biliyordu. Telefonu sessize alıp tekrar komidinin üzerine bıraktı. Büyük ve hüzünlü insanlardan olmak istemiyordu artık. Yaşamak istiyordu ve bunu isteme hakkı olduğunu daha dün gece fark etmişti.

dünya istediklerini haykırıyordu” diye düşündü. “Özgür Bizi Taksim’e götür!” sloganı ise nedense hoşuna gitti. Neden Taksim’e gitmek istediğini kendisi de bilmiyordu, ama bir gitseler büyük bir fırtına kopacak gibi geliyordu. Yine de “Bizi neden biri götürsün ki?” diye düşünmeden edemedi. Bir sürü sloganla tanıştı burada. Herkesin bambaşka nedenlerle, bambaşka taleplerle orada olduğunu gördü. Hepsini birleştiren ortak bir neden, ortak bir talep muhakkak vardı. Kelimelere dökemediği birçok şeyi uyanan insanların haykırışında hissedebiliyordu. Onlardan biri olmak istiyordu.

Atılan sloganlara eşlik etmeye uzun bir süre çekindi. “Daha önce hiç bağırmadım ki” diye düşündü. Sonra cesaretini toplayıp bundan sonraki ilk slogana eşlik etmeye karar verdi ve sesi diğer seslerle bütünleşti: “İsyan, Devrim, Özgürlük!”

Devrimin nasıl bir şey olduğunu bilmiyordu, fakat bunu düşünmeye başlayamadan biber gazıyla tanıştı. “Kör oluyorum,” dedi içinden, “ya kör oluyorum ya da ölüyorum.” Yüzünü kapatmaya ve nefes almaya çalışırken iki kişi onu arkaya çekip yere oturttuk ve yüzüne bir şey döktü. Bu şey her neyse acıyı hafifletmiş ve biraz sakinleştirmişti. “İyi misin?” diye soran kişi az önce zıplayan gruba kendisini dahil eden kadındı. “İyiyim.” “Tek başına mı geldin?” diye sordu diğer çocuk. “Evet.” Sonra birlikte kalkıp yürüdüler. Grubun geri kalanıyla buluşup sohbet etmeye başladılar. Birdenbire, ilk defa gördüğü bu insanlara güvendiğini hissetti.

Yarım saatlik bir sohbetten sonra G.S.’nin kafası biraz karışmıştı. Gençler sosyalizm diye bir şeyden bahsediyordu. Bu her neyse iyi bir şey olmalıydı, yoksa böyle heyecanla ve gözleri parlayarak anlatmazlardı herhalde. Üniversitelerdeki gruplarından, çalışmalarından bahsettiler, dersleri boykot etmekten bahsettiler. Kendisi gibi değillerdi, ne yaptığını bilen insanlardı. Öğrenci gençliğin sınıf mücadelesinin bir parçası olması gibi tam kavrayamadığı bir şeylerden bahsediyorlardı. Okuduğu üniversitedeki çalışmalara dahil olması için onu davet ettiler. “Boykotunuza katılamam, çünkü zaten çalıştığım için iki senedir dersleri boykot ediyorum.” dedi. Gülüştüler.

Gece boyu bir sürü şeye tanık olmuş, bir sürü şey hissetmişti. Meydandan ayrılırken ilk defa insanları sevdiğini hissetti. “Yaşamak, severek yaşamak mümkünse eğer, onu kazanmak için her şeyi yapabilirim” diye düşündü.

...

Dün gece haberlerde onu bir kalabalığın içinde slogan atarken gören annesi uyandığından beri üçüncü kez kendisini arıyordu. Şaşkıncı annesi. Daha önce hayatından hiç şikayet etmemiş olan oğlu şimdi yüzlerce polis kalkanının önünde durmuş slogan atıyordu. Durum bir hayli kaygı verici görüldüğünden uyanır uyanmaz oğlunu arayıp “Bir daha oraya gidersen...” demesi gerekmişti. Ama G.S. ra-

hatsız edilmeden hazırlanmak ve her şeyden önce keyifle bir kahvaltı yapmak istiyordu. Annesinin ağlayıp duracağını, babasının ise düşmanca ve soğuk bir ifadeyle onu küçümseyeceğini biliyordu. Telefonu sessize alıp tekrar komidinin üzerine bıraktı. Büyük ve hüzünlü insanlardan olmak istemiyordu artık. Yaşamak istiyordu ve bunu isteme hakkı olduğunu daha dün gece fark etmişti.

Bunları düşünürken bir yandan da etiketlerini koparmamaya özen göstererek yeni kıyafetlerini denemeye başlamıştı. Fakat sonra, "Eğer bu akşam da bir şeyler olacaksa," diye düşündü "Bu kıyafetlerle gitmek olmaz" Ama iş yerine de eşofman takımıyla da gitmek olmazdı.

Sırt çantasını dolabından çıkardı, içine siyah eşofmanları ile çekmecelerin derinliklerinde bulduğu siyah medikal maskeyi koydu. "Yolda da bir kutu süt alıp çantaya atarım" diye düşünerek sırttı. Saçlarını düzeltmek için duvarda asılı aynadan kendisine bakan gözleri görünce durumu kavradı. Onun ne demek istediğini anlamıyorlardı. Oysa onun için artık her şey daha berraktı. "Yaşamaya cesaret edemeyenler, kapısının kolundan öteye tırmanamaz." diye geçirdi içinden. Kendisini anlamayanları, odasına geri sokmaya çalışanları panzer gibi sert sırtları üzerinde çırpınmaları için bırakarak çıktı.

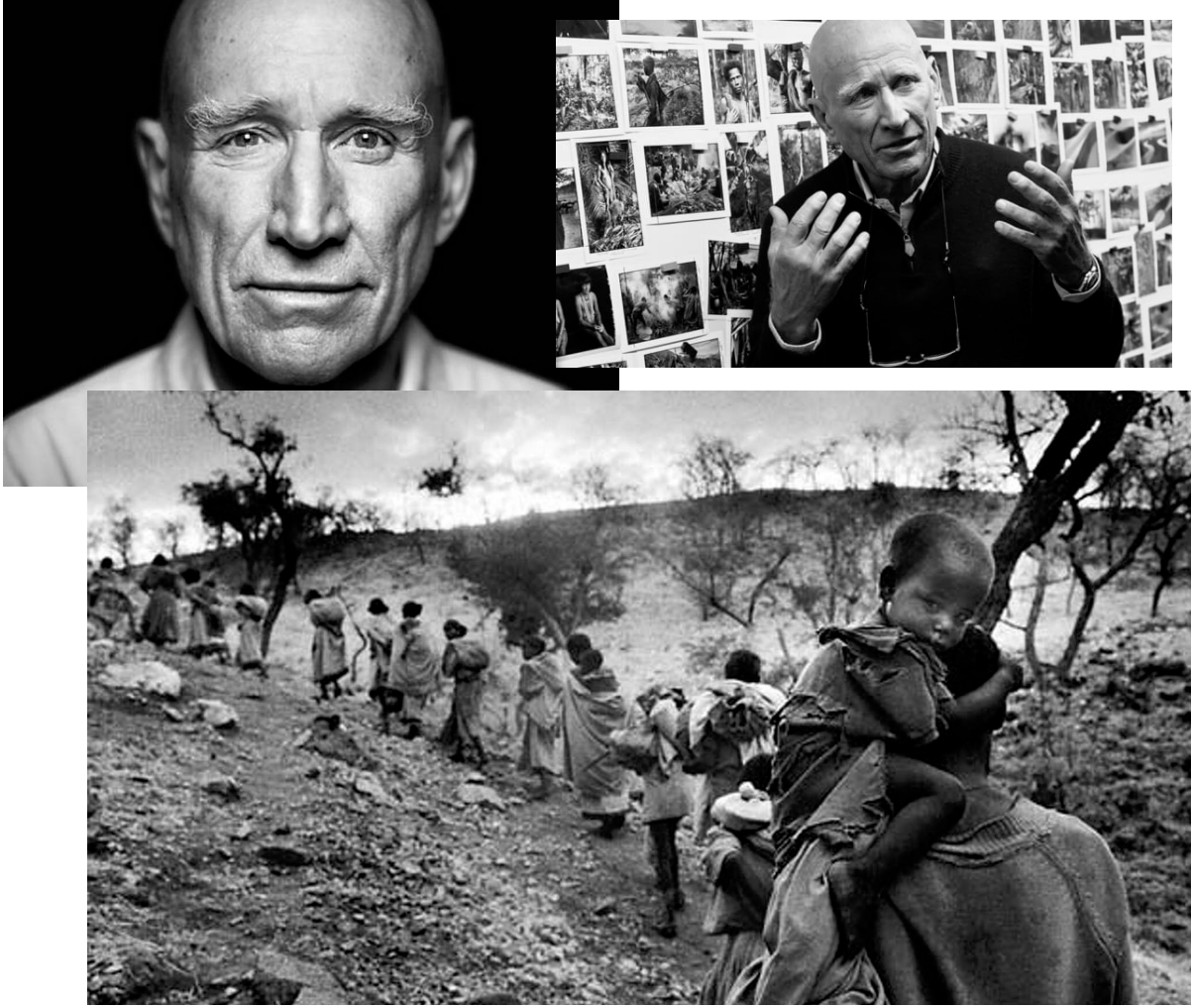

Antalya, Mart 2025

Emre Orman, İstanbul, 2025

“İnsan Toprağın Tuzudur”

“Bu film bir fotoğrafçının hayatı hakkındadır. Belki öncelikle bu kelimenin nereden geldiğini hatırlamakta fayda vardır. Yunancada photo “ışık” anlamına gelir; graphos ise “yazmak, çizmek” demektir. Bir fotoğrafçı tam anlamıyla ışıkla resim çizen biridir. Dünyayı ılık ve gölgelerle yeniden yazan insan...”¹

Brezilya’nın maden yataklarıyla ünlü eyaleti Minas Gerais’de dünyaya gelen Sebastião Salgado dünyayı elleriyle var eden insanın öyküsünü anlatmaya ömrünü adanmış bir fotoğrafçıydı. Dünyadaki en büyük maden bölgesinde büyüyen Salgado ekonomi okudu. Bankalarda parlak bir kariyere sahip olabilecekken kendini dünyanın ücra köşelerinde yaşayan insanların hikayesini

¹ Toprağın Tuzu belgeselinin girişidir.

anlatmaya adanmıştı. Siyah beyaz fotoğrafın ustalarından biri olarak kabul edilen Salgado geçtiğimiz 23 Mayıs’ta, 81 yaşında hayata veda etti. Geriye dünyanın birçok ülkesinden yoksul halkların, işçilerin, mültecilerin yüzlerce fotoğrafını ve “İnsanlar toprağın tuzudur” sözüne atıfla “Toprağın Tuzu” belgeselini bıraktı.

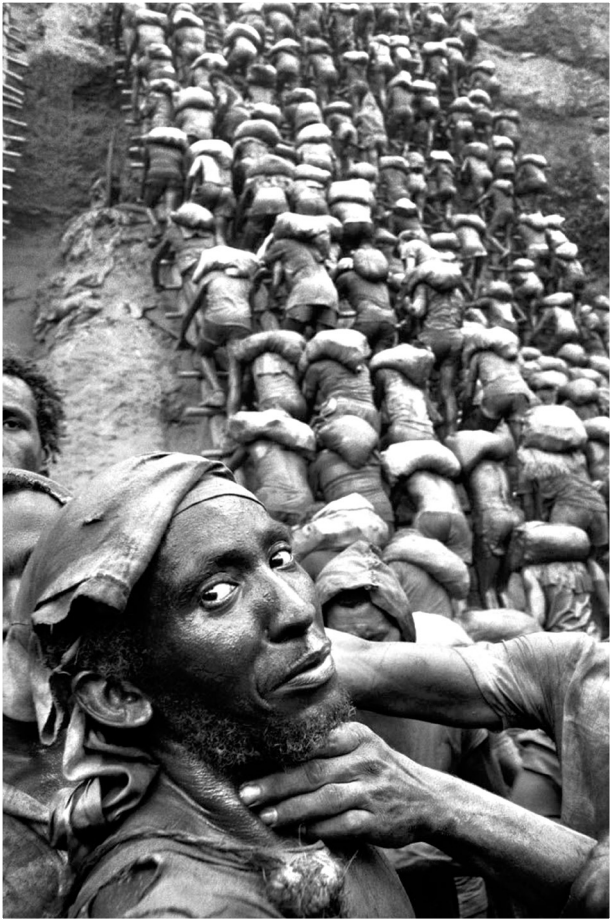
Çalışmalarının çoğu kitaplar halinde yayımlandı. Amerika kıtasının yoksul yüzünü anlattığı gezisinden kalan fotoğrafları “Diğer Amerika” adıyla yayınlamıştı. Ülkesi Brezilya’daki altın madenini anlatan “Gold” ve Sovyetler Birliği dahil birçok ülkeden çeşitli iş kollarında çalışan işçileri fotoğrafladığı “Workers” serisi en bilinen çalışmalarından bazıları olarak tarihe yazıldı.

“Onlar hiç ‘kimse’nin kölesi değildi, ama hepsi tek bir ‘şey’in kölesiydiler; altın.”

ergül çiçekler

Kibrit Suyu

Eyüp'te bir bankta üç kişi. Üçü de kot pantolonlu. Mavi tişörtlü olan *"Ben neler hayal etmişim, şimdi kös oturuyorum. Ne işim ne hayallerim var... En zoruma gideni de mühendislik diplomam, çok koyuyor bana. Ne bileyim, umutları toptasak deniz, öfkeyi toptasak volkan."*

"Doğru" dedi ikinci, sonra ekledi; *"konuşmak da bir yere kadar."* *"Şeytan diyor..."* diyerek ağzından sözü aldı kırk yaşlarında, kararname ile işten atılan nüfus müdürü. *"Bunların alayının köküne kibrit suyu..."*

Sustular biraz, düşünceli oldukları belli oluyordu. Sabahtan beri açtıkları on beşinci konuydu. Diğer on dördü gibi bu da *'alayının köküne kibrit suyu'* ile bitmişti. *"Ne oluyor yahu"* dedi ortada oturan otuzlu yaşlarında elektrik teknisyeni. *"Niye bizim sohbetimiz hep bu kibrit suyuna geliyor? İçim karardı biraz çiçeklerden, ağaçlardan konuşalım..."*

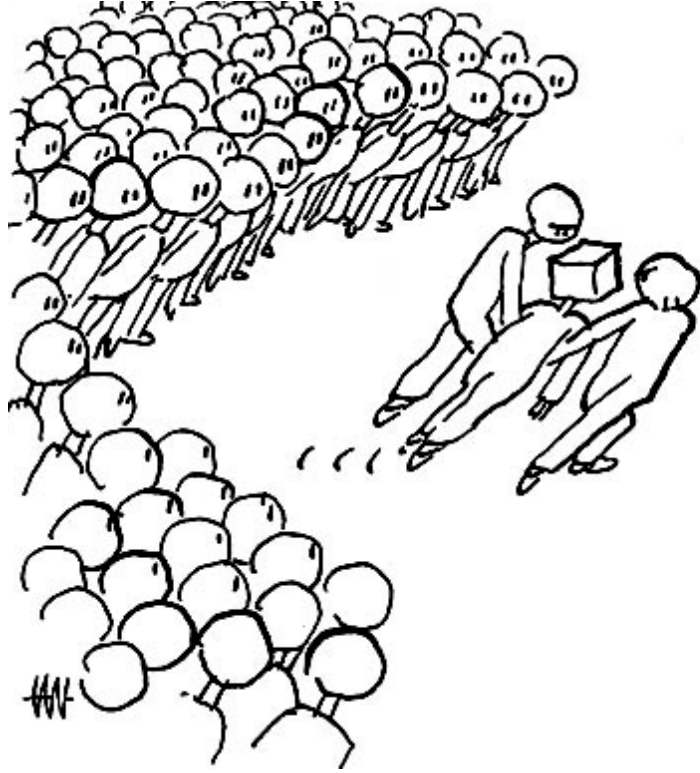
"Tamam konuşalım" dedi mühendis. *"Şöyle kuzeye pikniğe, mangala gidelim mi?"*

"Mangal..." dedi eski nüfus müdürü *"Yahu para nerde, o eskidendi. Zaten ormanları da kestiler yol, köprü, havaalanı diye. Lan var ya iki laf ettirmiyorlar. Şeytan diyor alayının köküne..."*

Önce birkaç düzine insanın diline dolanmış, birkaç gün içinde tüm şehre yayılmış, tüm sohbetler onunla biter olmuştu. Durumu anlayan istihbaratçılar başkente acil haber geçiyor, kırmızı mürekkeple *çok acil* yazan raporlar yolluyorlardı. *"Tüm hikayeler aynı sonla bitiyor. Gene oluyor. Acilen tüm şehir karantinaya alınmalı. Giriş ve çıkış yasaklanmalı."* Ama sadece başkenti karantinaya alamazdı. Çünkü tüm şehirlerden aynı raporlar geliyordu. Hatta ilçe kaymakam ve muhtarlarından... Zaten bu şaşırtıcı değildi. Son dönemlerde tüm yalaka ve ispiyoncular muhtar ya da kaymakam yapılmıştı.

On bir sularında
Ağır Ceza
Mahkemeleri,
alçaklığın suç
kapsamında
olduğunu ve
gece yarısından
itibaren, kolluğun
kapıları kırmak
suretiyle her
haneden bir
kişinin alçaklık
suçlamasıyla
tutuklanmasına
karar verdi.

Durum gitgide içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Anne babalar çocuk masallarına Pinokyo'nun uzayan burnu ile başlıyor ve avaz avaz "alayının köküne kibrit suyu" diye bitiriyordu. Çocuklar dehşet içinde kalmıyor, sevinçle bağıyorlardı, "bir masal daha".

Üç gün önce emekliler kahvesinde olanlarsa tam bir ibretlik. PTT'den emekli, semtin güler yüzlü Mümtaz dayısı her zamanki gibi özenle seçtiği kelimelerle başlamış, emekli maaşının azlığından hayat pahalılığından konuya girmişti. Sonra bir baktı ki hepimiz masaların üstünde bağıyoruz "alayının köküne kibrit suyu".

Kahveci Tevfik abi tam kopanlardandı. Elinde askılı tepsi bir masadan ötekine atlayarak bağıyordu; "Bir bardak çayın maliyeti ile satışı arasındaki fark... Var ya hepsinin köküne kibrit suyu! Yaktılar bizi, ezdiler... Derken içeri kalkanlı coplu polisler doluştu. Onlar bize biz onlara bir daldık; kalkanlar coplar havalarda uçuştu. Bizi sille tokat dağıtamayacağını anlayınca verdiler gazı. Zor bela kendimizi dışarı attık. Kimimizi yaka paça tutup attılar otobüslere, kimimiz kaçıp kurtuldu. Yakaladıklarından bazılarını mahkemeye çıkardılar. Kimine on, kimine beş sene vermişler. Mümtaz dayı ise 'isyana teşvik, bölücülük ve vatanı ihanetten' elli sene almış. İnsanın gerçekten tepesi atıyor. Alayının köküne kibrit suyu..."

Tutuklamalar hiçbir işe yaramadı. Taş

üstünde yatan evsizler bağıyordu. Yoksullar, açlar, işsizler, dayalı döşeli evlerinde yaşayanlar, berberler, gece vardiyasından dönen işçiler, anaokulu öğrencileri, şoförler, kapıcılar, komşu kapısını dinleyenler, dedikoducu teyzeler uyumadan önce ve uyanır uyanmaz ilk iş bağıyordu: "Alayının köküne kibrit suyu!"

Ertesi gün öğlene doğru acil bir kararname ile kibrit suyunun satışının yasaklandığı duyuruldu. İkindiye doğru ise bir doğumhanede meydana gelen bir olayla ülke sarsıldı. Yenidoğan bir bebeğin kıcına şaplak vurulunca ağlamak yerine "alayının köküne kibrit suyu" diye bağırdığı görüldü. Bebeğin Uzun'nun üçüncü göbekten akrabasının kirvesinin oğlu olduğu anlaşıldı. Olay resmi tutanaklara geçince, Sulh Ceza Hâkimi derhal "Bu vatan haini bebeğin altı ay içinde süttten kesilmesine, yedinci ayda ergin sayılmasına ve sekizinci ayda müebbet hapis cezasının başlamasına" karar verdi. Medya, bu bağımsız hukuk insanını ve kararını gözyaşları içinde ayakta alkışladı. Bu duygu seline kapılanlardan biri de bendim, balkona çıktım avazım çıktığı kadar bağırdım; "Alayımızın köküne kibrit suyu."

Aslında ötekiler gibi balkonda bayrak sallayacaktım, nasıl oldu anlamadım. Bayrağı bırakıp sopayı almışım. Yaşa diyecekken de ağızmdan o kelimeler çıkmış. Sopayı karşı

komşunun camından içeri nasıl soktuğumu da hala hatırlamıyorum.

Akşam haberlerinde tüm kanallar on gün önceden yazılmış haberleri veriyordu. Uzun yine bağıyor, üç gün sonra dinci faşistlerin Taksim’de bomba patlatacağını müjdeliyordu; *“Bakın şimdiden söylüyorum, yarın kalkıp da kimse istihbarat eksikliği var demesin.”* Tabii peşinden şunu eklemeyi de unutmuyordu; *“Kim kalkıp bu bilgiden dolayı bizi bu teröristlerle ilişkilendirirse bu en büyük alçaklık olacaktır.”*

On bir sularında Ağır Ceza Mahkemeleri, alçaklığın suç kapsamında olduğunu ve gece yarısından itibaren, kolluğun kapıları kırmak suretiyle her haneden bir kişinin alçaklık suçlamasıyla tutuklanmasına karar verdi. Sabaha kadar bir dünya insanı tutuklardılar. Ne diyelim, alayının köküne...

Mahkemelerin ardından Bakanlar Kurulu da durmadı. Bir güzide karar da onlar aldı. Uzun bundan böyle “milli değer” olacakmış. Alın size “köküne”... Üç dakika sonra meclis bu kararı yasalaştırdı ve Anayasa Mahkemesi bunu otuz saniyede onayladı. Alın size “kibrit”...

Henüz daha öğlen olmadan düzinelerce hain yakalandı. Bu hainler uzun uzun cümleler kurmuşlar ama bir kere bile Uzun’un adını anmamışlardı. Artık beş sözcüğü geçen her cümlede “pek zeki, çok kıymetli, sevgili liderimiz” kelimelerinin geçmesi zorunlu kılınmıştı. Muhteşem bir karardı. Alın size “suyu”...

Dost düşman, iyi kötü, savaş ve barış tanımlamaları yeniden yapılıyordu, öfkeyse artık karneye bağlanmıştı. Bundan böyle artık kimse kafasına göre öfkelenmeyecekti. Kaç kontör almışsa o kadar... Öfke kontrolü satışı, yandaş medya, yandaş mafya ve yandaş yargıçlar aracılığı ile yapılacaktı. Ücreti makul dakikası üç yüz lira. Uzun *“hizmette sınır yok, dünyada bunu yapan ilk ve tek ülkeyiz”* diye duyurdu.

Bu habere herkes öyle çok sevindi ki kendini zapt edemeyenler televizyonlarını balkonlarından aşağıya attı. Hızını alamayanlardan koltuk takımını atanlar bile oldu. Ben az daha oturduğum daireyi yakacaktım da eşim bırakmadı. Ülkemle gurur duyuyorum. *“Köküne kibrit suyu...”*

Artık bir televizyonumuz olmadığı için komşudan duyduğum bir başka haber

de ezop dilinin yasaklanması ve duyarlı vatandaş yasasının çıkartılmasıydı. Duyarlı vatandaşlıktan kasıtları duyduğu her lafı polise yetiştirmekmiş. Ayrıca Uzun herkesin hakkını bir tamam savunduğu için avukatlık da yasaklanmış.

Bu kararlardan en tuhafı da “kibrit suyu” demenin yasaklanmasıydı. Artık bunun cezası vardı. Onun yerine ‘sürtünce alev alan çöp suyu’ denilebilirdi. Yine sevinçten evdeki bütün eşyaları camlardan aşağı attık. Zabıta ve polis geldi. *“Siz bu eşyaları sinirlendiniz de mi attınız?”* diye sordular. *“Hayır”* dedik, *“sevinçten attık. Çünkü öfke kontörümüz yok.”* Anlamsız anlamsız bir süre baktıktan sonra basıp gittiler. Arkalarından hep bir ağızdan bağırdık *“Alayımızın köküne sürtünce alev alan çöp suyu...”*

Son bir kararname daha yayımlandı. Kimsenin evinde televizyon kalmadığı için bundan böyle haberler minarelerden okunacaktı. Sonra da kibrit suyunun ne olduğunu sormak ve “sürtünce alev alan çöp suyu” demek de yasaklandı. En çok buna sevinmiş-tik. Alayımız sokağa çıktı. Önce gidecek ve muhbir muhtarı demir sopalarla sevecektik. Sonra sıra belediye başkanına gelecekti.

Artık ben de çıkıyorum, yolumuz uzun. Alayının köküne sürtünce alev alan çöp suyu...

renas toprak

"kalbimi yeniden çizdirdim
-hekimler resimden anlamıyor-
bir artı bir bu sefer
ömrüm
sığar mısın
bu kâhra..."

"Göğsümüz Ahlar Siperi"

Şiire dair yazmak her daim zor olmuştur benim için. Bu satırlar kaleme alınırken, radyolarda Edip Cansever'in doğum günü üzerine konuşuluyor; bir şair doğdu... dünya için ne gam! Oysa kaç şair eyler dünyayı?

Bir başka halk şairi Karacaoğlu'nun da bu sorunun izini sürer, bir avuç kar gibi sıcak ve soğuktur dizelerinde;

*"sual eylen bizden evvel gelene
kim var imiş biz burada yoğ iken..."*

İşte bu soru ile başlıyor şair Erdoğan Akdoğan'ın " göğsümüz ahlar siperi" isimli şiir kitabı. Kitap Düşünce Yayınları tarafından basıldı. Bu kitapta baskıya hazırlanan şiirlerin bir kısmı daha önce Önsöz Dergisinde yayınlandı, bir kısmı ilk defa bu kitapta yer buldu.

Kitap kendi içinde üç bölümden oluşuyor. Karacaoğlu'nun yukarıdaki dizeleri ile başlayan "*temerküz*" kitabın ilk bölümü. Bir yerde toplanma manasına geliyor. Oluş, varoluş diye de yorumlayabilirsiniz.

Bu bölümde toplanan şiirler bir albatrosun kanat çırpışları ile başlayıp yolunuzun Beyrut'a düştüğü cıgalara varıyor. Dizelerde; bireyin sevdası da vardır, gerillanın tutulduğu işkence de... Zira hayat tek bir renge nasıl indirgenebilir. Şiir sevdasız ve kavgasız yapamaz. Belki o yüzden olacak "inandığımız tüm kırmızılar" kanatılmıştır diyor şair;

*"durmanın intihar sayıldığı çağım
nedir bu sıtma ikliminde
kalbimizi dışleyişin..."*

Şairin kitabının ikinci bölümü "*nümayiş*"; temerküz edenin görünmesidir. Olanın, oluşun göz önüne düşmesi, seyran eylemesi, yani gösteri, hareket, eylemdir.

Yaşça sesine yetişemediğimiz ozanımız Ruhi Su karşılayacak bu bölümde sizi ve şöyle seslenecek;

*"aldı zeybek:
elde mavzer kafanı ezer
zordan da haberin olsun..."*

"*Nümayiş*" bölümü artık sokağa düşenlerin sesi, yankısıdır. Kimler yoktur ki orada; kediler, ayrılanlar, köylü isyancılar, toplumsal eşkiyalar, devrimciler, kadınlar, tüccarlar, sinema biletleri...

Hayata yazılmış bir şakayıktır kitabın bu kısmı. O yüzden belki her okuru tutmayacaktır lakin şöyle söylenebilir; her şiir yaşanılmış günlerin dizelenişidir yani bizimdir, bize dairdir.

*"sevgilim boynumdan öpüyor
bir akordeon kurşuna diziliyor her sabah-
Kabil'de..."*

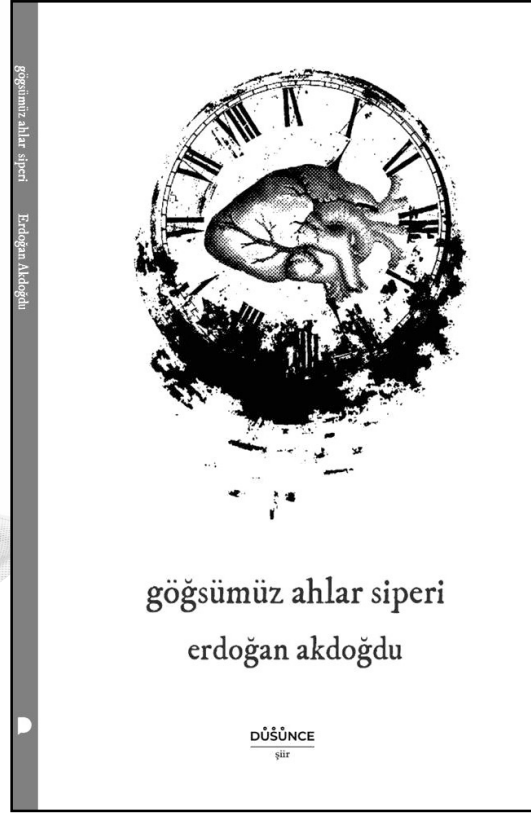
Oysa insanlarımız bir tek kurşuna dizilmiyor; depremde, işçi cinayetlerinde, yasal mermilerle, işsizlikle yok ediliyor. İşte sesimize düşmanlıkları bundandır ve mavzeri hatırlamanın dimağıdır kitabın bu bölümü;

*"adım cemâl
babam der
memleket uzunluk birimi
yaşamak can telaşı
kürdistan anlayıp konuşamadığım ülke
tarihçiler
teşkilatçılar
rüyalarım içre
evde bir yabancı
bura mı ora mı
belki bir çocukluk anışması..."*

Hayatın o kuşkusuz döngüsü bizi kitabın son bölümünde bulur. Son bölüm *"ağıtlar"* ismini taşımakta. Çağdaş şiirimizin en yalın yüreği Ahmet Erhan olmadan o kapıdan geçemezdik;

*"ölüm ki bir saka kuşudur
zamanı gelince öter..."*

Kitabın bu bölümü karanfil geçididir, yakamıza ilişmiş ömürlük suretlerin ki tutan toplu iğne değil, hafıza-i beşerdir. Birgün dönüp coşkumuza katılacaklarına kuşku yoktur. Zira gözyaşının içinde "güle barut sermeye"-de sesleniş vardır dizelerde. Kayıplarımızın birer suretidir her bir şiir.

*"kar yağar şehre
bir çift filinta vurulur
sirenler
anonslar
trafik lambaları
kış gülleri serpilir caddelere..."* diyen şair dövüşenin yankısını kentte tutmanın telaşındadır.

Denizlerden başlayan ırmağın akışını da unutmamaktadır elbette;

*"niksarda tarla ortasında
çatık kaşlarında akşam yıldızıyla
kerpiçten bir evin çatısında doğdu mahir
öyle can kırmızısı..."*

Kitaba dair anlatılacak çok şey var, lakin Pablo Neruda ve postacı arasındaki hikayeyi anlatan *Il Postino* (Postacı) filmindeki aşağıdaki diyaloglar kitabın özüdür kanımca;

*Neruda: Benim şiirlerimle kızı başta çıkarmışsın.
Postacı: Senin yazdığın şiirle kızı baştan çıkardığım doğru. Ama o şiir sana ait değil.
Neruda: Benim yazdığım şiirin bana ait olmadığını mı söylüyorsun?
Postacı: Evet. Şiir yazana değil ihtiyacı olana aittir.*

Bitirirken sevgili okur; bu kitaptaki sesleniş sizedir. Yankısını bulması dileği ile...

röportaj

“Turna Öyküleri” Kitaplaştı

ESRA SOYAKTAŞ - ERGÜL ÇİÇEKLER

TURNALAR

SANCI
YAYINLARI

E. Bulhaz.

Tutsak kalanların özgür seslerine bir yenisi daha eklendi. Dergimizin sayfalarından aşına olduğunuz yazarımız Ergül Çiçekler’in tutsaklık döneminde iken başka bir hapisanede tutsak olan Esra Soyaktaş ile birlikte kaleme aldığı “Turna Öyküleri” kitaplaştı. Ender Bulhaz Aktürk ve Aslıhan El Rantisi’nin resimleriyle can verdiği ve Sancı Yayınları’ndan önümüzdeki günlerde piyasaya sürülecek kitabın hazırlanış süreci ve tutsaklık üzerine yazar Ergül Çiçekler ile yaptığımız röportajı paylaşıyoruz.

Esra Soyaktaş

Turna Öyküleri'nin birkaç bölümü dergimizde okurlarla buluşmuştu. Şimdi tamamını kitap olarak okuma şansına sahip olacağız. Öncelikle bu çalışmada emeği geçen herkese teşekkür ederek başlayalım isteriz. Kitabın oluşum süreci bildiğimiz kadarıyla kolektif bir hazırlığın ürünü oldu. Birden çok kişiyle ve tutsaklık koşullarında bir öykü kitabı hazırlamak nasıl bir süreçti?

Aslında her şey bir fotoğrafla başladı. Başlangıçlar hep zordur... Bir öyküye, bir şiire, bir mektuba yazılacak o ilk cümle hep zor olmuştur. Lakin Turnalar'ın başlangıcı böyle olmadı. Evet, bu bir ilkti. İtiraf edeyim ki bunun bir kitap başlangıcı olacağını bilmiyordum. Bakırköy hapishanesinden bir mektup gelmiş, içinden bir de fotoğraf çıkmıştı. İki kadın ve omuzlarında dünya tatlısı bir çocuk. Birkaç gün içinde o fotoğraf bende bir öyküye dönüştü. Ufaklığın adı Turna'ydı ve ben onun için bir öykü yazmıştım.

Sonra başka fotoğraflar geldi ve ben onun için yeni öyküler yazmaya devam ettim. İşte böyle yavaş yavaş bir plan çıkardık ortaya. Farklı isimlerde başka başka Turna'lar vardı zindanlarda. Kimi Rojda, kimi Baran. Bu konuya, yani tutsak çocuk meselesine bir de edebiyatın diliyle dokunmak istedik.

Sadece kervan yolda düzülmedi, planlar da yolda yapıldı. Güçlerimizi birleştirdik. Esra, Turna'nın annesi, kolları sıvadı. Gerçi önce "yapamam, ben acemiyim, senin çalışmanın düzeyini düşürürüm" gibi kaygılara girdi. Ama yanıliyordu tabi ve işe karışması çok iyi oldu. Güçlerimizi birleştirmeye devam ettik. Ender'den çizim istedik. İkna ettik. "Çok satarsa telif hakkı isterim" dedi. "Zırnık vermem sana" dedim. Anlaştık.

Sonra Aslıhan'la konuştuk ve o da çizimleriyle önemli bir katkı sundu. Böylece iki yazar ve iki çizerek kocaman bir ekip olduk. Üçümüz tutsak ve ayrı ayrı hapishanelerde... Koordinasyon bende tabii. Öykümüz Kandıra hapishanesi idaresini aşıyor, Bakırköy hapishanesine takılıyor ya da tam tersi. Resmen sinir savaşındayız. Çok zamanımızı alıyor saçma bürokratik işlemler. Ne yazsak sakıncalı diye el konuluyor.

Öyle mi dedim, peki... Hemen tarzımızı değiştirdik. Mümkün mertebe soyutlayarak yazdım. Kafaları karıştı tabi. Mektup

okuma komisyonu denen, her şeye el koyan bir kurul vardır hapishanelerde. Bana sonunda şöyle dediler, "Neyi kastettiğinden eminiz ama ispatlayamıyoruz." Konu böylece kapandı. Derdimiz anlaşılıyordu, daha güzeli, hayli rahatsız da ediyordu.

Evet, kolektif bir çalışma bu. Ama hapiste ortak çalışma yapmak dışarıdan farklı. Çok zor ve çok zaman alıyor. Aynı öykü beş defa gidiyor geliyor. Sanırım bu kitabı 20 kez yeniden yazmışızdır.

Bizim ülkemiz gibi siyasi tutsak sayısının onbinleri bulduğu ülkelerde hapishanelerden çok fazla edebi ürün çıktığını görüyoruz. Bu kimi zaman başka tartışmalara ve olumsuz değerlendirmelere de yol açıyor. Sizce hapishaneden çıkan edebi ürünlerin toplumda nasıl bir karşılığı var?

Doğrudur. Bu topraklarda hapishane üretimleri hep ciddi bir edebiyat üretimi olageldi. Nazım'dan Enver Gökçe'ye, Ahmet Arif'ten Sabahattin Ali'ye... Hangi büyük kalemin yolu geçmemiş ki zindanlardan? İyi bir yazar olmanın neredeyse bir ölçütü oldu bu sanırım. Yazar ya tutuklanmış olmalı ya da yazarın başından en azından birkaç soruşturma geçmeli.

Hapishaneler hep bir üretim yeri oldu. Ne eserler çıktı oradan. Misal, *Memleketimden İnsan Manzaraları* zindanda yazılmıştır.

Bu yanıyla bu durum devrimci edebiyat için bir onur tablosudur. Aslında günümüzde de çok yoğun bir üretim var zindanlarda. Tutsaklar gerçekten yoğun üretiyorlar. Yalnız burada bir parantez açmalıyız. Bir nitelik tartışması yapmak gerekiyor.

Memleketimden İnsan Manzaraları'nda bir tren bölümü vardır. Okurken o trene gerçekten bindiğinizi hissedersiniz. Her karakteri tanırsınız. Nasıl düşündüğünü bilirsiniz, tartışmalarda taraf olursunuz. Baştan sona kurgu olan bu kitap gerçekliği tamamıyla yakalar, tabii okuru da. Nazım onu içerde yazmıştır. Fakat yüreği, bilinci ve de yaratım gücü onu dışarı taşımıştır. Ve dil kuru bir ajitasyon değil tamamen edebiyatın dilidir. Bu gerçeklik eserin niteliğini ortaya seriyor. Nitelik tartışmasını buradan okumalıyız. Maalesef bu bugün sık sık unutuluyor.

İçerden artık daha çok eser çıkıyor ama

niteliğin gittikçe düştüğünü düşünüyorum. Çoğu yazar arkadaş çalışmalarını sadece yazdığı haliyle yayınlıyor. Oysa iyi eserlerin hepsine baktığınızda birden çok kez üzerinde çalışıldığını görürsünüz. İyi bir eser tekrar tekrar yazılıp gereksiz yerleri atılıp üretilir. İyi bir eserde fazladan bir kelime bile olmamalıdır. Derdini net bir şekilde anlatmalıdır. Üzerine çalışıldığını belli etmelidir.

Aynı şekilde iyi eser üretmek isteyen bir yazar da en başta eleştiriye açık olmalıdır. Hatta bu eleştiri ve öneriler dolayısıyla gerekiyorsa eserini tekrar ve tekrar yazmalıdır. İyi bir kitap istisnai haller dışında en azından bir birkaç kez yeniden yazılır.

Buna açıklayıcı bir örnek verebiliriz: Cephe anılarını anlatan çok sayıda öykü ve roman var. Bazılarının yazarlarını tanırım. İyi niyetli, iyi şeyler yapmaya çalışan arkadaşlar. Fakat edebi metin başka bir şey, ajitasyon ya da politika metni başka bir şeydir. Bu ikisi devrimci tutsak yazarlarda çoğunlukla karıştırılıyor. Politik metnin hedef kitlesi bellidir, içerik ve çerçeve buna göredir. Edebiyatta ise çok daha geniş bir çerçeveden, çok daha geniş kitleye seslenir

yazar. Biri temel olarak bilinçlere, öteki yüreğe seslenir. Bu ayrım ne yazık ki önemsenmiyor. Böyle olunca da ortaya çıkan ürün edebi değil ajitatif kalıyor. Tabii ajitatif anlatı da kupkuru kalıyor. Oysa buna dikkat etseler, konu öylesine can alıcı ki, çok başarılı eserler ortaya çıkarabilirler.

Bu türden bir konuyu ele alan arkadaşlara naçizane bir önerim de olacak. Bunlarla başlamasınlar. Başka şeyler yazsınlar. Biraz kalemleri gelişsin, sonra bu tür konular hakkında yazsınlar. Politik içerikli edebi metinler hakikaten iyi metinler olmalı. Yazmak için acele edince yazık oluyor. Koca bir ırmağı küçük bir sürahiye doldurmaya çalışmasınlar. Bekleyip kendilerini ve kalemlerini güçlendirsınlar. Sonra anlatsınlar ki o nehir de gürül gürül aksın.

Soruya geri dönersek; elbette içerden çıkan ürünlerin toplumsal karşılığı var ama bu karşılık eskiden olduğu gibi mi? Bence değil. Gerçi genel bir okumama durumu da var. İnsanlar daha çok sosyal medya özetlerine ve basit görsele yöneliyor, hatta tercih ediyor. Çok daha önemlisi sistemin yorucu, bunaltıcı, bezdirici etkisi de okur kitlesini

daraltıyor. İşe gidiş geliş ve işin kendisi onları öyle tüketiyor ki kimsenin okuyacak hali kalmıyor. Bir yanı depresyon, bir yanı yılgınlık, bir yanı çürüme, bir yanı ise muhteşem bir başkaldırı. İşte hapishane ve genel olarak devrimci edebiyatın esas seslendiği yer burası ve karşılığını da burada buluyor. Bunu büyütmek önemli.

Aslında bu edebiyatın genel sorunu. Bana kalırsa asıl soru bunu nasıl açacağımız ve bunun için neler yapacağımız? Cevap ise bir dünya şey. İyi ki de böyle. Tutsak yazarlar daha nitelikli eserler yaratmaya, dışarıda ki dostları da onlara daha kapsamlı destek sağlamanın yollarını yaratmaya çalışmalı.

İçerde okuyan, araştıran, kafa yoran binlerce insan var. Bunu büyük bir avantaja nasıl çevirebiliriz sorusunu da kendimize sormak gerekiyor. Dışarının sorusu bu. Tutsaklar ise başarının ustalıkta değil, talebe kalmakta olduğunu asla unutmamalılar. Yazarların eserleri mezuniyet belgesi değil talebeliğin devamıdır.

Bir çocuk olan Turna'ya öykü anlatmak için yola çıktınız. Çocuk dünyası ile yetişkinlerin dünyasını buluşturmak gerçekten meşakkatli bir iş. Bu buluşmada karşınıza farklı zorluklar ya da engeller çıktı mı?

Bu buluşmayı ne derecede sağladık bilemiyorum. Sadece samimi şekilde denedik diyebilirim. Bu bir çaba ve buluşmaya bir davet. Bu topraklarda uzun zamanlardır çocuklara büyük olmayı öğretiyoruz. Bu çok kötü bir şey. Çocuk olamadan büyümüşlerin hikayeleriyle doluyuz. "Vatan, Millet, Sakarya" diye diye on dört yaşındaki çocukları Sultan için ölüme yolladılar. Şimdi de iyilik ediyormuş gibi çocukları anneleriyle zindana atıyorlar. Sormak lazım; bir çocuğu iyileştirmek mi iyilik, bir anneyi özgürleştirmek mi? Hala sultanlar için ölüyor çocuklar. Artık

sadece onlara 'sultan' denmiyor; kanımızı emen kene sadece şekil değiştirmiş.

Önce çocuklara çocuk olma şansını vereceğiz ki sonra yazarlar da onları büyüklerle buluşturabilsin. Hala umudumuz da hayalimiz de var. Bir gün, yakınlarda bir gün, çocuklara büyük olmayı değil büyüklerle çocuk olmayı öğreten bir toplum olabiliriz.

Güzel soru ama cevabı bende değil. Bende ki belki bir tanım ama ötesi de zor. Bu bir kitabın çözeceği bir sorun değil. Kitaplar bunun sadece bir parçası olabilir. Bir parçası olmayı denedik.

Son olarak, Turna gibi büyüyen çocuklara onları yakından tanıyan biri olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Var tabi, her birini çok seviyorum, seviyoruz. Biliyoruz değişmesi gereken çok fazla şey var. Güzel bir dünya bırakmak istiyoruz size. Duvarların, tel örgülerin, zindanların olmadığı bir dünya. Hani olur da başaramazsak, o zaman siz bizden daha iyi, daha başarılı olun. Bizim her şeyimizle deneyip yapamadığımızı siz başarın.

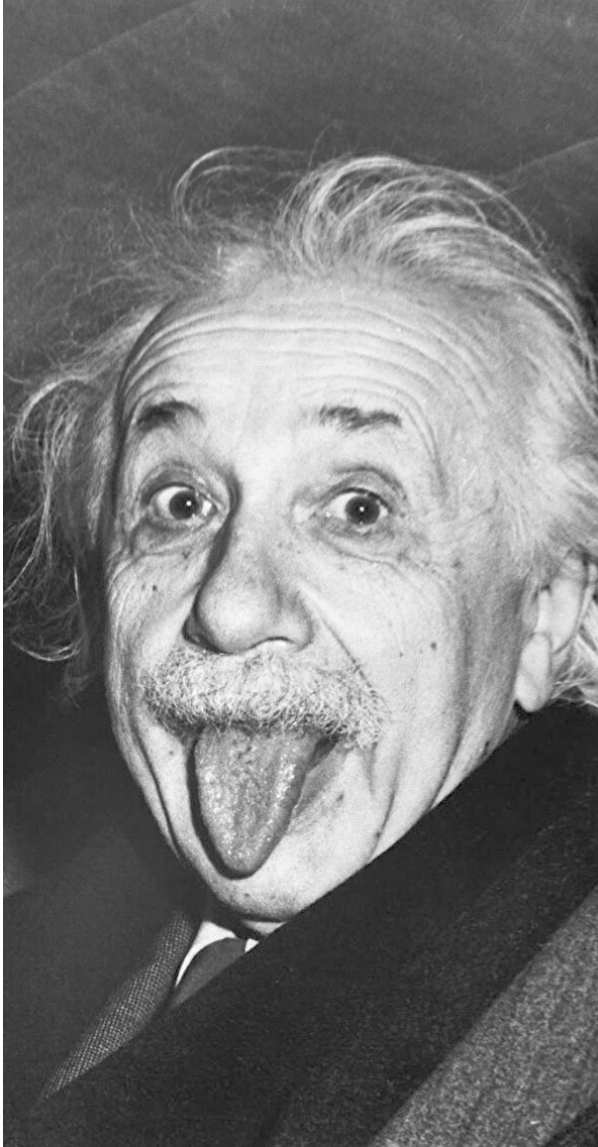
Son söz olarak şunları söyleyebilirim. Bu kolektif bir çalışma ama sadece yazar ve çizerlerin değil. Önsöz Dergisi ve Sancı Yayınlarından dostlarımız çok uzun saatlerini ve emeklerini verdiler bu kitap için. Bu sayfaların içinde bir yerlerde bunu siz de göreceksiniz. Okur kitaba bakınca sadece üstündeki yazarların adını görür. Oysa çok daha fazla kişinin o kitapta emeği vardır. Okur bunu görmese de yazarlar bunu bilir. Bu kitaptaki tüm yazar, çizerler adına emeği geçen herkese teşekkürler, iyi ki varsınız.

Hadi bir daha yapalım, yeni kitaplarla yola ve yorulmaya devam edelim, çünkü buna değecek.

özgün denizci

Senin Dilin Ne Söylüyor

Dünya tarihinin gelmiş geçmiş en zeki insanı kimdir? Farklı cevaplar olsa da, bu soru ile karşılaşıldığında büyük bir çoğunluğun aklına gelen ilk isim Albert Einstein olur.

Zaten zor ve göz korkutucu bir alan olan fizik bilimine yaptığı katkıların bunda etkisi büyüktür elbette. Ama işin daha önemli ve maddi bir temeli var.

Engels insan beyni için *“organik maddenin en yüce biçimi”* (Doğanın Diyalektiği) diyor. Einstein’ın beyni ise sıradan insanların beyinlerinden daha farklı ve yüksek bir düzeydedir. Öyle ki, ölümünden sonra o beyin toprak altındaki kurtlara ve böceklerle bırakılmamış ve laboratuvarlarda incelenmiştir.

Anlaşılmış ki o beyin gerçekten de diğer insanların beyninden farklı bir özelliğe sahip. Normal bir insan beyninin yaklaşık iki katı kadar glial hücresi barındırıyor.

“Gilyal mi dedin gurban... O lda noliy ki?” demiş olabilirsiniz.

Başta zindanlarda bulunan ve internet imkanı olmayan okuyucular için kısaca şöyle diyelim: Beyinde iki çeşit hücre bulunur, nöron ve glial. Nöronlar düşünsel faaliyetleri gerçekleştirir, glial hücreleri ise nöronların çalışmalarını kolaylaştırıcı faaliyetleri yürütür; nöronların çalışacağı altyapıyı kurar.

İşte rahmetlinin beyni böyle müstesna bir özelliğe sahipmiş. Böyle bir beynin ürettiği fikirler, değerlendirmeler ve tespitler elbette kıymetlidir.

İşte o güzide beynin ulaştığı tespitlerden birisi de insanlığın sorunlarının çözümünün sosyalizm ile mümkün olduğudur. İnanmazsanız buyrun kendiniz okuyun:

Neden “Sosyalizm”¹?²

Albert Einstein

Çevirenler: İhsan Kamalak & Nazım Dura

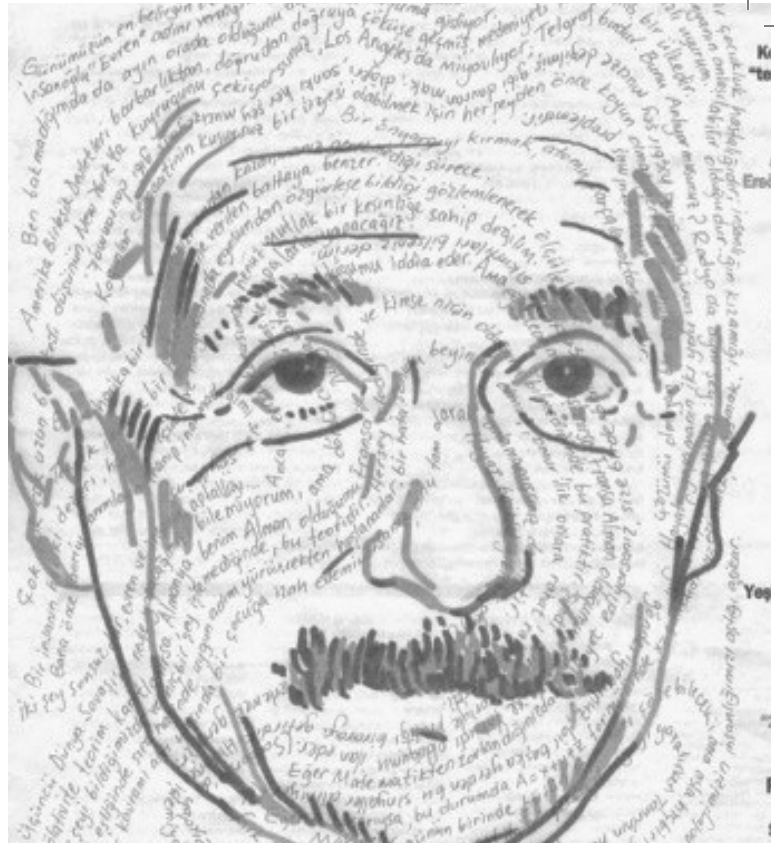
Ekonomik ve sosyal konularda uzman olmayan birisinin sosyalizm üzerine görüşlerini açıklaması önerilebilir mi? Bunun birkaç nedenle olabileceğine inanıyorum.

Öncelikle soruyu bilimsel bilgi açısından ele alalım. Astronomi ile iktisat arasında önemli yöntemsel farklılıklar yokmuş gibi görünebilir: Her iki alandaki bilim insanları olaylar arasındaki bağlantıyı olabildiğince anlaşılır kılmak için, belirlenmiş bir grup olayda genel kabul gören yasaları keşfetmeye çalışırlar. Bu tür yöntemsel farklılıklar gerçekte vardır. İktisat alanında genel yasaları keşfetmek, ayrıştırılarak incelenmesi çok zor olan birçok faktör tarafından etkilenen iktisadi olgularca zorlaştırılır. Ayrıca, insanlık tarihinin uygarlık periyodunun başlangıcından beri oluşan birikim, ki çok iyi bilinir, iktisadi olmayan etkenler tarafından sınırlanmıştır. Örneğin; tarihteki büyük devletlerin çoğu varlıklarını fetihlere borçludur. Fetihçi insanlar, kendilerini yaygın ve ekonomik olarak fethedilen yerlerde ayrıcalıklı sınıf olarak konumlandırmışlardır. Toprak mülkiyetini ele geçirmişler ve (yönetimine) kendi üyeleri arasından din adamları/yöneticiler atamışlardır. Din adamları eğitim sistemini kontrol ederek toplumdaki sınıfsal bölünmeyi sürekli olarak kurum-sallaştırmışlar ve insanların büyük oranda bilinçsizce uydukları sosyal değerlerle yönlendirilen değerler sistemi yaratmışlardır.

Fakat tarihsel gelenek geçmişe aittir; Tharstein Veblen’in insanlık gelişiminin “yağmacı aşaması” olarak adlandırdığı şeyin gerçekte hiçbir yerde üstesinden gelememiştir. Bu aşamaya bağlı gözlenebilen ekonomik gerçeklikleri ve onlardan çıkarılan yasaları dahi diğer aşamalara uygulayamayız. Sosyalizmin gerçek amacı insanlık gelişiminin yağ-

1 Sosyalizm kavramını tırnak içine alma gerekçemiz ve Sosyalizm ve Sosyal Demokrasi kavramlarının anlamlarındaki değişimi/dönüşümü üzerine yapılan tartışma için “Einstein’in ‘Sosyalizm’i, Sosyal Demokrasi ya da Demokratik Sosyalizm Olarak Türkçeye Çevrilebilir Mi?” açıklamasını okumanızı salık veriyoruz.

2 Bu makale, ilk kez Monthly Review’in 1. cilt 1. sayısında (Mayıs 1949) “Why Socialism?” başlığıyla yayınlanmıştır. Makale her cildin ilk sayısında tekrar basılmaktadır.

macı aşamasını kesin olarak ortadan kaldırmak ve daha ileri gitmek olduğu için, iktisat bilimi mevcut durumuyla geleceğin sosyalist toplumuna çok az ışık tutabilmektedir.

İkinci olarak; sosyalizm bir sosyal-ahlakasal amaca yönelmiştir. Bilim diğer taraftan amaçları yaratamaz ve onları insanların zihinlerine yerleştiremez; bilim, en çok belirli amaçlara ulaşmayı sağlayabilecek araçları sunabilir. Fakat bu amaçların kendileri yüksek ahlak ideallerine sahip kişilerce algılanırlar ve bu idealler –henüz başarısız olmamışlar ve gerekli ve güçlü iseler– toplumun yavaş gelişimini belirleyen yarı bilinçli insanlar tarafından adapte edilirler ve ileri götürülmeye çalışılırlar.

Bu nedenlerden dolayı, insanlarla ilgili sorunlar olduğu zaman, bilimin ve bilimsel yöntemin yapabilecekleri konusunda abartılı olmamaya dikkatli olmalıyız; ve toplumun organizasyonunu etkileyen sorunlar konusunda tek söz söylemesi gerekenlerin uzmanlar olması gerektiğini düşünmemeliyiz.

Son zamanlarda birçok ses, insanlığın bir krizden geçtiğine ve istikrarın tehlikeli biçimde kesintiye uğradığına vurgu yapmaktadırlar. Bireylerin küçük veya büyük bağlı oldukları gruplara karşı duyarsız, hatta düşman olması bu gibi durumların karakteristik özelliğidir. Ne kastettiğimi göz önüne sermek için, kişisel bir deneyimimi aktarmak isterim. Yakın bir zamanda iyi niyetli ay-

dın bir insanla, bence insan varlığının sonu anlamına gelecek olan yeni bir savaş tehlikesi üzerine konuştum. Böyle bir tehlikeye karşı sadece doğaüstü bir kurumun koruma sunabileceğini öne sürdüm. Bunun üzerine misafirim rahat ve soğukkanlı bir biçimde “Neden insan ırkının yok olmasına bu kadar karşısın?” diye sordu.

Çok değil bir yüzyıl öncesine kadar, hiç kimsenin böyle bir düşüncüyü bu kadar rahat ileri süremeyeceğinden eminim. Bu kendi içinde bir dengeye ulaşmaya çalışmış ve başarıya ulaşacağına umudunu az çok yitirmiş bir insanın düşüncesidir. Bu, bugün birçok insanın etkilendiği yalnızlık ve izolasyonun dışı vurumudur. Nedeni nedir? Bir çıkış yolu var mıdır?

Bu soruları sormak kolaydır, fakat onlara ikna edici yanıtlar vermek hiç kolay değildir. Ben duygularımızın ve mücadelelerimizin çok sık olarak çeliştiğini, belirsiz olduğunu ve basit ve sade formüllerle açıklanamayacaklarının farkında olsam da, elimden geldiğince yanıtlamaya çalışacağım.

İnsan aynı anda hem yalnız hem de toplumsal bir varlıktır. Yalnız bir varlık olarak, (insan) kendi kişisel arzularını tatmin etmek ve yaradılıştan gelen özellikleri geliştirmek için kendilerinin ve yakınlarının varlıklarını korumak ister. Sosyal bir varlık olarak (ise, insan) diğer insanların şefkat ve takdirini kazanmaya, onlarla zevklerini paylaşmaya, onların acılarını dindirmeye ve yaşam koşullarını geliştirmeye çalışır. Yalnızca sık sık çelişen bu farklı gayretlerin varlığı, bir insanın özel karakterini açıklar; ve bunların özel bileşimi insanın iç dengesini ne dereceye kadar kurabileceğini ve toplumun refahına bulunabileceği katkıyı belirler. Bu iki dürtünün göreceli gücünün temel olarak kalıtım yoluyla belirlendiği büyük olasılıktır. Fakat sonunda ortaya çıkan kişilik, gelişimi boyunca kendini içinde bulduğu çevre, içinde büyüdüğü toplumun yapısı ve o toplumun geleneği

ile yetiştirilme biçimi tarafından şekillenir. Soyut toplum kavramı, birey olarak insana, kendi çağdaşları ve kendinden önceki bütün kuşaklarla doğrudan yada dolaylı bütün ilişkilerinin toplamını ifade eder. Birey tek başına düşünebilir, hissedebilir, mücadele edebilir ve çalışabilir; ancak fiziksel, duygusal ve entelektüel olarak topluma öyle bağlıdır ki, onu toplum dışında düşünmek yada anlamak imkansızdır. İnsana, yiyecek, giyecek, ev, iş araçları, dil, düşünme biçimleri, ve düşüncelerin içeriğini sunan ‘toplum’dur; insan yaşamını olanaklı kılan ‘toplum’

kavramının arkasında, geçmişte ve bugün yaşayan milyonlarca insanın emeği ve başarıları bulunmaktadır.

Bu yüzden de bireyin topluma bağımlılığı –tıpkı karınca ve arılarda olduğu gibi– ortadan kaldırılamayacak olan doğal bir gerçektir. Diğer taraftan, karıncaların ve arıların bütün yaşam süreci kalıtsal içgüdülerle sıkı ve detaylı biçimde belirlenirken, insanların birbirleriyle ilişkileri ve sosyal modelleri çok farklıdır ve değişime açıktır. Bellek, yeni bileşimler

yapma kapasitesi ve sözlü iletişim yeteneği, insanlar arasında biyolojik ihtiyaçlar olmaları gelişmeleri olanaklı kılmıştır. Bunun gibi gelişmeler; kendilerini gelenekler, kurumlar ve kuruluşlarda; edebiyat; bilimsel ve teknik başarılarında; sanat çalışmalarında gösterir. Bu, insanın kendi yaşamını kendi davranışlarıyla etkileyebileceğini ve bu süreçte bilinçli düşünüşün ve arzulamanın rol alabileceğinin nasıl olduğunu kesin biçimde açıklamaktadır.

İnsan, kendi türünün özelliklerinden olan doğal arzular da dahil, sabit ve değiştirilemeyen bir yapıyı doğuştan, kalıtsal yollardan kazanmaktadır. Ayrıca, yaşamı boyunca iletişim ve diğer birçok etki çeşitleri ile topluluktan edindiği kültürel yapıyı almaktadır. Zamanla değişime açık olan ve büyük oranda bireyle toplum arasındaki ilişkiyi belirleyen bu kültürel yapıdır. Mo-

Birey tek başına düşünebilir, hissedebilir, mücadele edebilir ve çalışabilir; ancak fiziksel, duygusal ve entelektüel olarak topluma öyle bağlıdır ki, onu toplum dışında düşünmek yada anlamak imkansızdır.

derin antropoloji, bizlere ilkel olarak adlandırılan toplumların karşılaştırmalı incelenmesi ile insanların sosyal davranışlarının geçerli kültürel modellere ve toplumda ağır basan örgütlenme biçimlerine bağlı olarak büyük oranda değişebileceğini göstermiştir. İnsan yaşamını iyileştirme mücadelesini verenlerin umutlarını bağlayacakları budur: İnsanlar, biyolojik yapıları dolayısıyla, birbirlerini yok etmeye ya da zalim birinin insafına kalmaya, bencil/kötü kadere sığınmaya mahkum edilmemişlerdir.

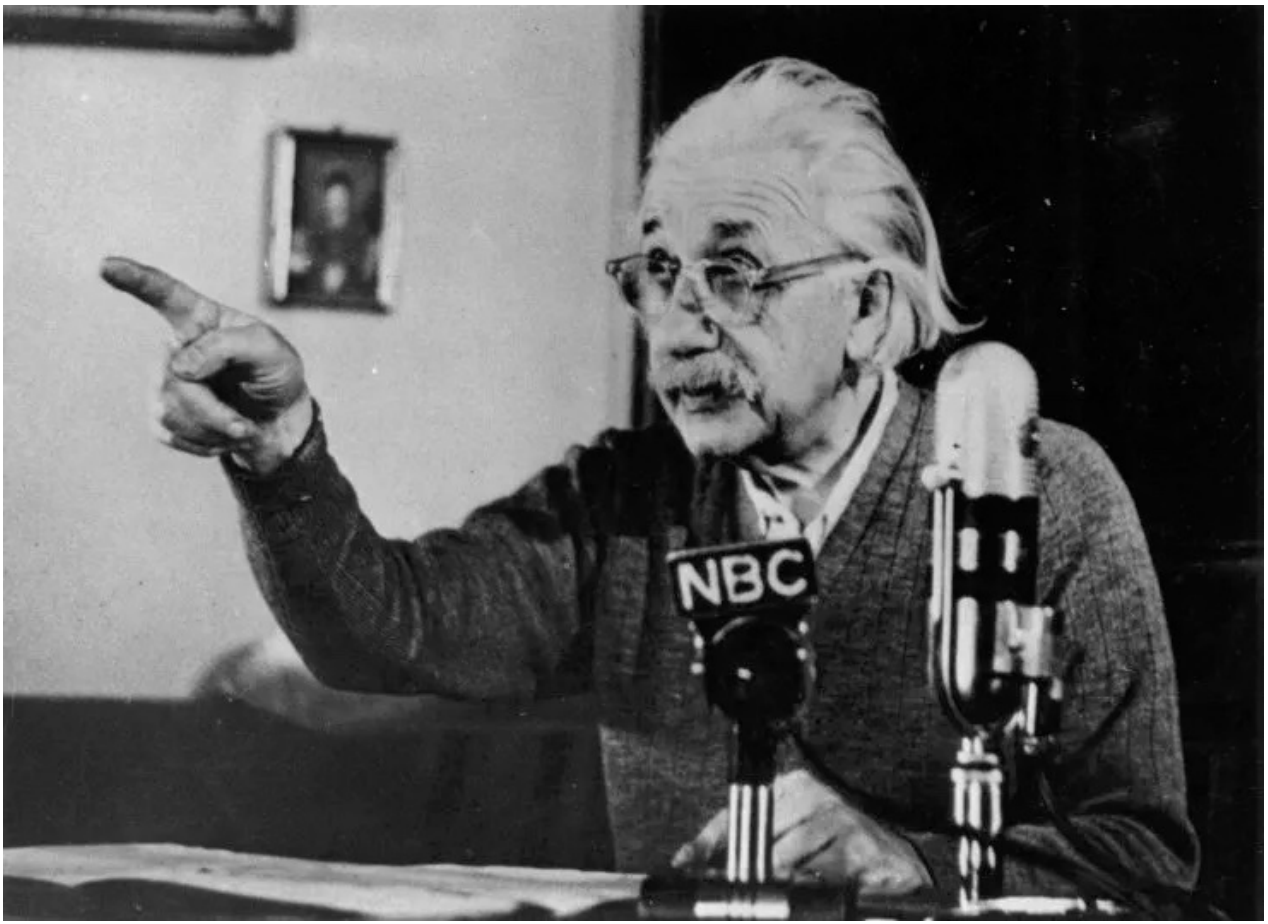
İnsan yaşamını mümkün olduğunca tatmin edici bir duruma getirmek için, toplum yapısını ve insanın kültürel davranışlarını nasıl değiştirebileceğimizi kendi kendimize sorarsak, değiştiremeyeceğimiz kesin koşullar olduğu gerçeğinin sürekli olarak bilincinde olmamız gerekir. Daha önce de bahsedildiği gibi, insanın biyolojik doğası, bütün pratik amaçlar için, değişime konu değildir. Ayrıca son birkaç yüzyıldaki demografik ve teknolojik gelişmeler, günümüzde de ayakta duran koşullar oluşturmuştur. Varlıklarını devam ettirebilmek için zorunlu olarak birçok mala ihtiyaç duyan görece kalabalık toplumlarda, yoğun bir işbölümü ve merkezileşmiş üretim yöntemleri kesinlikle gereklidir. Geriye baktığımızda, mükemmel görünen bireylerin ya da küçük grupların kendi kendilerine tamamen yetebildikleri zaman çoktan geçmiştir. İnsanlığın artık evrensel bir üretim ve tüketim toplumu oluşturduğunu

söylemek bir abartı olmayacaktır.

Zamanımızın krizinin özünü bana göre neyin oluşturduğunu özetle belirteceğim noktaya gelmiş bulunuyorum. Bu, bireyin toplumla olan ilişkisiyle ilgilidir. Birey, her zamankinden daha çok topluma bağımlı olduğunun bilincine varmıştır. Fakat o, bu bağımlılığı pozitif bir varlık, organik bir bağ, koruyucu bir güç olarak değil de, doğal haklarına hatta ekonomik varlığına tehdit olarak değerlendirmektedir. Ayrıca, toplum içindeki konumu öyledir ki, doğal olarak zayıf olan sosyal dürtüleri yavaş yavaş bozulurken, yapısının bencil dürtüleri sürekli öne çıkarılmaktadır. Toplumdaki konumları ne olursa olsun, bütün insanlar bu tür bozulmadan etkileniyorlar. Kendi bencilliklerinin mahkumu olduklarını bilmeden, güvensiz, yalnız; ve yaşamın basit, sade ve saf zevklerinden yoksun hissetmektedirler. İnsan, kısa ve tehlikeli yaşamın anlamını, sadece kendini topluluğa adanarak bulabilir.

Bireyin topluma bağımlılığı –tıpkı karınca ve arılarda olduğu gibi– ortadan kaldırılamayacak olan doğal bir gerçektir. Diğer taraftan, karıncaların ve arıların bütün yaşam süreci kalıtsal içgüdülerle sıkı ve detaylı biçimde belirlenirken, insanların birbirleriyle ilişkileri ve sosyal modelleri çok farklıdır ve değişime açıktır.

Bugün de olduğu gibi kapitalist toplumdaki ekonomik anarşi, bence, şeytani kötülüklerin gerçek kaynağıdır. Önümüzde, kolektif emeğin ürünlerinden –zorla değil, hukuken belirlenmiş kuralara göre yapılan– birbirlerini mahrum bırakma uğraşı verenlerin üyesi olduğu büyük bir üreticiler topluluğu görmekteyiz. Bu bağlamda, üretim araçlarının –bu, sermaye ve tüketim malları üretimi için gerekli bütün üretim kapasitesi demektir– hukuksal olarak ve büyük oranda bireylerin özel mülkiyetinde olduğunun farkında olmak önemlidir.

Basit biçimde, terimin alışılmış kullanıma tam uygun olmasa da, üretim araçları mülkiyetinde payları olmayanları ‘işçiler’ olarak adlandıracam. Üretim araçlarına sahip olanlar, işçilerin emek gücünü satın alacak bir konumdadırlar. İşçiler, üretim araçlarını kullanarak, kapitalistlerin mülkü (olacak) olan yeni mallar üretmektedirler. Bu sürecin temel noktası, her ikisi de gerçek değer olarak (hesaplandığı kabul edilen), işçilerin ürettikleri ile onlara ödenenler arasındaki ilişkidir. İş anlaşması ‘serbest’ olduğu sürece, işçinin aldığı (ücret) ürettiği malların gerçek değeri ile değil, fakat asgari ihtiyaçları ve iş için birbirleriyle rekabet eden emekçilerin sayısıyla bağlantılı olarak, kapitalistlerin işgücüne olan gereksinimleri tarafından be-

lirlenir. İşçi ücretlerinin, ürettiklerinin değerine göre belirlenmediğinin teorik olarak da anlaşılması önemlidir.

Kısmen kapitalistler arasındaki rekabet, kısmen de teknolojik gelişmeler ve artan iş bölümünün küçük birimler aleyhine büyük üretim birimlerinin kurulmasını teşvik etmesi nedeniyle, özel sermaye birkaç elde toplanma eğilimi göstermektedir. Bu gelişmelerin sonucu, demokratik olarak örgütlenmiş siyasal toplum tarafından dahi olağanüstü gücü kontrol edilemeyen bir özel sermaye oligarşisidir. Bu; yasama organı üyeleri siyasal partilerce seçilseler de, pratik nedenlerle yasamayı (organını) seçmenlerden koparan (özel) kapitalistlerce finanse edildikleri veya etkilendikleri için doğrudur. Sonuç ise, halkın temsilcilerinin olanakları kısıtlı kesimlerin çıkarlarını gerçekte yeterince koruyamamalarıdır. Ayrıca, mevcut koşullarda özel kapitalistler basın, radyo, eğitim gibi bilginin ana kaynaklarını doğrudan veya dolaylı olarak kontrol etmektedirler. İşte bu yüzden de, tek tek vatandaşların nesnel yargılara varmaları ve siyasal haklarını entelektüel biçimde kullanmaları çok zor olmakta, çoğu durumda da mümkün olmamaktadır.

Sermayenin özel mülkiyetinde olduğu bir ekonomide öne çıkan durum iki ilke tarafından biçimlendirilmektedir: İlk olarak, üretim

araçlarının (sermeye) özel mülkiyette olması ve maliklerin/sahiplerin uygun gördükleri biçimde kullanmaları; ikinci olarak, iş sözleşmesi serbestisidir. Tabii ki, bu anlamda pür kapitalist bir toplum diye bir şey yoktur. İşçilerin, bazı emekçi kategorileri için 'serbest iş sözleşmesinin' biraz iyileştirilmiş biçimini uzun ve acılı siyasal savaşlarla elde etmeyi başardıklarının altı özellikle çizilmelidir. Fakat bütün olarak ele alındığında, günümüz ekonomisi, 'pür' kapitalizmden çok da farklı değildir.

Üretim, kullanım için değil, kâr için sürdürülmektedir. Çalışabilecek ve çalışmayı arzu eden herkesin iş bulma durumunda olduğuna dair bir koşul yoktur. Neredeyse daima bir 'işsizler ordusu' mevcut olmuştur. Emekçi, sürekli işini kaybetme korkusu taşır. İşsizler ve düşük ücretli işçiler kârlı bir pazar oluşturmadıkları için, tüketim mallarının üretimi kısıtlanır/sınırlanır ve sonuç büyük zorluklardır. Teknolojik gelişmeler, herkes için iş yükünü azaltmaktan ziyade, büyük oranda işsizliğe yol açmaktadır. Kapitalistler arasındaki rekabetle de bağlantılı olarak, kâr güdüsü, şiddetli (ekonomik) durgunluklara/çöküşlere yol açan sermayenin kullanımı ve birikiminde istikrarsızlıkların nedenidir. Sınırlandırılmamış rekabet, korkunç (miktar)da bir emek israfına ve yukarıda söz ettiğim bireylerin sosyal bilincinin bozulmasına yol açmaktadır.

Bireylerin sosyal bilincinin bu bozulmasını kapitalizmin en büyük kötülüğü (evil) olarak görüyorum. Bütün eğitim sistemimiz bu kötülüğün acısını çekiyor. Gelecek kariyerine hazırlıkta açgözlü başarıya ibadet etmek için eğitilen öğrenciye, abartılı rekabet davranışı enjekte edilmektedir.³

³ Vurgu çeviren tarafından yapılmıştır.

Bu kötülükleri ortadan kaldırmanın sadece tek yolunun olduğuna inanıyorum: sosyal amaçlara yönelmiş bir eğitim sistemiyle desteklenmiş sosyalist bir ekonomik sistemdir. Böyle bir ekonomide üretim araçlarına, toplumun kendisi sahiptir ve (onları) planlayarak kullanır. Üretimi toplumun gereksinimlerine göre uyarlayan planlı bir ekonomi, yapılacak işleri çalışabilecekler arasında dağıtacak ve her çocuk, kadın ve erkeğin yaşam koşullarını garanti altına alacaktır. Doğuştan gelen becerilerini geliştirmesine ek olarak, günümüz toplumunda başarının ve gücün yüceltilmesine karşılık, bireyin eğitimi onun diğer insanlara karşı sorumluluk duygusunu geliştirmeye çalışacaktır.

Modern antropoloji, bizlere ilkel olarak adlandırılan toplumların karşılaştırmalı incelenmesi ile insanların sosyal davranışlarının geçerli kültürel modellere ve toplumda ağır basan örgütlenme biçimlerine bağlı olarak büyük oranda değişebileceğini göstermiştir.

Bütün bunlara rağmen, planlanan ekonominin sosyalizm olmadığının bilincinde olmak gerekir. Böyle bir planlı ekonomi, bireyin tamamen köleleştirilmesi ile de beraber olabilir. Sosyalizmin başarısı çok güç bazı sosyo-politik sorunların çözümünü gerektirir:

Siyasi ve ekonomik gücün geniş kapsamda merkezileştiği düşüncesiyle, bürokrasinin çok güçlü olmasını ve aşırılığını önlemek nasıl mümkün olabilir? Bireyin hakları nasıl korunabilir ve bürokrasinin gücüne karşı demokratik bir denge nasıl sağlanabilir?

İçinde (bulunduğumuz) geçiş çağında sosyalizmin amaçları ile problemlerinin açık olarak anlaşılması çok önemlidir. Mevcut koşullar altında, bu sorunların özgürce ve sınırlanmadan tartışılması büyük bir tabu haline geldiği için, bu derginin (*Monthly Review*⁴) yayın hayatına geçmesini büyük bir kamu hizmeti olarak değerlendiriyorum.

⁴ Monthly Review dergisi bir süredir ülkemizde Kalkedon Yayınevi tarafından Türkçe olarak basılmakta, internet üzerinden dergiye ulaşım da açık bulunmaktadır.

okur

Küçük Kurbağa

I

— Küçük kurbağa, küçük kurbağa... Ethem abiii.

— O, Ökkeş yoldaş geldi.

— Ekip tamamlandı. Ethem uğraşma şununla, geçen gün çok kızdım ona.

— Ne yaptı? Elif abla.

— Sabah erkenden uyanmış, odasında konuşma yapıyor. Kapının arkasından dinledim biraz. Sinirlerim tepeme çıkınca bastım odayı.

— Ne konuşması yapıyordu?

— Çıkışmış masanın üzerine "Arkadaşlar, geçen sene bütün çabalarımıza 'Komitemizi' kuramadık. Bu sene sorunumuzu çözmeliyiz. Geçen sene sadece oyunlar oynadık, her gün oynadığımız oyunlardan bir tanesinden feragat etmeliyiz. Komitemizi oluşturacak zamanı bu şekilde oluşturabiliriz. Arkadaşlar..." diyor. Bu noktaya kadar dayanabildim. Beni görünce şaşırdı, başladı kaçmaya. Bağır-dım arkasından, "tek başına mı devrim yapacaksın bacaksız" diye. Birden dönüp "Bugün tek başımayım, ancak yarın hepsi benimle olacak" dedi.

— Ha ha ha...

— Gülme Ethem, bunlar senin işlerin hep. Çok şımartıyorsun

— Küçük kurbağa, küçük kurbağa...

II

— Ökkeş yoldaş, gel yanıma, anlat bakalım okulun açılalı bir ay oldu. Neler yapıyor-sun? Kuruldu mu komitemiz?

— İyi başlamadı, sınıftakiler hiç değiş-memiş, hep oyun oynuyorlar. Hiçbiri “Kıral” “Denin”i tanımıyor. Bunlarla işim zor.

— Oo, Ökkeş yoldaş hemen umutsuzluğa kapılıyorsun, zamanla olacak. Şimdilik rapo-run tamam. Hadi gel top oynayalım.

— Oleyy...

— Aşk olsun Ethem, bu bacaksız ciddiye alıp konuşuyorsun. Birde, rapor veriyor.

— Ha ha ha, candır Ökkeş yoldaş'ım.

III

— Küçük kurbağa, Küçük kurbağa...

— Ökkeş yoldaş, nereden öğrendin bu parçayı?

— Ethem abi, öğretmen öğretti. Bir hafta sonra okul kutlamalarında okuyacağım. Bütün okul orada olacak.

— Hımm, bende buna çok benzeyen bir parçayı biliyorum.

— Haydi söyle. Haydi söyle...

— Küçük...

— Ethem, çocukla çocuk oluyorsun. Hay-di eve.

IV

— Elif, sokakta ne bağıırıyorsun, bilmi-yor musun Evde işçimiz var?

— Ezo abla, bu çocuk sayesinde sinir hastası olacağım. Bacak kadar boyuyla dev-rimcilik yapmaya başladı.

— Eee “Armut dibine düşer” derler. Bak gelenlere.

— Baba, Ethem abi kurtarın beni.

— Annen, neden sinirli?

— Gelin, gelin “Küçük Kurbağa”lar.

— Elif, ne oldu?

— Biliyorsunuz bugün kutlama günü-ydü. Bizim bacaksız ve üç arkadaşı Küçük Kurbağa parçasını söyleyecekti. Sıra bizim gruba geldi, bir baktık üçünün elinde kızıl

bayrak bizimkisinin yumruğu havada, başla-dılar “Küçük Kurbağa”yı söylemeye “Küçük DÖB'lü, Küçük DÖB'lü, Bayrağın Nerede, Bayrağım elimde, Bayrağım elimde, Yürürüm Devrime”. Bütün hocalar dondu kaldı, çocuk-lar alkışlıyor. Tam anlamıyla karmaşa.

— Oo...

— Yaşananların bir kısmını çözümle-dim: Parçayı değiştiren ikiniz, ama o kırmızı bezleri nereden buldu!

— Ökkeş yoldaş, bayrağı yaptığınızı “bezi” nereden buldunuz?

— Ethem abi, komite işi tamam. Annem, farketmedi, bir haftadır mutfağın perdesi yok.

nidal anadolu

Bilgi İzdihamı ve Işık Görmüş Tavşan

ABD emperyalizminin tekelleri arasında bulunan 'Elon Musk'un satın aldığı X sosyal medya platformu aracılığıyla, bilgi akışını düzenlediği ve bu yolla birçok ülkede burjuva temsiliyetleri bulunan hükümeti dizayn etmeye çalıştığı konuşuluyor. Bu konuşmalar "Sosyalist-Halkçı" iktidarlara sahip ülkelerde yapılmıyor, onlar için her zaman bilinen bir gerçek. Bu tartışmalar NATO savaş gücünün bir parçası olan Almanya ve Fransa'da yapılıyor. Emperyalist merkezlerde gündeme taşınan ABD müdahalesi, kısa zamanda dünyanın gündemine geldi. Bu nokta bizlere tekrardan bir gerçeği hatırlattı: Travmanın aşamaları. Travma aşamaları, burjuvazinin kabulü ile sonlandığını sınıf savaşimleri tarihinden biliyoruz.

Bilgi akışının düzenlenmesi emperyalist-kapitalist karşı devrim cephesinin dizayn edilmesi için kullanıldığı bir dönemde, üzerine bol bol egzersiz yapılacak olanlar sunuyor.

Birkaç aydır, çevremde bulunan arkadaşlarımın dile getirdiği konuların başında "Toplumsal Tepkisizliği" geliyor. Onların sorularının karşılığını vermek için geniş bir araştırma yapıyordum. Araştırma esnasında "bilgi izdihamı" adlı bir konuya denk geldim. Bu başlığın "Yabancılaşmaya Karşı Beyin

Egzersizleri" çalışmasına katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Teknolojinin gelişimiyle birlikte medya iletişim araçları yaşamımızın her anına temas etti. Bu gelişmelerle birlikte "bilgi" arayışımızda köklü değişiklikler oldu. En dikkat çeken ise bilginin bir arayış olmaktan çıkmasıdır. Tam bu noktada en çok karşılaştığımız propaganda ise "Bilgiye ulaşmanın en kolay olduğu dönemdeyiz"dir. Peki gerçekten "bilgiye" ulaşmak kolay mı?

Kapitalist sistemin egemen olduğu bir yerde yaşıyorsan, söylenenlere "tersten bakmak" anlamak açısından kritik önemdedir.

Bilginin bir arayış olmasının sona erdiği yerlerde bilgiye maruz kalınmaktadır. Yaşamın her anı yeni veri akışıyla dolduruluyor. Sadece bir sosyal medya platformuna üye olmanız anlık olarak milyonlarca bilgiye "maruz" kalmanız anlamına geliyor. Bir son dakika bilgisinin yaşamımızda kapladığı zaman saniyelerle sınırlanmış durumda. Teknoloji araçlarına hakimiyetimize göre -akıllı telefon vb. araçlarınızın ekranını "yana kaydırma" hızına göre kısaltılabilir- zamanı kısaltabilirsiniz.

Toplumsal alt-üst oluşların yaşandığı dönemlerde olaylar çok hızlı gerçekleşir. Baş-

ka zamanlarda on yılları bulan gelişmeler, bu zamanlarda günlere, saatlere sığar. Burjuvazi yaşanan olayların kollektif bir karşı koyuşa zemin oluşturmaması için veri akışını hızlandırır.

Türkiye kapitalizminin yıkılışının gözle görülür bir hale gelmesi ve yaşanan ekonomi-politik krizlerin derinleşmesinin de etkisiyle, her an yüzlerce toplumsal travma etkisi yaratan olayla karşı karşıyayız. Yaşananların boyutundan bağımsız, bunların hepsinin bozkırı tutuşturma potansiyeli bulunmakta.

Burjuvazi kendisine yaşamsal tehlike boyutuna gelmiş bireysel ve kolektif her olayın önünü almak için bilgi izdihamı yaratıyor. Bu izdihamla üst üste binen bilgilerin algılanmasına zaman tanımıyor. Bu süreçte maruz kalan insanlar “ışık görmüş tavşan” gibi hareketsiz kalıyorlar.

Bilgi izdihamına karşı nasıl önlemler alabiliriz?

Bu noktada “Toplumun Tepkisizliği”yle ilgili en çok konuşan ve bütün suçu topluma yüklemeye alışmış küçük burjuva yapılara bir parantez açalım. Yukarıda sorduğum “*Bilgi izdihamına karşı nasıl önlemler alabiliriz?*” sorusuna verecekleri cevabı tahmin etmek çok zor

değil. Işık görmüş tavşanın, ışığın kör edici etkisinden korunması için “güneş gözlüğü” takması kampanyası başlatacaklardır. Gülmeyin, tarihlerinde çok benzer olaylar bulunuyor, uzun yıllar süren “devrimci durumun” içerisinde işçi ve emekçilere önerdikleri tek şey “Pembe gözlük” takmak olmuştur. Neyse, asıl konumuza dönelim.

Devrimci-komünistler yaşamın gerçeklerinin gözünün içine bakmasını bilir. Bu bilgi izdihamının içerisinde doğru bilgiyi edinme ve kollektif birliği oluşturacak zamanı bulabilmek için, yeterli düşünsel aralığı yaratacak olan “kılavuz” bizleriz.

Yukarıda da belirttiğimiz “*Bilgi izdihamına karşı nasıl önlemler alabiliriz?*” sorusuna şu cevabı veriyoruz, vermeliyiz: Kapitalist-emperyalist sistemlerin yaratmış olduğu bilgi bolluğu veya izdihamı, asla bir derinlik yaratmamaktadır. Tam tersine bir sığlık yaratmıştır.

Şimdi siz, işçi ve emekçilerin “bilgi izdihamı” içerisinde yolunu bulması için ne yapıyorsunuz? Devrimci-komünist olmaya, gerçeklerin gözünün içine bakmaya cesaretiniz var mı? Varsa, kılavuz sizsiniz...

Nar çiçeklerinden bir gökkuşağı
sarılmalı
sırma saçların
'Naz Bar'ından
ezgiler dökülmeli
korkusuz
mağrur bakışlarına
Ayaklarına
Akdeniz'in maviliği dolanmalı
Akdeniz'in yakamozları
yanmalı
Uçsuz bucaksız gözlerinde
Tepeden tırnağa Akdeniz olmalısın sen
Güneşi toplayıp İspanya'dan
Filistin'de intifadanın
nar gibi yanan çocuklarına sunmalısın
Lirik bir destan okunurken
Sen yüreğindeki nar tanesi ezgilerle
dolmalısın
Mavi sulara doğru bi gemi açıldığında
limandan
Sen bir Penelope sabrıyla
günleri dokuyan olmalısın
Ve tanık olurken "Güneş"in
mavi sulara batışına
Ve başka yıldızlarda yeniden
doğuşuna
sen o bir damla gözyaşındaki sırra
ermiş olmalısın
Yüreğimizden havalanıp
sana uçan kartallar
Kanadı kırık
başı dik döndüler
Haziran şafaklarından
Sen o Haziran göğünü
Nar rengi bir sevdıyla
Çatlatmış olmalısın
Bir gün o ıssız gömütlükte
Filistinli bir çocuk
güneşle aşılannmış
Bir nar fidanı getirecek sana
O fidan
Narin bir Haziran gibi
kök salacak toprağa
Yağmurdan damlalarla
ve senin hasretinle büyüyecek

-deniz alıp gitmişti seni-

ölürdüm yürümesem
uçurumlara sarkmasam
şiire vurmasam kendimi

sıkıp yüreğimi doğruldum sonra
-ezilenlerin töresi-

ama hep taflan kaldı bir yanım
kulağımda siren sesleri
sokağa yayılan kan ve bir ömür ayrılık bestesi...

yıl 2019
yine kızgın yağ yaralarımızın üstünde
karakollar, cunta adacıkları ihzar müzekkereleri
pentagon damgalı

ey sevgili! ayrılıkların ceylanı
dön şöyle bir topuklarının üstünde
yıkılsın kaf dağları

yine menekşeler açsın ilk ateşi
yine uçurumlara sarkalım
yağmura yürüyelim

gidip o erguvan rengi masallara sinelim
seni çok özledim

mor sümbüllü ilyadin!

Ruhan Mavruk

Burada

**19 Mart 2025 tarihinde saat 14.00'te,
İstanbul Üniversitesi öğrencileri
polis barikatını aşmış, 12 yıl
boyunca halk üzerinde sistematik
bir şekilde örölmüş olan korku
duvarını yıkmıştır.**

hko

ISSN 3023-5306

9 773023 530007 >